POLACY W SIECI

Analiza przemian użytkowania Internetu

Ewa Leszczyńska

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

POLACY W SIECI

Analiza przemian użytkowania Internetu

UMCS
WYDAWNICTWO

Ewa Leszczyńska

POLACY W SIECI

Analiza przemian użytkowania Internetu

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin 2019

Recenzent
dr Daniela Dzienniak-Pulina

Redakcja wydawnicza
Aneta Kisiel

Redakcja techniczna
Agnieszka Muchowska

Projekt okładki
Ewa Leszczyńska

Opracowanie graficzne okładki i stron tytułowych
Krzysztof Trojnar

Skład i łamanie
Jarek Bielecki

Grafika na okładce: Adobe Stock

ISBN 978-83-227-9250-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
ul. Idziego Radziszewskiego 11, 20-031 Lublin
tel. 81 537 53 04
www.wydawnictwo.umcs.eu
e-mail: sekretariat@wydawnictwo.umcs.lublin.pl

Dział Handlowy
tel./faks 81 537 53 02
Księgarnia internetowa: www.wydawnictwo.umcs.eu
e-mail: wydawnictwo@umcs.eu

SPIS TREŚCI

WSTĘP

Powstanie i rozwój Internetu to niezwykła przygoda w dziejach ludzkości. Jest on produktem niepodzielonego świata i może służyć zaspokajaniu prawie wszystkich potrzeb człowieka, mimo iż forma tego zaspokajania jest inna niż w życiu realnym. Co więcej, możliwość zaspokajania potrzeb społecznych jest najważniejszym czynnikiem sprawiającym, że Internet można traktować jak społeczeństwo. Ta „globalna sieć komunikacyjna stanowi arenę autoprezentacji, rozwijania więzi między jednostkami i formowania zbiorowości o dowolnym niemal charakterze”[1].

Dlatego też moim celem stała się analiza przemian użytkowania Internetu w Polsce. Do realizacji tego zamysłu na samym początku konieczne jest wyjaśnienie pojęcia Internetu i sposobów, w jakich jest ujmowany na gruncie różnych dyscyplin nauk społecznych. Jest to istotne, ponieważ Internet stał się głównym narzędziem komunikacji, a jego rozwój i upowszechnienie to jedne z istotnych czynników dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Nastanie nowej fazy rozwojowej społeczeństwa sprawiło, iż wymyślono termin „społeczeństwo informacyjne”, a pojawianie się globalnej sieci wywołało zmiany cywilizacyjne oraz kulturowe o niespotykanym zakresie.

---

1 K. Stachura, *Towarzyskie aspekty interakcji w internecie, czyli o uspołecznieniu przez zapośredniczenie*, [w:] M. Szpunar (red.), *Paradoksy internetu. Konspekty społeczno-kulturowe*, Toruń 2011, s. 105.

Dynamicznie rozwijającym się cyfrowym technologiom towarzyszyły refleksje dotyczące siły sprawczej dla dokonujących się przeobrażeń. Komplikacje narastają, gdy zaciera się fizyczna granica między technologią a użytkownikami. Pojawiają się pytania, na które uczeni wielu dyscyplin naukowych od lat szukają odpowiedzi, m.in.: Jak wpływa świat wirtualny na użytkowników i ich relacje z innymi ludźmi? Dlatego podjęłam się próby odpowiedzi na główne pytanie: czy i jak polscy użytkownicy Internetu ulegli przemianie od momentu jego powstania? Zagadnienia dotyczące użytkowania Internetu są dla nauk społecznych przedmiotem zainteresowania w perspektywie historycznej, ale również współcześnie. Na przełomie XX i XXI wieku – razem z rozwojem technologii informacyjnych oraz powstaniem Internetu – dyskusja nad tą problematyką zyskała nowy wymiar. Nowe technologie w znaczący sposób oddziaływały na kształt procesów społecznych. Odkąd Internet przeszedł od etapu narodzin do etapu dojrzewania, stał się polem eksploracji dla badaczy. Internet rozpowszechnił się jako wolny, niepoddany cenzurze sposób komunikowania się oraz dzielenia opiniami i wiedzą, a także miejsce wymiany refleksji. Stał się medium pozwalającym rejestrować i poddawać analizie zarejestrowane przekazy. Jego rozwój przyczynił się do transformacji sfer życia ludzi. Stał się narzędziem codziennego użytku, a także czynnikiem przemian społecznych oraz gospodarczych, jak również nowym polem badawczym dla socjologów i jednocześnie narzędziem do prowadzenia badań. Internet zaczął odgrywać ważną rolę jako środek komunikacji naukowców i miejsce publikowania naukowych przedsięwzięć oraz danych[2]. Stał się przedmiotem badań, ponieważ zaczął

---

2 E. Bendyk, K. Krzysztofek, *Społeczeństwo sieciowe i cyberkultura: teorie i interpretacje*, „Kultura Współczesna” 2005, t. 1(43), s. 17-25.

odgrywać dużą rolę w procesie globalizacji, a także w zmianach kulturowych, społecznych, ekonomicznych oraz politycznych.

W perspektywie historycznej punkt zwrotny dla kształtowania się warunków, które sprzyjały rozwojowi społeczeństwa oraz Internetu w Polsce, wyznacza ta sama granica czasowa. W przypadku pierwszym były to ustrojowe przemiany w 1989 r., a w drugim – po raz pierwszy dokonana wymiana informacji przy pomocy łączy internetowych w 1991 r. Od tego momentu zmiany w obszarze technologicznym (cywilizacyjnym), a także społecznym mogłyby równolegle postępować, uzupełniając się wzajemnie. Mogłyby, gdyby nie fakt, iż proces adaptacji rozwiązań technologicznych odbywał się zgodnie z prawem „opóźnienia kulturowego" – zachodzące zmiany w sferze społecznej nie przebiegały równolegle do zmian w sferze technicznej. Implementacja była zależna od tego, czy i kiedy będzie można wytworzyć dla niej funkcjonalną kulturę[3]. Wraz z upowszechnianiem i rozwojem, a przede wszystkim różnicowaniem dostępnej oferty w internetowej sieci oraz za jej pośrednictwem, swoje znaczenie analityczne traciło pojęcie fizycznego dostępu, wypierane przez termin „podłączenie", podkreślające rolę nie tyle „posiadania technologii", co sposobu jej użycia „rozwijania relacji z technologią". Dychotomiczny cyfrowy podział ustępował tym samym miejsca zjawisku cyfrowych nierówności, a także odzwierciedlał zróżnicowanie form oraz konsekwencji związanych z „cyfrowym wykluczeniem", zwracając uwagę na kształtowanie się nowego wymiaru stratyfikacyjnego w społeczeństwie[4].

3 K. Krzysztofek, *Technologie informacyjne a rozwój cywilizacyjny*, [w:] W. Cellary (red.), *Raport o rozwoju społecznym,* Nowy Jork 2002, s. 73.

4 D. Batorski, *Wykluczenie cyfrowe w Polsce*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu. Społeczeństwo informacyjne" 2009, nr 3(19), s. 225.

Pierwszym z obszarów zainteresowań socjologów była komunikacja w Internecie. W początkowych latach istnienia Internetu, prace socjologów przedstawiały zagrożenia, jakie może nieść za sobą Internet, a także przypadki alienacji oraz uzależnienia od korzystania z sieci. Jednak z końcem lat dziewięćdziesiątych podejście socjologów do badań społecznych implikacji Internetu stopniowo zmieniało się. Zaczęto patrzeć na sieć jak na nowe środowisko, a także rzeczywistość odseparowaną od codzienności oraz element życia codziennego[5]. Ponieważ człowiek, korzystając z sieci, korzysta z informacyjnych serwisów internetowych, uczy się, kupuje w sklepach internetowych, prowadzi e-firmy, pisze e-listy, rozmawia przez komunikatory. Manuel Castells stawiał tezę, iż Internet odrywa człowieka od rzeczywistego świata[6]. Jednak, żeby ocenić konsekwencje, potrzeba czasu oraz danych empirycznych. Jak słusznie zauważa Castells: „Pomimo wszechobecności Internetu, jego natura, język i ograniczenia nie zostały dobrze poznane, no może z wyjątkiem kwestii ściśle technicznych”[7].

Badacze reprezentujący różne dyscypliny oraz szkoły naukowe posługują się różnymi definicjami pojęcia „użytkowanie”, od klasycznego ujęcia analizy dostępu do komputerów czy Internetu, przez definicje korzystania z sieci. Dokonują się tym samym próby współczesnego umiejscowienia zjawiska wielowarstwowego, jakim jest Internet, i ewolucji w procesie cywilizacyjnego rozwoju społeczeństw. Badaniem tego medium zajęli się nie tylko socjolodzy, ale także medioznawcy oraz badacze psychologii społecznej. Wraz z rozwojem technologicznym Internetu pojawiły się nowe obszary zainteresowań badaczy. Socjolodzy

[5] K. Olechnicki, *Wprowadzenie do socjologii Internetu*, „Studia Socjologiczne” 2007, t. 186(3), s. 5-14.

[6] M. Castells, *Galaktyka Internetu*, Poznań 2003, s. 13.

[7] Ibidem, s. 13.

zaczęli patrzeć na Internet przez pryzmat życia codziennego oraz roli, jaką w nim odgrywa, a także, w jaki sposób sieć zmienia społeczeństwo. Moim celem jest analiza przemian społecznych, badanych efektów rozwoju Internetu, społecznego funkcjonowania Internetu, a także nowych form życia społecznego w Polsce. W książce przeanalizowane zostały tematy dotyczące: wiedzy o użytkowaniu Internetu i komunikacji internetowej w Polsce, związków między aktywnością internetową a obszarami życia, tożsamości w sieci oraz sposobów korzystania z Internetu. Analiza została dokonana na podstawie badań socjologicznych, które powstały w ciągu ostatnich 20 lat. Na ich podstawie zostały wyróżnione główne problemy badawcze:

- Jak zmienia się użytkowanie Internetu przez polskie społeczeństwo?
- Czy polscy użytkownicy Internetu ulegli przemianie od momentu powstania tego medium?
- Jakie są różnice związane z dostępem do komputerów i Internetu i korzystaniem z nich między osobami o różnym statusie społeczno-ekonomicznym (wykształcenie, dochody, zawód), a także między osobami na różnych etapach życia, między kobietami i mężczyznami, jak również między osobami zamieszkującymi różne rejony Polski?
- Czy istnieje nadal zjawisko społecznego i ekonomicznego wykluczenia cyfrowego?
- Jakie istnieją profile korzystania z Internetu? Jakie nastąpiły zmiany od momentu jego powstania?
- Czy pojawienie się Internetu zmieniło zachowania społeczne?

Postanowiłam prześledzić przemiany i dokonać rekonstrukcji stanu wiedzy socjologicznej na temat polskiego Internetu. Raporty i wyniki badań, z których korzystałam pochodziły z Diagnoz Społecznych. To projekt badawczy, który jest całościową analizą

danych z badań społeczeństwa polskiego, które przygotowuje grupa ekspertów. Obecnie badania te są kontynuacją projektu badawczego socjologów rozpoczętego w 2000 r. i zrealizowano takich badań osiem co dwa lata. W niniejszej książce prezentuję wyniki badań i analizę danych wykazanych w Diagnozie Społecznej, które dotyczą stanu rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce, uwarunkowań oraz sposobów korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych i ich konsekwencji. Obszary przeanalizowane i przedstawione dotyczyły: kompetencji cyfrowych i ich znaczenia, barier uniemożliwiających korzystanie z Internetu oraz rozwój kompetencji cyfrowych, konsekwencji cyfrowego podziału, dostępności Internetu w gospodarstwach domowych, a także sposobów korzystania z Internetu. Korzystałam również z wyników badań GUS-u (Główny Urząd Statystyczny), który prowadzi badania ankietowe, jak również CBOS-u (Centrum Badania Opinii Publicznej), który badaniami obejmuje wylosowane gospodarstwa domowe lub rolne, a także TNS Polska (TNS OBOP), który należy do światowej sieci TNS (ponad 80 krajów). TNS jest najstarszą firmą badawczą w Polsce oraz Europie Środkowej, która powstała w 1958 r., i dostarcza dane telemetryczne (elektroniczny pomiar widowni prowadzony od 1997 r.). Prowadzi także cykliczny sondaż na temat użytkowników Internetu – INTERBUS. Polskie Badania Internetu PBI wykorzystują odmienną metodologię, która łączy badania *unser-centric* z badaniem *site-cetric*. PBI/Gemius pozwala zapoznać się z wiedzą o środowisku cyfrowym, prowadzi oraz udostępnia wyniki standardu pomiaru widowni internetowej oraz zadań własnych w Polsce. Mierzony jest ruch na stronach internetowych, konsumpcja treści audio czy wideo, a także aplikacje mobilne.

Efektem analizy jest próba naszkicowania całościowego obrazu Polaków w sieci, jaki wyłania się z dorobku badań i analiz, a także interpretacji czołowych polskich socjologów.

INTERNET JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE I PRZEDMIOT BADAŃ NAUKOWYCH

1.1. Historia powstania Internetu

Internet jest obecnie nieodłącznym elementem naszej cywilizacji, młodsi użytkownicy komputerów oraz innych urządzeń korzystających z globalnej sieci nie wyobrażają sobie „świata bez Internetu”[1].

Historia powstania Internetu rozpoczęła się pod koniec lat sześćdziesiątych. Faktem jest, że eksperymentalny sputnik wystrzelony przez ZSRR wzbudził zazdrość i niepokój w rządzących Stanami Zjednoczonymi, co spowodowało przyśpieszenie wyścigu zbrojeń. Osoby, które były odpowiedzialne za bezpieczeństwo USA zaczęły analizować problem funkcjonowania władz i dowództwa armii, gdyby wybuchł konflikt nuklearny. Zdali oni sobie wtedy sprawę, że w trakcie takiego starcia większość środków komunikacji przestanie istnieć i powstanie paraliż sił militarnych państwa. Stany Zjednoczone powołały wtedy agencję ARPA (Advanced Research Projects Agency), która skupiała ludzi nauki[2]. Do jej zadań należało opracowywanie i badanie kluczowych kwestii dla rozwoju i bezpieczeństwa, stworzenie

---

1 M. Castells, *Galaktyka Internetu*, Poznań 2003, s. 19.

2 M. Mikołajewski, *Historia Internetu w pigułce. Historia sieci, czyli od ARPANET-u do INTERNETU*, https://pclab.pl/art33917.html, dostęp: 11.10.2018.

i rozwój sieci internetowej oraz realizowanie zaawansowanych projektów naukowych służących celom militarnym. ARPA została założona w 1958 r. przez prezydenta USA Dwighta D. Eisenhowera. Departament Obrony Stanów Zjednoczonych rozpoczął więc projekt badawczy, którego celem było skonstruowanie wojskowej sieci komunikacyjnej o zdecentralizowanej strukturze, w której zniszczenie jednego fragmentu nie przerywa działania systemu. W 1969 r. ARPA połączyła w sieć cztery największe amerykańskie uniwersytety, a cele naukowo-edukacyjne zostały związane z militarnymi. Natomiast za datę narodzin Internetu, uważa się 29 października 1969 r., gdyż to wtedy została przeprowadzona pierwsza transmisja danych. Połączono cztery komputery amerykańskich uniwersytetów (trzy z Kalifornii i jeden z Utah), a udało się wtedy przesłać jedną literę „L" i był to skromny początek przyszłości[3]. W kolejnych latach wcielone w życie zostały nowe pomysły, wprowadzano nowe usługi, a także budowano nowe łącza. Co ciekawe, w historii powstania Internetu odnaleźć można także polski akcent, ponieważ w badaniach brał udział Paul Baran – amerykański informatyk polskiego pochodzenia[4].

ARPAnet stał się Internetem. Przez pierwsze dziesięć lat istnienia rozwijał się, lecz dynamika rozwoju nie była już tak wielka, o czym decydowały przede wszystkim czynniki ekonomiczne. Natomiast dziś za rozwój sieci odpowiada sam rynek oraz mechanizmy popytu i podaży. Jednak w tamtym okresie placówki edukacyjne mogły dołączyć się do ARPAnet-u, tylko pod warunkiem, że uzyskały stosowne fundusze rządowe. Agencja ta działa do dziś – pod zmienioną nazwą: DARPA (Defense

---

3 T. Goban-Klas, *Cywilizacja medialna*, Warszawa 2005, s. 149.

4 *Wynalazki i odkrycia*, https://wynalazki.andrej.edu.pl/index.php/wynalazcy/42-b/722-baran, dostęp: 15.10.2018.

Advanced Research Projects Agency) – i podlega amerykańskiemu Departamentowi Obrony. Niedługo po tym jak powstał Internet, w 1971 r., miało miejsce kolejne ważne wydarzenie: wysłano pierwszy e-mail. Jednak wiadomość elektroniczna nie została wysłana na znaczną odległość, lecz zaledwie do kolegi, który siedział obok nadawcy. Treść także nie była zbyt skomplikowana i brzmiała ,,QWERTYUIOP"[5]. Wtedy również pierwszy raz został użyty znak @, którego zadaniem było odróżnienie korespondencji lokalnej od tej, która wysyłana była za pomocą nowej sieci. Natomiast w 1975 r. powstała pierwsza e-mailowa skrzynka dyskusyjna, której twórcą był Steve Walker. Jako ciekawostkę dotyczącą Internetu warto jest wymienić datę powstania emotikonek. W 1979 r. po raz pierwszy „uśmieszku" użył Kevin. Pomysłodawca zaproponował taki sposób wyrażania intencji i emocji. W tym roku miało również miejsce wydarzenie, które wpłynęło na dzisiejszy kształt sieci. Obecnie wiele osób nie może sobie wyobrazić życia bez rozmów przez Internet, właśnie taka możliwość zrodziła się w 1979 r. Natomiast w 1988 r. powstał pierwszy komunikator internetowy, który przypominał dzisiejsze IRC (Internet Relay Chat); również w tym samym roku sieć zaatakował pierwszy wirus komputerowy[6].

Ważne daty oraz wydarzenia z historii Internetu

1970 – Została uruchomiona pierwsza wersja File Transfer Protocol (FTP), dzięki temu powstały w Internecie biblioteki programów oraz sterowniki do sprzętu i dokumentacji[7].

---

5 Strefa Biznesu, *Jak i kiedy powstał Internet? Czyli historyczne ciekawostki*, https://nowiny24.pl/jak-i-kiedy-powstal-internet-czyli-historyczne--ciekawostki/ar/12972700, dostęp: 01.03.2019.

6 A. Radomski, *Internet – nauka – historia,* Lublin 2014, s. 110-113.

7 B. Jażdżewska, *Historia Internetu*, http://www.oeiizk.edu.pl/informa/jazdzewska/, dostęp: 23.04.2019.

1971 – Początek poczty elektronicznej, która to przez wiele lat była podstawową formą wykorzystywania sieci. Pierwszą wiadomość elektroniczną wysłał Ray Tomlinson[8].
1972 – Powstał TELNET – aplikacja, która pozwalała na łączenie się komputerów i uruchamianie programów na odległość.
1973 – Do ARPAnet zostają włączone instytucje: University College of London i Royal Radar Establishment.
1974 – Słowo Internet pojawiło się po raz w badawczym opracowaniu B. Kahna i V. Cerfa, *A Protocol for Packet Network Intercommunication.*, które dotyczyło protokołu TCP.
1976 – M. Lesk z American Telephone & Telegraph (AT&T) opracował protokół Unix Copy Protocol (UCP), który używany był w fazie rozwoju grup dyskusyjnych, tj. Usenet.
1977 – Stu naukowców zostało połączonych pocztą elektroniczną przez TheoryNet, powstała mailing list (lista dyskusyjna). Opracowane także zostały protokoły IP i TCP.
1978 – Powstaje w Chicago pierwszy Bulletin Board System (BBS), który stopniowo oferuje: biblioteki programów, pocztę elektroniczną, pogawędki, dyskusje oraz gry.
1979 – Powstają tekstowe grupy dyskusyjne Usenet, które zostały stworzone przez studentów: Steve Bellovina, Jima Ellisa oraz Toma Truscotta.
1983 – Od ARPAnet-u zostaje odłączona część wojskowa, tworząc MILNET. Tak powstał właściwy Internet.
1984 – National Science Fundation włącza się do rozwoju Internetu, tworząc NSFNET – sieć superkomputerów wykorzystywanych do celów naukowych. Powstaje rów-

[8] T. Goban-Klas, *Cywilizacja...,* s. 149.

nież usługa online *Prodigy*, która pozwalała na zakupy, umożliwiała dostęp do informacji, a także rozrywkę dla zwykłych ludzi.

1991 – Programista Tim Berners-Lee wraz kolegami z Europejskiego Laboratorium Fizyki Cząstek (CERN) stworzyli protokół WWW (World Wide Web), sieciowy system wymiany informacji, który pozwalał na bezpośredni dostęp do baz danych, bez korzystania z wyszukiwarek internetowych. Projekt ten w pierwszej odsłonie umożliwiał edycję hipertekstowych dokumentów i jednoczesne przeglądanie, był oparty na języku HTML (Hyper Text Markup Language)[9].

1993 – Pojawia się program *Mosaic* – to pierwsza graficzna przeglądarka WWW. Był to wzorzec dla dzisiejszego *Internet Explorer*, *Netscape* oraz innych przeglądarek. Wtedy to nadał graficzną formę stronom internetowym, które multimedialnie łączyły: tekst, grafikę, video oraz dźwięk. Twórcami byli Eric Bina, Marc Andreessen oraz studenci NCSA[10].

1994 – Powstaje *Yahoo!* – pierwszy portal internetowy (do dziś największy na świecie), którego celem było skatalogowanie wszystkich informacji i udostępnienie ich przy pomocy Internetu. Jej twórcami są doktoranci ze Stanford University – David Filo i Jerry Yang[11].

1995 – Pojawiła się technologia RealAudio, która pozwalała na przesyłanie transmisji dźwiękowej przez Internet. Sun

---

9 B. Jażdżewska, *Historia Internetu*, http://www.oeiizk.edu.pl/informa/jazdzewska/, dostęp: 23.04.2019.

10 T. Goban-Klas, *Cywilizacja*…s. 149-151.

11 P. Duda, *Historia Google, czyli jak powstała najpopularniejsza wyszukiwarka na świecie?*, https://projektmarketing.pl/jak-powstala-wyszukiwarka-google/, dostęp: 06.04.2019.

Microsystems w październiku ogłosił język programowania Java, który to do dziś jest jednym z najpopularniejszych narzędzi internetowych programistów[12].

Powstanie przeglądarki internetowej WWW (World Wide Web) zdecydowało, że Internet objął zasięgiem cały świat. Ten sieciowy system wymiany informacji pozwalał na połączenie tekstu, zdjęć oraz dźwięku. Początkowo był pomyślany tak, aby wesprzeć naukowców zajmujących się w CERN-ie fizyką. Pracujący tam naukowcy znajdowali się prawie w każdym zakątku świata i potrzebowali sposobu szybkiej wymiany dużych ilości informacji. Projekt WWW umożliwiał przeglądanie i edycję hipertekstowych dokumentów jednocześnie[13]. Praca Tima Bernersa-Lee była kontynuacją badań prowadzonych nad możliwością interaktywnego korzystania z powiązanych źródeł informacji za pomocą sieci komputerowych[14]. Ten wynalazek był bazą danych dostępną dzięki mechanizmom sieciowym. To także zbiór informacji, które można było przeglądać za pomocą sieci, jednak nie miał on stron internetowych. Zasada jego działania polegała na wybraniu hipertekstu, który prowadził do innego miejsca i nie przypominał dzisiejszych stron WWW, które są pełne grafiki, ruchomych elementów oraz filmików, ponieważ oparty był wyłącznie na tekście. Tim Berners-Lee wprowadził także do użycia inne narzędzie, nazwane *hipertekstem* (dzisiaj powiemy: *hiperłącze* lub *łącze*, a potocznie po prostu: *link*). W 1991 r. system ten został zainstalowany na serwerach CERN-u, a następnie rozpowszechniony na cały świat. Prawdziwy przełom nastąpił w 1993 r., kiedy to studenci w ramach programu

---

12 B. Jażdżewska, *Historia Internetu*, http://www.oeiizk.edu.pl/informa/jazdzewska/, dostęp: 23.04.2019.

13 A. Maćkowiak, *Z eteru do Internetu: szkice o radiu i mediach*, Warszawa 2015, s. 51.

14 M. Castells, *Galaktyka…*, s. 25.

NCSA (część Uniwersytetu Illinois), zaprojektowali pierwszą całkowicie graficzną przeglądarkę internetową. Przewodniczył im Marc Andreessen, który zaproponował, żeby z sieci uczynić narzędzie dostępne dla wszystkich ludzi i do tego oparte nie tylko na tekście, ale również na grafice[15].

W 1995 r. powstała pierwsza wyszukiwarka internetowa (*AltaVista*), która została opracowana przez dział badawczy Digital Equipment Corporation[16]. Była narzędziem do wyszukiwania zawartości sieci, a także pierwszą wielojęzyczną wyszukiwarką, która obsługiwała języki oparte na niełacińskich alfabetach, takich jak japoński czy chiński. Posiadała mechanizm Babelfish, który oferował narzędzia do automatycznej translacji stron. Dostępne również było wyszukiwanie fraz i multimediów. Wyszukiwarka *AltaVista* po 15 latach funkcjonowania została zamknięta przez Yahoo w dniu 8 lipca 2013 w ramach reorganizacji firmy[17]. W tym samym okresie dwóch doktorantów Uniwersytetu Stanforda, Sergey Brin i Larry Page, stworzyli wyszukiwarkę, która indeksowała strony według jakości. W ten sposób w 1998 r. powstała wyszukiwarka *Google*[18]. Ideą twórców było, żeby podczas indeksowania witryn sprawdzana była ilość odnośników (linków) z różnych witryn, które prowadzą do poszczególnych stron. Analizowano jednocześnie ciężar gatunkowy tych linków. W tej metodzie

---

15 M. Mikołajewski, *Historia Internetu w pigułce. Historia sieci, czyli od ARPANET-u do INTERNETU*, https://pclab.pl/art33917.html, dostęp: 11.10.2018.

16 Wikipedia, *Digital Equipment Corporation*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Digital_Equipment_Corporation, dostęp: 11.10.2018.

17 Wikipedia, *Alta Vista*, https://pl.wikipedia.org/wiki/AltaVista, dostęp: 15.01.2019.

18 Strefa Biznesu, *Jak i kiedy powstał Internet? Czyli historyczne ciekawostki*, https://nowiny24.pl/jak-i-kiedy-powstal-internet-czyli-historyczne-ciekawostki/ar/12972700, dostęp: 01.03.2019.

mierzone jest także społeczne uznanie dla wybranych witryn, którego miarą są linki – odpowiedniki cytowań w nauce. Algorytm tej wyszukiwarki jest ciągle rozwijany i aktualizowany, uwagę przywiązuje się do jakości linków pochodzących ze stron tematycznych, for internetowych, blogów, a także domen rządowych. Rozpoczęła się jedna z bardziej fascynujących historii i to nie tylko w dziejach Internetu, ale także kapitalizmu[19]. Stworzona przez dwóch studentów wyszukiwarka zdominowała rynek i obsługuje połowę poszukiwań, jakie internauci prowadzą w sieci. *Google*, żeby sprostać potrzebom, wykorzystuje olbrzymią infrastrukturę informatyczną zespalającą setki tysięcy komputerów (obecnie to prawdopodobnie największy informatyczny system na świecie). Ambicje twórców nie kończyły się tylko na stronach WWW, ponieważ celem było udostępnienie wszelkiej informacji w sieci. Dlatego też *Google* stworzył serwis *Google News*, który zbiera informacje z internetowych wydań gazet[20].

Nowy wiek w przypadku Internetu to także nowe możliwości, dzięki którym powstały różnorodne formy rozrywki. Teraz komputer nie jest już tylko narzędziem pracy, ale również urządzeniem o funkcji ludycznej. Internet umożliwia nam rozrywkę na różnym poziomie, dostosowaną do każdego użytkownika. W raporcie *Giga Entertainment. Przyszłość rozrywki w dobie gigabitowego Internetu, AI, IoT oraz MEC* z 2018 r., który przygotowany został na zlecenie UPC, przeczytać możemy o superszybkim Internecie, który wiele zmieni (właściwie to

19 A. Briggs, P. Burke, *Społeczna historia mediów: od Gutenberga do Internetu,* Warszawa 2015, s. 117.

20 P. Duda, *Historia Google, czyli jak powstała najpopularniejsza wyszukiwarka na świecie?,* https://projektmarketing.pl/jak-powstala-wyszukiwarka-google/, dostęp: 06.04.2019.

już zmienia) w rozwoju cyfrowej rozrywki[21]. Badani oceniają, iż przyniesie nieograniczoną możliwość korzystania z wideo w wysokiej jakości, w każdym miejscu i o każdej porze. Połączenia internetowe wykorzystywane będą nie tylko do telewizji czy gier komputerowych, ale również do obszarów związanych z edukacją, podróżami oraz relacjami międzyludzkimi i komunikacją z innymi. Dzięki rozwojowi Internetu gigabitowego, elementy rozrywki wkraczają obecnie w różne sfery naszego życia, które na co dzień z rozrywką nie są kojarzone, takie jak: zdrowie, medycyna, edukacja, turystyka czy też kultura. Korzystanie z rozrywki staje się w obecnych czasach bardziej immersyjnym doświadczeniem[22]. Jeszcze 10 lat temu nie wyobrażaliśmy sobie, że będziemy mogli w każdym miejscu na świecie oglądać telewizję w telefonie komórkowym, a jednak dziś jest to standard. Rozwój wirtualnej czy rozszerzonej rzeczywistości oraz sztucznej inteligencji sprawia, że użytkownicy Internetu mają coraz szersze spektrum wrażeń, a co za tym idzie – także inkluzywne doświadczenia bez względu na wiek czy pochodzenie. Tak więc wpływ czynników technologicznych, społecznych i ekonomicznych na przyszłość rozrywki jest bardzo duży[23]. Portale, których jedną z funkcji jest rozrywka to: *Facebook*, *YouTube*, *Instagram* czy *Twitter*.

Facebook strona założona przez Marka Zuckerberga jest jednym z najpopularniejszych portali, który zgromadził 2,2 miliarda internautów z całego świata. Umożliwia nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktu ze znajomymi, rozmowę z nimi na czacie, dodawanie zdjęć oraz sprzyja nowoczesnej reklamie online.

---

21 A. Briggs, P. Burke, *Społeczna…*, s. 155.

22 Por. infuture, *Giga Entertainment. Przyszłość rozrywki*, http://infuture.institute/raporty/giga-entertainment-przyszlosc-rozrywki/, 01.07.2019.

23 Hatalska, *Przyszłość rozrywki*, http://hatalska.com/2018/10/10/przyszlosc-rozrywki-raport-do-pobrania/, dostęp: 10.10.2018.

YouTube – to także jeden z najpopularniejszych portali społecznościowych na świecie. Został założony w lutym 2005 r. i jest największym serwisem, który umożliwia użytkownikom na skalę międzynarodową „bezpłatne umieszczanie, odtwarzanie, ocenianie oraz komentowanie filmów”[24]. W raporcie z badań Megapanel PBI/Gemius, za czerwiec 2010 liczba polskich internautów korzystających z *YouTube.com*, wynosiła 10,9 mln. Natomiast badania ze stycznia 2018 r. pokazały wzrost liczby użytkowników do 21,1 mln[25]. Wielu osobom udało się zaistnieć dzięki temu portalowi. Filmik, który zostanie tam opublikowany, trafia do szerokiego grona odbiorców, dzięki czemu autor może zdobyć popularność, a także sympatię internautów[26].

Instagram – aplikacja, która od 2010 zmienia nasze spojrzenie na fotografię. Ona tak jak Facebook również należy do firmy Zuckerberga, korzysta z niej 800 milionów osób na całym świecie.

Twitter – serwis mikroblogowy, który istnieje od 2006 r. i zdołał zgromadzić 336 milionów użytkowników w pierwszym kwartale 2018 r.[27].

---

24 M. Grębosz, *Znaczenie portali społecznościowych w społeczeństwie informacyjnym*, „Ekonomiczne problemy usług” 2012, nr 87, s. 272.

25 Gemius, *Wyniki badania Gemius/PBI za czerwiec 2010 i listopad 2018*, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-czerwiec-2010-i-listopad-2018.html, dostęp: 10.04.2019.

26 M. Kuchta, *15 najpopularniejszych portali społecznościowych na świecie*, https://socialpress.pl/2018/06/15-najpopularniejszych-portali-spolecznosciowych-na-swiecie, dostęp: 05.11.2018.

27 Statista, *Number of monthly active Twitter users worldwide from 1st quarter 2010 to 1st quarter 2019 (in millions)*, https://www.statista.com/statistics/282087/number-of-monthly-active-twitter-users/, dostęp: 01.07.2019.

Messenger i *Skype* to forma komunikacji w sieci, gdzie interlokutorzy porozumiewają się online za pomocą komunikatorów. Obecnie bije rekordy popularności, a korzystać z niej można za pośrednictwem kamerki internetowej, co pozwala widzieć osobę, z którą rozmawiamy. Jest to nieoceniona pomoc w podtrzymywaniu relacji z bliskimi, którzy mieszkają daleko.

Blogi i photoblogi: Internet to również świat blogów, a są one pamiętnikami, gdzie możemy opisywać swoje myśli i przeżycia (taka była pierwotna ich funkcja), jak również dzielić się swoimi talentami, a także pasjami czy przedmiotami, które stworzyliśmy[28].

Zakupy w sieci: Internet jest prawdziwym rajem dla miłośników zakupów, ponieważ w sieci kupić możemy niemal wszystko. Kupowanie w Internecie jest szybkie i wygodne.

Popularność serwisów, takich jak na przykład *YouTube*, które zrzeszają miliony użytkowników, udowadnia jak szybko Internet ewoluuje. Można na nim nie tylko oglądać filmy, ale również je wysyłać. Obecnie tworzone strony internetowe stawiają na interakcję, gdzie użytkownik ma być uczestnikiem, a nie jedynie widzem. Istnieje również więcej stron typu wiki, gdzie użytkownik nie tylko korzysta ze zgromadzonych informacji, ale także może je dodawać. Powstają strony tzw. *Digg* – witryny z wiadomościami, gdzie czytelnik może decydować, czy informacja jest ważna i czy powinna znaleźć się na głównej stronie. Internet obecnie stawia na interakcję społeczeństwa sieciowego[29]. Ludzie pokochali oglądanie filmów online – za pomocą YouTube czy serwisów wideo – jak również gry online.

---

28 TechWeek, *Rozrywka w sieci*, http://techweek.pl/rozrywka-w-sieci.html, dostęp: 09.05.2019.

29 M. Mikołajewski, *Historia Internetu w pigułce. Historia sieci, czyli od ARPANET-u do INTERNETU*, https://pclab.pl/art33917.html, dostęp: 11.10.2018.

Ogromną popularnością cieszą się media społecznościowe, zakupy przez Internet, a także praca zdalna[30].

1.2. Rola i znaczenie Internetu

Internet jest jak przypływ.
Zaleje przemysł komputerowy i wiele innych,
zatapiając tych, którzy nie nauczą się pływać w jego falach[31].
Bill Gates

Współczesny rozwój cywilizacji jest uwarunkowany przemianami dokonującymi się przy pomocy nowoczesnych technologii informacyjnych, a „Internet to labirynt, po którym trzeba umieć się poruszać, by dotrzeć do celu"[32]. Internet to medium, które ma ogromny wpływ na obszar działalności człowieka. W ostatnich latach rozwinął się do tego stopnia, że współcześnie niemal każdy może z niego korzystać. Dostępność do informacji i swoboda komunikowania się z innymi jest dużo większa niż była kiedykolwiek[33]. Internet na naszych oczach rozrasta się w dynamicznym tempie. Dotyczy to zarówno rozrostu fizycznego sieci, jej obecności w domach oraz instytucjach, jak i rosnącej liczby dyskusji poświęconych Internetowi, badaniom naukowym i publikacji. To właśnie Internet znacząco zmienia świat i jego spektakularny rozwój nadaje mu ważną rolę w życiu społecznym[34]. Jest obecny we wszystkich dziedzinach życia, z jego

30 M. Pudełko, *Prawdziwa Historia Internetu,* Piekary Śląskie 2017, s. 56.

31 R. Hammond, *Digital Business*, cyt. za: G. Dryden, J. Vos, *Rewolucja w uczeniu,* Warszawa 2011, s. 464.

32 W. Furmanek, A. Piecuch, *Dydaktyka informatyki. Problemy teorii*, Rzeszów 2004, s. 80.

33 M. Castells, *Społeczeństwo sieci*, Warszawa 2007, s. 71.

34 D. Batorski, *Społeczna przestrzeń Internetu*, Warszawa 2006, s. 337-346.

usług korzystamy w pracy oraz w szkole. Świat nauki, biznesu rozrywki nie może już w zasadzie bez niego funkcjonować[35].

Według Jana van Dijka Internet pełni rolę[36]:

- informacyjną,
- komunikacyjną,
- transakcyjną,
- rozrywkową,
- towarzyską,
- edukacyjną,
- tożsamościową.

W społeczeństwie sieci to media są tymi, które w większym stopniu są połączone ze sobą, a jeśli nie, to i tak odnoszą się do siebie w programach oraz usługach[37]. To dzięki Internetowi jest możliwe prowadzenie wideokonferencji, a także natychmiastowy dostęp do informacji i danych. Jest jednym z najszybszych środków masowej komunikacji, o niespotykanej skuteczności. Internet zapewnia stałą łączność bez względu na czas czy miejsce, w którym się znajdujemy. Usługi internetowe są nieustannie udoskonalane, a zasoby – powiększane[38].

W raporcie globalnym *Cisco Connected World Technology Report 2014* przeprowadzonym przez agencję InsightExpress, firmę z USA zajmującą się badaniami rynkowymi w 15 krajach, w tym także i w Polsce, wśród pracowników i studentów w wieku od 18 do 50 lat, odnaleźć można informację, iż co trzeci student oraz pracownik uważa, że Internet jest niezbędny do życia i porównuje go z powietrzem, wodą, schronieniem

---

35 D. Tapscott, A. Williams, *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*, Warszawa 2008, s. 37.

36 J. Dijk, *Społeczne aspekty nowych mediów*, Warszawa 2010, s. 277.

37 Ibidem, s. 286.

38 D. Tapscott, A. Williams, *Wikinomia. O globalnej...*, s. 61.

oraz pokarmem, co potwierdza, że pełni istotną rolę w życiu człowieka[39].

Internet jako jeden z czynników niezbędnych do życia:

Internet, woda, powietrze: Co trzeci student oraz pracownik (33%), którzy brali udział w badaniu uważa Internet za podstawowy czynnik, natomiast 49% studentów oraz 47% pracowników uważa, iż jest prawie tak samo ważny. Czterech na pięciu studentów, a także młodych pracowników twierdzi, iż pełni ważną rolę w ich życiu.

Czynnik niezbędny do życia: 62% pracowników i 55% studentów twierdziła, iż bez Internetu nie mogłaby żyć i uważa go za integralny element ich życia.

Środek komunikacji: Jeśli chodzi o wybór między łączem internetowym a samochodem to 64% studentów na całym świecie wybrałaby łącze internetowe.

Model życia w społeczeństwie:

Pierwsza miłość: 40% studentów, którzy brali udział w badaniu stwierdziło, iż Internet jest ważniejszy niż randka czy też spotkania ze znajomymi albo słuchanie muzyki.

Życie w społeczeństwie 2.0: Wcześniejsze pokolenia preferowały jednak osobiste kontakty z ludźmi, zaś pokolenie przyszłości skłania do interakcji internetowych. Natomiast 27% studentów twierdziło, iż ważniejsza jest aktualizacja konta na Facebooku niż chodzenie na imprezy, randki czy słuchanie muzyki, a także spędzanie czasu ze znajomymi[40].

---

39 CISCO, *Cisco Connected World Technology Report 2014*, https://www.cisco.com/c/dam/en/us/solutions/collateral/enterprise/connected-world-technology-report/ccwtr-press-deck.pdf, dostęp: 01.12.2018.

40 K. Urbańska, *Rola Internetu w życiu codziennym*, http://www.egospodarka.pl/71189,Rola-Internetu-w-zyciu-codziennym,1,39,1.html, dostęp: 23.11.2018.

Zdaniem Tomasza Zaryckiego:

> jedną z kluczowych [...] cech Internetu jest wzrost anonimowości działań społecznych. Zapewniana przez Internet, a nieporównywalna z tradycyjnymi sposobami komunikacji, anonimowość, gwarantująca niezależność, jest oczywiście jednym z podstawowych cech rozwoju struktur „nowoczesnego" społeczeństwa. Dzięki niej możliwe jest występowanie przez jednostki w coraz większej liczbie zupełnie niepowiązanych ze sobą ról społecznych oraz podejmowanie interakcji o ściśle kontraktowym, abstrahującym od kontekstu grupowego jednostki, charakterze. W tym sensie Internet osłabia tradycyjne grupy społeczne, gdyż wyraźnie ogranicza ich kontrolę nad działaniami społecznymi jednostki. Wzmacnia jednocześnie liczne nowoczesne instytucje, gdyż korzystanie z ich usług staje się coraz prostsze[41].

Natomiast społecznej cyrkulacji podlegają nie tylko informacje, ale również treści kultury[42]. Internet przyczynia się także do zaistnienia oraz rozwoju inicjatyw obywatelskich, zarówno politycznych, jak i dotyczących innych sfer życia społecznego. Inicjatywy są niejednokrotnie zapoczątkowane w sieci, a następnie przenoszone zostają poza sferę „wirtualną", mimo iż koordynowane są za jej pomocą[43]. Wykorzystywanie nowych mediów pozwala na stosowanie nieznanych dotychczas środków przekazu oraz na angażowanie większej niż w przypadku tradycyjnego modelu społeczeństwa liczby osób. To Internet po-

---

41 T. Zarycki, *Społeczne konsekwencje rozwoju internetu: rewolucja czy reprodukcja struktur społecznych?*, [w:] D. Batorski, M. Marody, A. Nowak (red.), *Społeczna Przestrzeń Internetu*, Warszawa 2006, s. 344.

42 M. Filiciak, J. Hofmokl, A. Tarkowski, *Obiegi kultury. Społeczna cyrkulacja treści*, Warszawa 2012, s. 85.

43 M. Dorenda-Zaborowicz, *Nowe civil society? Rola Internetu w funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Toruń 2014, s. 9.

zytywnie wpłynął na wykształcenie się nowych form aktywności społecznej oraz upowszechnienie ich stosowania, nie zmieniła się jednak struktura funkcjonowania społeczeństwa. Stanowi on również bazę nowego społeczeństwa, istniejącego w przestrzeni wirtualnej, mającego własne: instytucje, normy, kulturę, elity kulturowe i grupy władzy. Społeczeństwo internetowe wiąże ludzi na wielu płaszczyznach, zachodzą w nim rzeczywiste procesy społeczne, toczona jest walka o dobra i zawiązują się koalicje. Pozycja użytkownika w społeczeństwie Internetu często jest równie istotna jak pozycja w świecie realnym[44].

Internet daje duże możliwości rozwoju, a także poprawy własnej sytuacji, ale sieć to również źródło różnego rodzaju wyzwań oraz zagrożeń, które związane są z prywatnością, uzależnieniami oraz bezpieczeństwem. Dostarczając nieograniczoną ilość rozrywkowych treści, utrudnia użytkownikom wykonywanie codziennych obowiązków. Ci, którzy potrafią wykorzystać sieć w sposób instrumentalny, doświadczają pozytywnych efektów, natomiast ci, dla których sieć jest przede wszystkim źródłem rozrywki – po prostu marnują swój czas[45]. Jednak nie zmienia to faktu, iż obecność Internetu w naszym życiu jest stała i wpływa także na funkcje umysłowe oraz kształtuje nowe wartości, emocje oraz potrzeby. Podobnie jak telewizja ma również duży wpływ na rozwój społeczny – w szczególności dzieci i młodzieży – oraz na relacje z innymi ludźmi. Jednak

---

44 Ibidem, s. 30.

45 D. Batorski, *Raport końcowy z badania dotyczącego wpływu Internetu szeroko pasmowego na społeczeństwo i gospodarstwo w Polsce w ramach projektu*, https://mc.bip.gov.pl/rok-2015/raport-koncowy-z-badania-dotyczacego-wplywu-rozwoju-internetu-szerokopasmowego-na-spoleczenstwo-i-gospodarke-w-polsce-w-ramach-projektu-systemowego-dzialania-na-rzecz-rozwoju-szerokopasmowego-dostepu-do-internetu.html, dostęp: 10.02.2019.

niebagatelnym zadaniem dla Internetu jest znoszenie uprzedzeń, a także stereotypów dotyczących „obcych". Internet to przestrzeń, w której możesz być, kim zechcesz. Mówiąc inaczej, Internet będzie rządził się swoimi prawami, które są inne od praw „świata realnego". W konsekwencji społeczna pozycja jednostek w Internecie jest i będzie odmienna od tej ze „świata realnego". Z drugiej jednak strony może okazać się, że „wirtualna rzeczywistość" w najważniejszych jej aspektach, zwłaszcza w interesującym socjologię zakresie pozycji społecznej, nie zmieni istniejących reguł funkcjonowania zewnętrznego świata[46]. Korzystanie z Internetu w dłuższej perspektywie sprzyja relacjom społecznym już ukształtowanym. Ma także pozytywny wpływ na relacje społeczne, a wiąże się to ze znacznym wzrostem liczby użytkowników. Wraz z upowszechnieniem się dostępu do Internetu, wzrasta także liczba znajomych oraz członków rodziny użytkownika, którzy również korzystają z sieci. Internet w coraz większym stopniu staje się medium, które służy podtrzymywaniu „starych" silnych więzi, a nie tylko nawiązywaniu nowych słabych relacji. Inne badania także potwierdzają tę obserwację: użytkownicy Internetu kontaktują się częściej z rodziną oraz znajomymi, jeżeli tylko mogą do tego używać także poczty elektronicznej i internetowych komunikatorów[47]. Bez wątpienia to wynalazki zmieniają społeczeństwo, a także sposób życia ludzi. Rozwój oraz upowszechnienie Internetu jest jednym z czynników sprzyjających zmianom społecznym, jak również powstawaniu społeczeństwa sieciowego. Krzysztof Pietrowicz w swoim artykule pisze o rewolucji informatycznej, że „Można się spierać o jej zakres, ale nie zmienia to faktu, że

[46] D. Batorski, *Społeczna...*, s. 337-346.

[47] Idem, *Ku społeczeństwu informacyjnemu*, „Diagnoza Społeczna" 2003, s. 325.

innowacje technologiczne z zakresu informatyki zasadniczo wpłynęły na każdy właściwie aspekt społeczeństwa i kultury”[48]. Większość badaczy zgadza się, iż Internet zmienia społeczeństwo, psychikę, a także funkcjonowanie jednostek, czym także wpływa na relacje społeczne[49].

1.3. Socjologia Internetu i jej główne problemy badawcze

Socjologia Internetu polega na zastosowaniu teorii i metody socjologicznej w Internecie jako źródła informacji i komunikacji. Socjologowie zajmują się społecznymi implikacjami technologii, nowymi sieciami społecznościowymi, społecznościami wirtualnymi i powstałymi sposobami interakcji, a także zagadnieniami związanymi z cyberprzestępczością. Internet to najnowszy z serii głównych przełomów informacyjnych – jest interesujący dla socjologów na różne sposoby: jako narzędzie badawcze (na przykład w wykorzystaniu kwestionariuszy online zamiast papierowych), jako platforma dyskusyjna i jako temat badawczy. Socjologia Internetu w ścisłym znaczeniu dotyczy analizy społeczności internetowych (np. grup dyskusyjnych), społeczności wirtualnych i wirtualnych światów, zmian organizacyjnych katalizowanych przez nowe media oraz zmian społecznych – dużych w transformacji ze społeczeństwa przemysłowego do społeczeństwa informacyjnego. Społeczności internetowe można badać statystycznie poprzez analizę sieci i jednocześnie interpretować jakościowo, np. poprzez wirtualną etnografię. Zmiany społeczne mogą być badane dzięki statystycznej demografii lub

---

48 K. Pietrowicz, *Socjologia wobec rewolucji informatycznej*, „Studia Socjologiczne” 2002, nr 3, s. 115.

49 P. Wallace, *Psychologia Internetu*, Poznań 2005, s. 91.

interpretacji zmieniających się komunikatów i symboli w badaniach mediów online.

Internet jako nowa przestrzeń społeczna realizuje większość ludzkich potrzeb, zarówno jednostkowych, jak i indywidualnych. Rozgrywają się w niej interakcje między osobami, które porozumiewają się za pomocą sieci komputerowych. Te relacje międzyludzkie w „cyberprzestrzeni" są interesującym zjawiskiem społecznym. To właśnie Internet czy telefony komórkowe są w nowoczesnym świecie czymś tak oczywistym jak woda oraz powietrze. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych Internet i telefonia komórkowa rozwijały się równolegle i niezależnie. Natomiast obecnie te technologie są ze sobą nierozerwalnie połączone[50]. Rozwój oraz upowszechnienie Internetu i telefonii komórkowej wpłynęły na współczesne przemiany społeczne. Socjologowie zgadzają się, iż charakter więzi wraz relacjami społecznymi obecnie się zmienia. Spierają się natomiast, w jaki sposób zmiany te zachodzą[51].

Internet jako część życia codziennego stał się drugim etapem w sposobie myślenia o sieci. Dlatego uwaga socjologów przeniosła się na Internet w społecznościach ze społeczności Internetu.[52]. To medium masowe już nie prowadzi do zmian porządku społecznego, a staje się elementem starszych struktur. Technologiczne zmiany nie determinują zmian w społecznym życiu, a technologia dostosowuje się do struktur oraz konwencji społecznych. Sieć stymuluje aktywność komunikacyjną, w której internauci dyskutują, czytają, a także włączają się do

---

50 E. Laskowska, M. Kuciński, *Internet a relacje międzyludzkie,* Bydgoszcz 2010, s. 56.

51 M. Marody, A. Giza-Poleszczuk, *Przemiany więzi społecznych: zarys teorii zmiany społecznej*, Warszawa 2004, s. 42.

52 S. Juszczak*, Internet – współczesne medium komunikacji społecznej*, Katowice 2011, s. 3.

społecznych aktywności. Korzystanie z Internetu nie powoduje zamykania się w „getcie” wirtualnym, a wręcz przeciwnie, gdyż kontakty zapośredniczone przez Internet pobudzają kontakty w realnym świecie[53]. Perspektywa ta obrazuje, że mamy do czynienia z nowymi formami wspólnotowości, a wręcz trybalizmu[54]. Wielu badaczy opisuje zachodzące zmiany charakteru relacji, więzi społecznych oraz szerszych sieci i struktur społecznych. Część ich prac jest poświęcona nowej formie sieciowej. Manuel Castells pisze o powstaniu nowego społeczeństwa sieciowego[55]. Sieciowość społeczeństwa zauważalna jest w wielu sferach: ekonomii, globalizującej się gospodarce, polityce, kulturze, nowych ruchach społecznych, wymiarze relacji społecznych. Zmiany, które zachodzą w kulturze, pracy, a także w wyniku rozwoju technologii, wpływają na zmiany w relacjach społecznych. Kryzys patriarchalizmu i dominacja we współczesnym społeczeństwie osobowości egocentrycznej powodują, iż indywidualizm staje się dominującym typem zachowań. Jednak indywidualizm według Castellsa nie oznacza alienacji czy też izolacji społecznej. Indywidualizm jest wzorcem społecznym i źródłem znaczeń, które konstruowane są wokół projektów oraz potrzeb jednostki. Natomiast społeczność internetowa jest coraz liczniejsza i coraz bardziej zaawansowana technicznie, zaś nieograniczony dostęp do środków masowego przekazu – a szczególnie do zasobów informacyjnych – spowodował, iż członkowie społeczności są coraz bardziej świadomi świata,

---

53 A. Brosch, *Interakcje pośrednie młodzieży w kontekście komunikacji społecznej*, [w:] S. Juszczyk, M. Musioł, A. Watoła (red.), *Edukacja w społeczeństwie wiedzy. Niejednoznaczność rzeczywistości edukacyjnej, społecznej i kulturowej*, Katowice 2007, s. 299.

54 D. Batorski, *Internet a usieciowienie relacji społecznych*, „Kultura Współczesna” 2005, t. 1(43), s. 41-42.

55 M. Castells, *Społeczeństwo...*, s. 38.

w jakim żyją oraz jego problemów. Don Tapscott, kanadyjski badacz Internetu twierdzi, iż widać tworzenie się „pokolenia Sieci" (nazywanego synonimicznie: e-generacją, Generacją Y i pokoleniem SMS-ów). Te grupy demograficzne charakteryzują się tym, iż telewizor, dominujący przez ostatnie kilkadziesiąt lat, zostaje zastąpiony przez komputer, który podłączony jest do Internetu[56]. Nowe technologie powodują odwrócenie się ról w rodzinie, wynikiem czego dzieci stają się nauczycielami swoich rodziców (uczą ich obsługi komputera). Pozwala to na zaprezentowanie swoich kompetencji, a także wzmocnienie zaufania do siebie. Steve Gerali, który jest szefem Department of Youth Ministry and Adolescent Studies, Judson Coollege, twierdził, iż „pokolenie Sieci" jest w większym stopniu spragnione relacji interpersonalnych niż przedstawiciele poprzednich pokoleń (tzw. Baby Boomers – urodzeni po II wojny światowej lub Generacja X – urodzeni w latach 60. i 70.). Młodzi ludzie według Geraliego chcą intymności, bezpieczeństwa oraz stałości w związkach z innymi, pragną być doceniani i chronieni. Poczucie bezpieczeństwa, anonimowość, a także pewna bezkarność gwarantuje swobodny kontakt z innymi przez Internet. W sieci społeczeństwo zawiera przyjaźnie, przeżywa miłość, zdobywa informacje, a także realizuje swoje hobby. Odczuwają dyskomfort, a wręcz tęsknotę, gdy nie mogą korzystać z Internetu przez dłuższy czas. Żyją również pośród dwóch światów i niejednokrotnie – wirtualny (cyberprzestrzeń) postrzegany jest jako bardziej wartościowy. Mogą wybrać społeczność, do której chcą należeć. W sieci istnieje tysiące wspólnot, które łączy płaszczyzna poglądów, zainteresowań oraz stosunek do sztuki czy ideologii. To sprawia, że można być równocześnie członkiem wielu różnych grup. „Pokolenia Sieci" częściej iden-

[56] E. Laskowska, M. Kuciński, op. cit., s. 107.

tyfikują się z przyjaciółmi z cyberspołeczności niż ze szkoły czy też podwórka, ponieważ w sieci łatwiej mogą odgrywać wymarzone role społeczne[57]. W Internecie używają swoistego języka, którego elementami są akronimy czy emotikony – substytuty komunikacji niewerbalnej, gdzie ich znaczenie jest zmienne i uzależnione od kontekstu.

Początkowo zakładano, iż Internet będzie niszczył społeczne relacje, a także prowadził do alienacji oraz atomizacji społeczeństwa. Castells nie zgadza się z tymi przypuszczeniami[58]. Podobne wnioski wyciągnął także Aaron Ben-Ze'ev, który twierdził, że związki online są rodzajem związków na odległość, a charakteryzuje je fizyczne oddalenie oraz bliskość emocjonalna[59]. Dlatego też Internet można traktować jako medium, które uzupełnia fizyczny kontakt lub rozmowy telefoniczne. Podstawowymi wyznacznikami Internetu są masowość i globalność, a głównym elementem jest społeczność, która używa i rozwija tę sieć[60]. Ludzie myślą o świecie społecznym jako grupach, mimo iż funkcjonują w relacjach, gdzie struktury mają charakter sieciowy. Natomiast przejście z grup do sieci odbywa się na wielu poziomach. Czynnikami, które uznaje się za ważne dla przemiany relacji społecznych są: rozwój transportu, środków komunikacji masowej, a także zmiany w sferze pracy. Zwiększona mobilność społeczna oraz geograficzna przyczyniła się do erozji wspólnot opartych na lokalności. Powoduje to osłabienie zobowiązań względem grup oraz społeczności, które są lokalnie określone[61].

57 R. Sowa, *Relacja międzyludzka w wirtualnej przestrzeni Internetu*, „Przestrzeń Społeczna" 2014, t. 3(5), s. 211-214.

58 M. Castells, *Galaktyka...*, s. 97.

59 A. Ben-Ze`ev, *Miłość w sieci. Internet i emocje*, Poznań 2005, s. 74.

60 S. Juszczyk, op. cit., s. 29.

61 Z. Bauman, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa 2000, s. 57.

Internet w dużym stopniu spowodował te zmiany, gdyż umożliwia niezależność komunikacji – ponieważ konta internetowe są przypisane do osób, a nie miejsc dostępu do sieci. Obecnie dzięki coraz większej możliwości mobilnego dostępu do Internetu, następuje etap przejścia od relacji i sieci łączących ludzi do sieci istniejących wyłącznie między osobami. Internet oraz telefony komórkowe sprzyjają zwiększeniu autonomii jednostki. To pojedyncza osoba odpowiada za swoje relacje, ich nawiązywanie oraz podtrzymywanie. Każdy tworzy swoją własną sieć, w wyniku czego powstaje nowy system relacji społecznych, a jego centrum stanowi jednostka, która samodzielnie buduje kontakty oraz nimi kieruje. Konsekwencje tej zmiany dla relacji społecznych są bardzo istotne. Castells nazywa to prywatyzacją towarzyskości. Akcentuje on również to, iż współczesne sieci kontaktów mają inną strukturę niż społeczeństwa tradycyjne[62]. W ciągu ostatnich kilku lat przeprowadzono wiele badań szczegółowo zgłębiających tę problematykę. Badania eksperymentalne, które prowadzone były przez Roberta Krauta i jego współpracowników pokazały, iż intensywne korzystanie z Internetu wiąże się ze spadkiem intensywności komunikacji w rodzinie, zmniejszonym uczestnictwem we własnym kręgu społecznym oraz ze zwiększonym poczuciem osamotnienia, stresem, a także depresją. Użytkownicy Internetu czas, który dotychczas spędzali ze znajomymi i rodziną poświęcają na korzystanie z sieci. Relacje tworzone i podtrzymywane w Internecie na ogół mają charakter słabych więzi, zastępują w ten sposób kontakty, które dostarczają wsparcia społecznego oraz mają duże znaczenie dla samopoczucia jednostki. Jednocześnie wcześniejsze badania na reprezentatywnych próbach wskazywały, że osoby, które korzystają z Internetu, częściej uczestniczą w organizacjach i życiu społecznym oraz mają więcej

62 M. Castells, *Galaktyka...*, s. 77.

znajomych[63]. Badania te nie były prowadzone w okresie szybkiego upowszechniania się Internetu i znaczną część użytkowników stanowili nowicjusze. Dlatego można stwierdzić, iż badania pokazujące negatywny wpływ Internetu na prawdziwe relacje, objęły w większości osoby, które dopiero zaczynały korzystać z sieci.

Użytkowanie Internetu stało się częścią życia codziennego, kontaktów z rodziną oraz współpracownikami. Większość relacji nie istnieje wyłącznie w Internecie, ale jest uzupełnieniem innych kontaktów. Internet niweluje (skraca) dystans i różnice czasowe, co sprzyja rozległym i nieograniczonym sieciom kontaktów. Pomaga także podtrzymywać relacje oparte na wspólnych interesach[64]. Należy stwierdzić, iż użytkownicy Internetu, a szczególnie korzystający z serwisów społecznościowych, tworzą znacznie więcej relacji społecznych oraz regularnie utrzymują kontakt z większą liczbą osób (także poza Internetem). Korzystanie z Internetu sprzyja regularnym kontaktom z większą liczbą osób z rodziny czy znajomych[65].

Podziały klasowe w Internecie

Powstaniu globalnej sieci towarzyszyło przekonanie, że stwarza ona szanse na poprawę sytuacji życiowej wykluczonych, jak również upośledzonych społecznie grup, a także zmniejszenie nierówności oraz emancypację mniejszości, gdyż umożliwi dotarcie w łatwy i tani sposób do wiedzy i informacji[66]. Jednak praktyka życia społecznego w szybki sposób zweryfikowała ten pogląd, pokazując, iż Internet nie jest obszarem niwelowania

---

63 D. Batorski, *Internet a usieciowienie relacji społecznych*, „Kultura Współczesna” 2005, t. 1(43), s. 41-62.

64 M. Castells, *Galaktyka*..., s. 82.

65 D. Batorski, *Polacy*..., s. 308.

66 Idem, *Internet a nierówności społeczne*, „Studia Socjologiczne” 2005, nr 2, s. 108.

różnic między ludźmi, a raczej miejscem reprodukowania już istniejących dystansów i podziałów[67]. Korzystanie z komputera oraz Internetu nie jest obojętne dla społecznej sytuacji ich użytkowników, gdyż tworzy czynnik warunkowany, jak również warunkujący społeczną stratyfikację[68]. Obecnie coraz większa część społeczeństwa uzyskuje akces do globalnej sieci, a sieć staje się głównym, a zarazem jedynym źródłem informacji oraz zasobów. Niemałe znaczenie mają kompetencje w wykorzystaniu szans potencjalnie oferowanych użytkownikom. Internet dostarcza korzyści tym, którzy umieją się nim posługiwać. Dostęp do Internetu, jak również sposób jego wykorzystania korespondują z istniejącymi już podziałami klasowymi.

Dominik Batorski w Diagnozie Społecznej 2011 pokazuje pojawienie się różnic klasowych i społecznych na przykładzie dwóch serwisów (*MySpace* i *Facebooka*), gdzie biali i wykształceni mieszkańcy większych miejscowości (USA), którzy byli w lepszej sytuacji materialnej, szybciej porzucali *MySpace* na rzecz *Facebooka*. Latynosi, osoby słabiej wykształcone oraz z mniejszych miejscowości, a także o niższym statusie materialnym, jak również młodzież z domów, w których rodzice mają niższe wykształcenie, znacznie częściej korzystała z *MySpace*[69]. Analiza pokazała, iż korzystanie z serwisów społecznościowych jest zależne od wykształcenia, również w Polsce znaczenie mają czynniki, które związane są z pozycją społeczną. Co ciekawe, wśród osób, które korzystają z serwisów społecznościowych wykształcenie nie ma znaczenia. Jednak przy wyborze korzystania z Facebooka czy NK.pl, wykształcenie ma znaczenie – z Faceboo-

---

67 Idem, *Społeczna...*, s. 39-45.

68 M. Cebula, *Internet a struktura społeczna – problem cyfrowego podziału*, [w:] A. Dytman-Stasieńko, J. Stasieńko (red.), *Język @ multimedia 3. Dialog – konflikt*, Wrocław 2012, s. 43-57.

69 D. Batorski, *Polacy...*, s. 297.

ka znacznie częściej korzystają osoby lepiej wykształcone. Grupa użytkowników z wyższym wykształceniem nie posiada konta na NK.pl. Pokazana została także zależność, która związana jest z poziomem dochodów. Okazuje się, że z serwisu NK.pl częściej korzystają osoby o niższych dochodach, a z Facebooka najczęściej osoby z wyższymi dochodami. Jak można zauważyć w Polsce, a także w USA, uwidaczniają się różnice klasowe wśród osób korzystających z serwisów społecznościowych[70]. Można zatem stwierdzić, że wbrew oczekiwaniom sam dostęp do Internetu nie zniweluje nierówności społecznych, ponieważ wiążą się one z różnicami w zakresie: umiejętności, celów, sposobów wykorzystania, motywacji oraz zdolności praktycznego wykorzystania zasobów internetowych w codziennym życiu. Co więcej, cyfrowe kompetencje społeczeństwa informacyjnego i sieciowego, stają się nowym typem kapitału kulturowego, jak również źródłem nowych społecznych segmentacji. Castells dokonał podziału na „kosmopolityczną i mobilną elitę”[71], która zamieszkuje globalną przestrzeń przepływów oraz „lokalne masy”[72], pozbawione władzy i rozeznania w społeczeństwach sieciowych[73].

1.4. Stan badań nad wykluczeniem cyfrowym

Obecnie żyjemy w społeczeństwie informacyjnym, którego fundamentem jest zdolność jednostki do posługiwania się narzędziami teleinformatycznymi, a także rozumienie informacji przekazywanych za ich pomocą. Należy jednak zwrócić uwagę na problem, jakim jest „wykluczenie cyfrowe” oraz różnice między

70 Ibidem, s. 299-300.
71 M. Castells, *Społeczeństwo...*, s. 67.
72 Ibidem.
73 Ibidem.

osobami, które mają dostęp do nowych technologii i efektywnie z nich korzystają, a osobami pozbawionymi takich możliwości[74]. Termin „wykluczenie cyfrowe" został wprowadzony pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku, a definiuje się go jako rozwarstwienie między osobami mającymi dostęp do Internetu i komputerów, a tymi, którzy dostępu nie mają[75]. „Wykluczenie cyfrowe" w ogólnym rozumieniu jest stanem, w którym jednostka lub reprezentująca to zjawisko grupa nie może uczestniczyć w pełnowartościowy sposób w specyficznych warunkach życia społecznego, które definiowane jest obecnie bardzo mocno przez nowe technologie. Przepaść między osobami dobrze czującymi się w cyfrowych realiach a osobami mającymi z nimi problem nie wynika tylko z braku umiejętności czy aktualnej wiedzy, ale również z powodu niewystarczającej infrastruktury informatycznej[76]. Problem „wykluczenia cyfrowego" jest kojarzony głównie z seniorami, którzy z powodu zmian w sposobie funkcjonowania społeczeństwa, nie nadążają za nowinkami technologicznymi, co powoduje, że trudniej im partycypować w korzyściach, jakie daje cyfryzacja w wielu dziedzinach życia. Jednak okazuje się, iż wraz z postępującym rozwojem, wykluczenie zatacza coraz szersze kręgi i przestaje dotyczyć wyłącznie osób starszych[77].

Problem został dostrzeżony w Stanach Zjednoczonych, w połowie lat 90. XX wieku, a także w Unii Europejskiej oraz w Polsce. Jednak widoczne są różnice w pojmowaniu tego zja-

---

74 M. Kurowska, *Wykluczenie cyfrowe zagrożeniem dla społeczeństwa informacyjnego*, „EBIB" 2013, nr 9, s. 93.

75 D. Batorski, *Wykluczenie cyfrowe w Polsce*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu. Społeczeństwo informacyjne" 2009, nr 3(19), s. 225.

76 A. Jastrzębska, W. Jastrzębska, *Wykluczenie cyfrowe - przyczyny, zagrożenia, i bariery jego pokonania*, Rzeszów 2012, s. 93-98.

77 M. Kurowska, op. cit., s. 93.

wiska. Europejskie podejście jest szersze od amerykańskiego, ponieważ stosuje się w nim pojęcie *eIntegracji* (*eInclusion*). Natomiast w Stanach Zjednoczonych przede wszystkim, mówi się o zjawisku *cyfrowego podziału* (*digital divide*), a także o różnicach w dostępie i w korzystaniu z komputerów oraz Internetu między osobami o różnym statusie społeczno-ekonomicznym (zawodzie, wykształceniu i dochodach), na różnych etapach życia oraz między kobietami i mężczyznami, jak również osobami zamieszkującymi różne regiony. Jeżeli chodzi o Europę, to w polityce Unii Europejskiej istotniejsze jest dostrzeżenie, iż *cyfrowe wykluczenie* to coś więcej niż tylko *podział cyfrowy* i nie dotyczy to tylko różnic w dostępie i sposobie korzystania czy poziomu umiejętności, ale przede wszystkim, tych różnic, które prowadzą do społecznego i ekonomicznego wykluczenia[78]. Stany Zjednoczone podejmują działania mające na celu zapewnienie obywatelom dostępu do nowych technologii, a także możliwości korzystania z nich. Natomiast polityka Unii Europejskiej jest skoncentrowana na przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu, przez zapewnianie spójności społecznej oraz jednoczesne podnoszenie kompetencji kapitału ludzkiego. Marian Golka uważa, iż określanie ludzi, którzy nie mogą z różnych względów nadawać, odbierać, rozumieć, konstruować oraz analizować przekazów cyfrowych jako wykluczonych jest pewnym nadużyciem; jego zdaniem lepiej posługiwać się określeniem osób „niepiśmiennych cyfrowo”[79]. Wykluczenie cyfrowe podzielone zostało na cztery rodzaje dostępu do nowych mediów lub ICT:

- motywacyjny – związany z odczuwaniem potrzeby korzystania,

[78] D. Batorski, *Wykluczenie...*, s. 225.
[79] M. Golka, *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne*, Warszawa 2008, s. 143.

- materialny (fizyczny) – osoba odczuwająca potrzebę korzystania posiada lub nie posiada dostęp do Internetu,
- kompetencyjny – zróżnicowanie osób korzystających z sieci pod kątem e-umiejętności i e-kompetencji niezbędnych do praktycznego użytkowania ITC w życiu codziennym,
- użytkowy – związany z częstotliwością i efektywnością użytkowania technologii.

Bezpośrednią przyczyną nierównego dostępu do cyfrowej technologii w społeczeństwie jest dystrybucja najróżniejszych zasobów. Nie są to wyłącznie materialne zasoby (jak dochód czy urządzenia), ale także: czasowe (czas, jaki jest potrzebny na korzystanie z nowych mediów), społeczne (sieci oraz więzi pomagające w uzyskaniu dostępu), umysłowe (techniczna wiedza) oraz kulturowe (status, a także inne gratyfikacje kulturowe, motywujące ludzi do uzyskania dostępu). Widoczna jest także nierówność indywidualna, która przejawia się w aspektach takich jak: pochodzenie etniczne, płeć, wiek, inteligencja, osobowość i zdrowie, a także niepełnosprawność)[80]. Natomiast jeśli chodzi o nierówność pozycyjną to związana jest z miejscem, jakie jednostka zajmuje w większej i mniejszej społeczności, tj. z zajmowanym stanowiskiem, rodzajem wykonywanej pracy, a także poziomem wykształcenia, jak również z miejscem zamieszkania oraz pełnieniem określonej roli w gospodarstwie domowym (męża lub żony, rodzica lub dziecka). Te nierówności związane są z różnicami w zakresie dostępu do sieci, czego konsekwencją jest mniejsze lub też większe uczestnictwo w najważniejszych obszarach społeczeństwa. Epoka wirtualnej

80 J. Dijk, op. cit., s. 78.

informacji miała być lekarstwem na nierówny dostęp do informacji, a pogłębiła istniejące nierówności społeczne[81].

Nierówności, dyskryminacja, fragmentaryzacja społeczeństwa oraz rozwarstwienie ekonomiczne w społeczeństwie informacyjnym przybierają nowe formy[82]. Zamiast być niwelowane, nierówności te coraz bardziej pogłębiają się: informacyjnie bogaci *versus* informacyjnie biedni, informacyjnie wyedukowani *versus* analfabeci – to nowe dychotomiczne społeczne kategorie[83]. Neil Postman podkreślał, iż techniki komputerowe dla jednych bywają dobrodziejstwem, bez którego nie potrafią się obejść, dla innych – narzędziem zbędnym oraz wcale niepożądanym[84]. Natomiast Umberto Eco stwierdził, iż era dostępu do Internetu podzieliła społeczeństwo na trzy klasy:

- *proletariusze* (nie mają dostępu do Internetu i książek, a uzależnieni są od przekazu audiowizualnego lub telewizji);
- *drobnomieszczaństwo* (potrafią biernie korzystać z komputera);
- *nomenklatura* (wie, jak korzystać z komputera do wykonywania analiz czy odróżnić informacje wartościowe od tych nic niewnoszących)[85].

---

81 K. Pietrowicz, *Nowa stratyfikacja społeczna? „Digital divide” a Polska*, [w:] L. Haber (red.), *Społeczeństwo informacyjne-wizja czy rzeczywistość: II Ogólnopolska Konferencja Naukowa*, Kraków 2004, t. 2, s. 256.

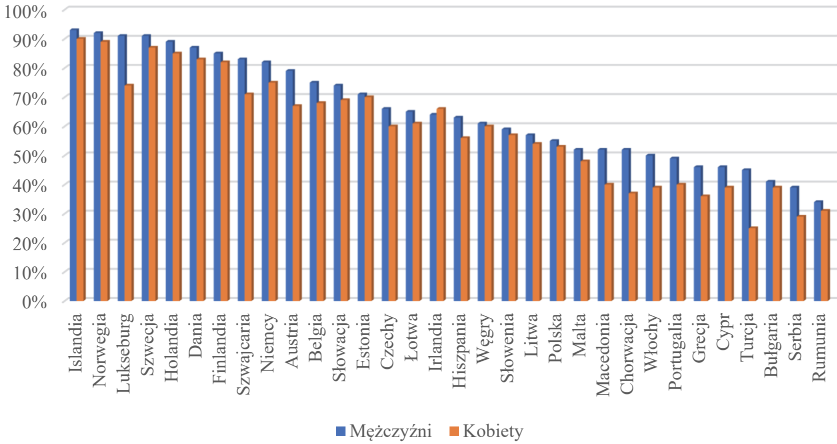
82 K. Doktorowicz, *Społeczeństwo informacyjne – podziały i nierówności*, [w:] L. Zacher (red.), *Rewolucja informacyjna i społeczeństwo. Niektóre trendy, zjawiska i kontrowersje*, Warszawa 1997, s. 296.

83 M. Szpunar, *Cyfrowy podział – nowa forma stratyfikacji społecznej*, [w:] J. Kleban, W. Wieczerzycki (red.), *Era społeczeństwa informacyjnego. Wyzwania, szanse, zagrożenia*, Poznań 2005, s. 97-107.

84 N. Postman, *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawa 2004, s. 91.

85 U. Eco, *Nowe środki masowego przekazu a przyszłość książki*, [w:] M. Hopfinger (red.), *Nowe media w komunikacji społecznej XX wieku*, Warszawa 2002, s. 76.

Jednak Ryszard Tadeusiewicz nieco sparafrazował zaproponowany przez Eco podział i pisał o powstaniu dwóch struktur: *digitariatu* (grupy osób uprzywilejowanych, które potrafią biegle posługiwać się technikami informatycznymi) oraz *proletariatu sieciowego* (osoby niepotrafiące lub niemogące korzystać z technik informacyjnych)[86].

Wykres 1. Wykluczenie cyfrowe w Europie z podziałem na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/, 03.05.2019.

Cyfrowe wykluczenie ze względu na płeć jest zjawiskiem wieloaspektowym, u jego podłoża leżą czynniki: społeczne, ekonomiczne, a także kulturowe[87]. Wykluczenie cyfrowe między zbiorowością mężczyzn i kobiet obserwowane jest w krajach rozwiniętych. Przedstawiony wyżej wykres pokazuje wyniki badań, które zostały przeprowadzone przez Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny czuwający nad zakresem, a także formami rozwoju usług oraz infrastruktury telekomunikacyjnej.

86 R. Tadeusiewicz, *Społeczność Internetu*, Warszawa 2002, s. 285.

87 A. Jastrzębska, W. Jastrzębska, op. cit., s. 97-102.

W krajach Europy widoczna jest nierówność w dostępie do Internetu między osobami różnej płci. W każdym kraju europejskim to kobiety mają mniejszy dostęp do technologii telekomunikacyjnych niż mężczyźni.

Badania Internet World Stats pokazują różnice dotyczące dostępu do Internetu w poszczególnych krajach na świecie w 2018 r. Cyfrowy podział przyczynia się do tworzenia oraz pogłębiania przepaści między krajami rozwiniętymi, jak również rozwijającymi się[88]. Brak dostępu do infrastruktury telekomunikacyjnej jest związany z poziomem rozwoju danego kraju. Jak można zauważyć, nowoczesne technologie nie dotarły jeszcze do części ubogich krajów. Niejednakowe są także szanse w dostępie do infrastruktury, a głównie do Internetu, co sprawia, iż osoby wykluczone ze świata cyfrowego są pozbawione szans funkcjonowania, jak również rozwoju w warunkach gospodarki elektronicznej[89]. Jednak ten problem nie dotyczy tylko gospodarstw domowych, ale w równym stopniu odnosi się do funkcjonowania przedsiębiorstw. Podstawą ich wykluczenia cyfrowego są zarówno czynniki ekonomiczne, jak również społeczne. Jednym z warunków, który pozwoliłby wyrównać szanse funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym jest pokonanie barier technologicznych dzielących kraje bogate od ubogich. Życie większości ludzi jest uzależnione od komputerów, a także cyfrowego obiegu informacji. Nawet osoby bezpośrednio niekorzystające z Internetu są zależne od niego pasywnie, tzn. mimo iż nie korzystają z komputerów, ich życie zależy od cyfrowego świata, który znajduje się niejako obok lub poza nimi[90].

---

[88] *Internet World Stats*, https://www.internetworldstats.com, dostęp: 30.11.2018.

[89] A. Jastrzębska, W. Jastrzębska, op. cit., s. 99-101.

[90] M. Golka, op. cit., s. 143.

Tabela 1. Użytkownicy Internetu w poszczególnych krajach

Kraje	Ludność (2018)	Użytkownicy Internetu 30.06.2018	P.R.	% Użytkownicy
Afryka	1 287 914 329	464 923 169	36,1%	11,0%
Azja	4 207 588 157	2 06 197 366	49,0%	49,0%
Europa	827 650 849	705 064 923	85,2%	16,8%
Ameryka Łacińska / Karaiby	652 047 996	438 248 446	67,2%	10,4%
Bliski Wschód	254 438 981	164 037 259	64,5%	3,9%
Ameryka Północna	363 844 662	345 660 847	95,0%	8,2%
Oceania / Australia	41 273 454	28 439 277	68,9%	0,7%
Razem	7 634 758 428	4 208 571 287	55,1%	100%
P.R. oznacza Penetration Rate (użytkownicy Internetu razy 100 podzielone przez populację)				

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://www.internetworldstats.com/stats.htm, 03.05.2019.

Skutki wykluczenia cyfrowego

Faktem jest, iż istnienie w obiegu informacji, jeszcze nie przesądza o ich powszechności. Kluczową kwestią jest bowiem możliwość zdobycia informacji, a co za tym idzie – problem dostępu do niej. Okazuje się bowiem, iż dostęp ten jest warunkowany różnymi czynnikami i jest nierównomierny (dotyczy jednostek, jak również innych podmiotów, np. państw). Ma to z kolei istotny wpływ na społeczne nierówności i prowadzi do zjawiska, które jest ściśle związane z wykluczeniem cyfrowym, w literaturze określanego mianem podziałów cyfrowych[91]. Wzrastające dysproporcje w poziomie wiedzy i kompetencji, które umożliwiają swobodne korzystanie z osiągnięć technologicznych między poszczególnymi grupami społecznymi, pro-

91 T. Masłyk, *Obywatel w społeczeństwie informacyjnym*, Kraków 2010, s. 36.

wadzą do pogłębiania się już istniejących różnic społecznych. Jan van Dijk przedstawia powody nierównego dostępu do cyfrowej technologii oraz dopatruje się zasobów ich w dystrybucji. Zaznacza również, iż nie są to tylko zasoby materialne, ale również umysłowe, czasowe, a także społeczne oraz kulturowe[92]. Natomiast Tomasz Goban-Klas zwraca uwagę na fakt, że nowe media z założenia są konstruowane w sposób, który jest przyjazny dla użytkowników, jednak korzystanie z nich jak się okazuje w praktyce nastręcza wielu trudności[93].

Szybki rozwój technologii wymaga od użytkowników ciągłego dostosowywania się do zmian, w tym zdobywania wiedzy i nowych umiejętności. W obecnym społeczeństwie coraz więcej czynności wykonywanych jest z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej ICT i dlatego dostęp do tych technologii, a także umiejętności ich użytkowania są kluczowym czynnikiem, który przesądza o poziomie życia[94]. Podział cyfrowy jest podobnie definiowany przez Eurostat i postrzegany jako różnica, która istnieje między osobami mającymi dostęp do Internetu i potrafiącymi korzystać z usług oferowanych w sieci WWW, a tymi, którzy zostali wykluczeni[95]. Polityka Unii Europejskiej w tej dziedzinie dotyczy różnych zagadnień, od regulacji obszarów, tj. handlu elektronicznego, aż do ochrony prywatności osób fizycznych. Rozwój społeczeństwa informacyjnego jest niezbędny, żeby zapewnić konieczne warunki sprzyjające konkurencyjnej i nowoczesnej gospodarce. Nowe technologie upowszechniły się wśród społeczeństwa ze względu na ich dostępność i niskie koszty.

---

92 J. Dijk, op. cit., s. 248.

93 T. Goban-Klas, *Media i komunikowanie masowe*, Warszawa 1999, s. 302.

94 S. Wrycza, *Informatyka ekonomiczna*, Warszawa 2010, s. 474.

95 Eurostat, *Glossary: Digital divide*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Digital_divide, dostęp: 20.02.2019.

Jak pokazują wyniki badań Eurostatu, w 2007 r. została przekroczona ważna granica, kiedy to 55% gospodarstw domowych[96] w Unii Europejskiej[97] miało dostęp do Internetu[98]. t Ten odsetek wciąż wzrastał i w 2012 r. przekroczył poziom trzech czwartych, a w 2014 r. – czterech piątych. Do 2017 r. odsetek gospodarstw domowych w UE, które posiadają dostęp do Internetu zwiększył się już do 87% – to wzrost o 32 p.p. w porównaniu z rokiem 2007[99].

Jednym ze sposobów promowania społeczeństwa jest dostęp szerokopasmowy[100], który oparty jest na wiedzy oraz informacji. Jak można zauważyć w wynikach badań, dzięki łączu szerokopasmowemu, który jest rozpowszechnionym środkiem dostępu do Internetu w Unii Europejskiej: w 2017 r. korzystało z niego 85% gospodarstw domowych, co oznacza, iż odsetek ten zwiększył się prawie dwukrotnie w porównaniu z 2007 r. (42%). Odsetek osób w wieku od 16 do 74 lat w Unii Europejskiej, którzy zamawiali, kupowali towary, a także korzystali z usług przez Internet na prywatne potrzeby, w 2017 r. wyniósł 57%.

---

96 Eurostat, *Glossary:Household*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Household, dostęp: 05.03.2019.

97 Eurostat, *Słownik:Proces rozszerzania UE*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:EU_enlargements/pl, dostęp: 05.03.2019.

98 Eurostat, *Glossary:Internet access*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Internet_access, dostęp: 05.03.2019.

99 Eurostat, *Dane statystyczne dotyczące gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego - gospodarstwa domowe i osoby fizyczne,* https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals/pl, dostęp: 05.03.2019.

100 Eurostat, *Glossary:Broadband*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Broadband, dostęp: 05.03.2019.

Wykluczenie cyfrowe niesie szereg negatywnych konsekwencji dla samych wykluczonych, a także dla podmiotów, w obrębie których funkcjonują (np. państw), ponieważ wykluczeni nie uczestniczą w najważniejszych obszarach funkcjonowania społeczeństwa. Obecnie coraz więcej czynności, także tych najbardziej elementarnych, wymaga umiejętności obsługi nowych technologii. Socjolodzy do zagrożeń wykluczenia cyfrowego zaliczają m.in. zepchnięcie na margines, trudności z aktywizacją zawodową, radzeniem sobie na rynku pracy oraz z integracją z najbliższym otoczeniem, jak również z instytucjonalnym uczestnictwem w społeczeństwie (tj. dostępem do zasobów publicznych). Natomiast osoby, które regularnie korzystają z Internetu są bardziej aktywne i lepiej zorientowane w rozwoju nowych technologii, dlatego łatwiej im jest nadążać za zmianami[101]. Można zauważyć, iż korzystanie z sieci jest warunkiem pełnego uczestnictwa w społecznym życiu zawodowym oraz kulturalnym. Wykluczenie cyfrowe wpływa także negatywnie na funkcjonowanie państwa. Natomiast bierność ludzi i słabe zaangażowanie w życie społeczne, polityczne, mają negatywny wpływ na kształt społeczeństwa. Lesław H. Haber zwraca uwagę na konsekwencje wykluczenia cyfrowego i to w szerszej skali, bo w kontekście globalizacji. Zauważa, iż nierówności w dostępie do Internetu nie są wyłącznie sprawą indywidualną jednostek, czy też wewnętrznym problemem państw. Mogą one powodować dalej idące konsekwencje i brak odpowiednich działań ze strony krajów w rozwijaniu infrastruktury teleinformatycznej, może przyczynić się do ich marginalizacji na arenie międzynarodowej [102]. Komisja Europejska pracuje nad wieloma inicjatywami,

101 J. Dijk, op. cit., s. 249.

102 L. Haber, *Komunikowanie i zarządzanie w społeczeństwie informacyjnym*, Kraków 2011, s. 33.

które zwiększają umiejętności pracowników w zakresie nowych technologii ITC i 10 czerwca 2016 r., przyjęła *Nowy europejski program na rzecz umiejętności*. Jego celem jest wspieranie działań służących zapewnieniu społeczeństwu Europy dostępu do szkoleń, kwalifikacji oraz wsparcie w zdobywaniu umiejętności, które potrzebne są we współczesnym środowisku pracy, z uwzględnieniem promowania umiejętności cyfrowych[103].

Głównym czynnikiem decydującym o podziale społeczeństwa cyfrowego pod względem wykorzystania technik informacyjno-komunikacyjnych jest wiek. Stosując to kryterium, Marc Prensky – specjalista w dziedzinie edukacji – trafnie wyodrębnił w społeczeństwie frakcje: najmłodszych użytkowników Internetu nazwał „cyfrowymi tubylcami" (młodzi ludzie, którzy wychowali się już w otoczeniu nowych technologii), a dorosłych – „cyfrowymi imigrantami" (osoby, które doskonaliły cyfrowe kompetencje wraz z rozwojem informacyjnych technik oraz przystosowując się do wirtualnego otoczenia)[104]. Mimo iż od momentu powstania tej klasyfikacji minęło kilkanaście lat, pojęcia te nie zdezaktualizowały się i zgodnie z przyjętymi klasyfikacjami „cyfrowi tubylcy" potrafią zrozumieć oraz wyobrażać sobie cyfrową rzeczywistość i przedkładają obraz czy dźwięk nad tekst, natomiast dla „cyfrowych imigrantów" ważny jest tekst i mają oni problem ze zrozumieniem wirtualnej rzeczywistości. „Cyfrowych tubylców" charakteryzuje wielozadaniowość oraz kreatywność w znajdowaniu nowych zastosowań, a nowe

---

103 Eurostat, *Dane statystyczne dotyczące gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego - gospodarstwa domowe i osoby fizyczne,* https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals/pl, dostęp: 05.03.2019.

104 M. Prensky, *Digital Natives, Digital Immigrants Part 2: Do They Really Think Differently?*, „On the Horizon" 2001, t. 9(6), s. 1-6.

technologie i wirtualny świat to dla nich naturalne środowisko, które stało się normą społeczną[105]. Z czasem powstała kolejna frakcja: „cyfrowo wykluczonych" (osoby, które z różnych powodów nie posiadają dostępu do sprzętu komputerowego oraz sieci, jak również nie mają odpowiednich umiejętności, aby móc korzystać z ICT)[106]. Przyczyny marginalizacji cyfrowej każdego społeczeństwa wynikają ze zróżnicowania społecznego dotyczącego:

- poziomu wiedzy oraz umiejętności obsługi urządzeń ICT[107],
- podatności na doskonalenie i efektywne wykorzystanie kompetencji komputerowych,
- niedostatku odpowiedniego wykształcenia oraz znajomości języka (większość treści w Internecie jest w języku angielskim)[108],
- mentalnego samowykluczenia (obawa wobec nieodpowiednich zabezpieczeń, a także ochrony przesyłanych danych i preferencji czy poglądów społeczno-politycznych).

Według Krystyny Polańskiej „nierówność cyfrowa rozumiana jako zróżnicowanie świadomego wykorzystania ICT w celach informacyjnych może pogłębiać nierówność społeczną, dokonując rozwarstwienia na co najmniej dwie klasy użytkowników:

- świadomych, coraz lepiej wykształconych i sprawnych twórców treści cyfrowych,

105 A. Wrońska, R. Lange, *Nastolatek jako użytkownik Internetu – społeczny wzorzec konsumpcji*, [w:] M. Tanaś (red.), *Nastolatki wobec Internetu*, Warszawa 2016, s. 15-26.

106 K. Polańska, *Nierówność cyfrowa jako pochodna dyfuzji Internetu*, „Studia Informatica" 2012, nr 29, s. 235.

107 M. Castells, *Galaktyka...*, s. 77-156.

108 D. Mider, *Partycypacja polityczna w Internecie*, Warszawa 2008, s. 339.

- spauperyzowane masy odbiorców informacji, których nadmiar czyni dostępne treści zbyt trudnymi do oceny, przetworzenia i wykorzystania”[109].

Jak pokazały wyniki badań H. Bonfadellego, osoby wykształcone w sposób różnorodny wykorzystują sieć, głównie w celach informacyjnych, natomiast użytkownicy słabiej wykształceni są zainteresowani przede wszystkim jego funkcją rozrywkową[110]. Próba walki z wykluczeniem cyfrowym wymaga dość dużych nakładów czasu oraz pracy, a niechęć wobec nowoczesnych technologii w poszczególnych grupach społecznych nadal utrzymuje się na dość wysokim poziomie. Być może pomocne przy wyjaśnieniu takiego stanu rzeczy będą spostrzeżenia opisujące niechętny stosunek starożytnych filozofów greckich (tj. Sokratesa) do komunikowania się przy pomocy pisma, które to zauważa Paul Levinson: „Wyuczenie się na pamięć nawet długich eposów zajmuje mniej czasu niż poznanie tajników pisma [...] którym chciano by je zapisać”[111].

1.5. Zagrożenia w Internecie

Internet jako medium posiada niespotykaną dotąd w historii ludzkości siłę oddziaływania, a także kreację sztucznych potrzeb oraz zdolność ich zaspokajania. Anthony Giddens uważa, iż dzięki środkom masowego przekazu, coraz częściej zaobserwować można, że niejednokrotnie wydarzenia bardzo

---

109 K. Polańska, op. cit., s. 235.

110 H. Bonfadelli, *The Internet and Knowledge Gaps. A Theoretical and Empirical Investigation*, „European Journal of Communication” 2002, t. 17(1), s. 65-84.

111 P. Levinson, *Miękkie ostrze. Naturalna historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, Warszawa 1999, s. 40.

odległe geograficznie silnie wpływają na tożsamość jednostek. Giddens konstatuje, iż świat dzisiejszy zasadniczo różni się od świata, w którym żyli ludzie we wcześniejszych epokach historycznego rozwoju. Współcześnie „pod paroma względami jest to świat o jednolitych ramach doświadczania, [...] ale zarazem jest to świat, który wytwarza nowe formy różnicowania i rozpraszania oraz uniwersum działania społecznego, w którym media elektroniczne odgrywają i konstytutywną rolę"[112]. Internet niesie wiele pozytywnych, użytecznych aspektów, ale również – wiele zagrożeń. Nie tylko dorośli, ale także i dzieci są narażone na zagrożenia takie jak: kontakt z pornografią, pedofilią, uzależnieniem, przemocą, a także nieświadomym udostępnianiem informacji. Istnieją również inne niebezpieczeństwa, takie jak: wirusy, dialery (programy, które przerywają połączenia telefoniczne), programy szpiegujące, a także zagrożenia głębsze – psychologiczne i socjologiczne. Oczywiście nie znaczy to, iż każdy użytkownik sieci musi wpaść w pułapkę. Ponieważ świadomość zagrożenia, a także odpowiedzialne zachowanie bardzo często minimalizują ryzyko. Jednak należy pamiętać o wielu aspektach oraz być przygotowanym, żeby stawić czoła zagrożeniom.

Oto niektóre z zagrożeń, jakie niesie ze sobą Internet:

Uzależnienie to jedno z podstawowych zagrożeń związanych z cyberprzestrzenią. Podobnie jak w przypadku uzależnienia się od komputera, zaczęto ze szczególną uwagą przyglądać się, jaki wpływ ma na użytkowników Internet, po tym jak pojawiły się sygnały o osobach zachowujących się nietypowo, które korzystały ze stron www. Po raz pierwszy problem uzależnienia od

112 A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość. „Ja" i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Warszawa 2007, s. 8.

Internetu, został poruszony 15 sierpnia 1996 r. na konwencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Psychologicznego[113].

Charakterystyczne objawy, które definiują uzależnienie to:

- brak kontroli nad spędzanym czasem w Internecie,
- kłamstwa na temat czasu spędzonego przed komputerem,
- cierpienia związane z negatywnymi konsekwencjami przebywania w sieci,
- utrata moralnych zasad związanych z wykorzystaniem fałszywych personaliów,
- nagminne korzystanie z sieci w celach rozrywkowych,
- doświadczanie silnych uczuć euforii oraz poczucia winy z powodu przebywania w Internecie,
- używanie Internetu w celu ucieczki od smutku,
- finansowe kłopoty wynikające z korzystania z Internetu[114].

Agresja – fizyczny brak kontaktu, a także anonimowość budzą zachowania, które nazywamy agresywnymi. Rosnąca liczba narzędzi, które służą do identyfikowania użytkowników sieci jest odpowiedzią na ten stan rzeczy[115]. Jedną ze stron agresji w sieci może być komunikacja pełna nienawiści. Upowszechnianie wadliwych wzorów zachowań, tj. zachowania dewiacyjne, a także przestępcze, które upowszechniane są przez Internet to inne zagrożenia. Natomiast tendencje do naśladowania (szczególnie u dzieci), wzmacniają ryzyko powielania takich zachowań.

---

113 A. Wołupik, *Uzależnienie od Internetu jako nowy problem pomocy psychologicznej*, „Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagogicznego” 2003, nr 1, s. 53.

114 M. Rewera, *Korzystanie z Internetu i związane z tym zagrożenia w opinii studentów socjologii z Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli*, „Społeczeństwo i Rodzina” 2010, nr 4(25), s. 102.

115 M. Wojtkowiak, W. Szumilas-Praszek, *Internet jako współczesne medium zagrożenia czy edukacji? Rola Internetu w ponadczasowym społeczeństwie*, „Społeczeństwo i Rodzina” 2013, nr 37(4), s. 135-136.

Cyberbulling jest to specyficzny wyraz agresji w sieci, który oznacza działanie jednostki lub grupy osób o umyślnym charakterze, wrogim oraz powtarzającym się, mającym na celu zaszkodzenie ofierze[116]. W realiach internetowych szybciej ulega się zdenerwowaniu, a także zniecierpliwieniu, użytkownicy są również w stanie pochopnie i w nieprzemyślany sposób odpisać obraźliwie współrozmówcy, inaczej niż gdyby ta rozmowa miała miejsce w świecie realnym.

Hejt to termin, który pojawił się na początku XXI wieku, pochodzi od angielskiego słowa „hate" i oznacza „nienawiść", słowem tym określamy szerzenie się wrogiej postawy w Internecie. Zjawisko to można określić jako przypisywanie negatywnych cech oraz wzywanie do podejmowania działań dyskryminujących, które wymierzone są w określoną grupę społeczną, a także przeciwko danej osobie[117]. Hejt to rodzaj mowy, która ma miejsce w Internecie w celu zaatakowania osoby lub grupy na podstawie takich cech jak: rasa, religia, pochodzenie etniczne, orientacja seksualna, niepełnosprawność lub płeć[118]. Internet jako środek przekazu umożliwia rozpowszechnianie treści nienawistnych w sposób szybki, anonimowy i niebezpośredni. W sieci możemy być anonimowi, hejt dotrze do osoby, a ta nie zawsze będzie wiedziała, kto jest jego sprawcą. W Polsce doświadczają hejtu przedstawiciele mniejszości narodowych (Ukraińcy, Romowie) oraz religijnych (muzułmanie, żydzi), a także mniejszości seksualne (geje, lesbijki), jak również osoby o innym kolorze skóry (Azjaci, Afroamerykanie). Stereotypy, a także uprzedzenia po-

116 Ibidem, s. 134-135.

117 D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka, *Zjawisko mowy nienawiści w sieci*, [w:] D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka (red.), *Mowa nienawiści w Internecie: jak z nią walczyć?*, Warszawa, 2013, s. 6-7.

118 I. Gagliardone, D. Gal, T. Alves, G. Martinez, *Countering online hate speech*, Paryż 2015, s. 75.

wstają najczęściej, gdy brakuje wiedzy na dany temat i kiedy dana osoba nigdy nie spotkała przedstawiciela mniejszości, a hejtuje ją, posługując się uproszczonymi schematami myślowymi. Na ogół kieruje nią strach przed innością – kulturową, religijną, seksualną, a także poczucie zagrożenia oraz krzywdy wywołane obecnością „obcych”[119]. Przyczyn hejtu może być wiele: od zazdrości i niezadowolenia ze swojej życiowej sytuacji, aż po przykre doświadczenia. Z tego też powodu hejtowani są celebryci, osoby publiczne, jak również znajomi, którzy osiągnęli sukces (np. finansowy) lub też mają ciekawą pracę, udane życie prywatne. W takich przypadkach hejt jest wynikiem frustracji oraz braku spełnienia w życiu.

W Internecie oprócz „hejtowania”, występuje również „trollowanie”. Jest to antyspołeczne zachowanie, charakterystyczne dla forów dyskusyjnych, jak również innych miejsc w przestrzeni wirtualnej, gdzie prowadzone są dyskusje.

Trollowanie polega na zamierzonym wysyłaniu obraźliwych wiadomości w Internecie, aby kogoś zirytować. Często wzbudzają kontrowersyjne i tworzą nieprawdziwe przekazy, mające na celu obrażenie lub też ośmieszenie innych użytkowników dyskusji. „Trollami” nazywane są osoby, które „trollują”, a miejscem ich działania są fora internetowe, czaty oraz grupy i listy dyskusyjne, itp.[120]. Trolle różnią się od hejterów tym, że swoimi prowokującymi komentarzami zmierzają do tego, żeby zwrócić na siebie uwagę, nie prezentują swojej opinii na dany

---

119 M. Winiewski, K. Hansen, M. Bilewicz, W. Soral, A. Świderska, D. Bulska, *Raport Centrum Badań nad Uprzedzeniami: Mowa Nienawiści. Mowa Pogardy*, https://www.rpo.gov.pl/pl/content/prezentacja-raportu-mowa-pogardy-mowa-nienawisci, dostęp: 27.02.2019.

120 M. Wawrzyniak, *Hejtoholik, czyli jak zaszczepić się na hejt, nie wpaść w pułapkę obgadywania oraz nauczyć zarabiać się na tych, którzy Cię oczerniają*, Gliwice, 2015, s. 35-36.

temat. Hejter natomiast wyraża swoje poglądy, umieszczając negatywne komentarze pod adresem innych użytkowników. Komentuje, żeby znieważyć, a te komentarze uznane mogą być za prześladowanie, a także cyberprzemoc, ponieważ zazwyczaj są obraźliwe i agresywne. Określenia „troll" czy „hejter" bywa często używane zamiennie, chociaż ich działalność w sieci ma inny cel, jak również inne podłoże. Natomiast jedni i drudzy tworzą złośliwe treści, mogące ranić, jak również razić innych użytkowników cyberprzestrzeni. Te zjawiska są bardzo groźne, a co jeszcze gorsze, to w niektórych kręgach wydaje się, iż społecznie akceptowane. Raport SW RESEARCH z 2015 r., przedstawia wyniki przeprowadzonych badań w Polsce, w których przebadano 800 użytkowników w wieku 16–64 lata[121]. Wynika z nich, iż ponad połowa internautów (53,4%) spotkała się przynajmniej raz z hejtem w sieci. Natomiast co czwarta osoba była ofiarą hejtera, a 11,3% sama hejtowała.

Tabela 2. Sposób i rodzaje komentarzy w Internecie

Czy kiedykolwiek zdarzyło Ci się komentować anonimowo lub pod nazwiskiem zdjęcia lub artykuły dotyczące:			
	Osób publicznych	**Znajomych**	**Osób niepublicznych**
Anonimowo pozytywnie	15,7%	8,5%	10,4%
Anonimowo negatywnie	10,2%	7,9%	7,0%
Pod nazwiskiem pozytywnie	10,6%	35,7&	16,0%
Pod nazwiskiem negatywnie	6,0%	6,7%	6,8%
W żaden wymieniony sposób	65,0%	48,7%	65,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://interaktywnie.com/biznes/newsy/raporty--i-badania/hejt-w-sieci-co-o-nim-sadzimy-najnowsze-badania-251465, 03.05.2019.

121 SW Research, *Raport Hejterzy w sieci,* http://swresearch.pl/news/czytaj/id/110/hejterzy-w-sieci, dostęp: 08.03.2019.

Najczęściej hejtowali młodzi ludzie do 24. roku życia, którzy mieli wykształcenie średnie lub zawodowe, zamieszkujący w średnich i dużych miastach. Natomiast ponad 50% uznało, iż hejterem jest osoba, przez którą przemawia nienawiść, a także cechuje ją zazdrość (45%) i poczucie odrzucenia (29,9%). Co trzeci badany przyznał, iż zostawia pozytywne komentarze pod zdjęciami znajomych. Na ogół robili to ludzie między 24. a 35. rokiem życia, którzy mieszkają w średniej wielkości miastach od 200 do 500 tys. mieszkańców, których dochód przekraczał 8 tys. złotych miesięcznie. Walka z *hejtem* nie jest prosta, ponieważ przeciwnik jest trudny do zidentyfikowania. Wydaje mu się, iż jest bezkarny, co oczywiście jest tylko pozorne. Fundacje społeczne podejmują działania, aby walczyć z opluwaniem w sieci[122]. Jest prowadzonych wiele społecznych akcji, a także warsztatów z zakresu przemocy w Internecie, które skierowane są przede wszystkim do młodzieży, ponieważ aby temu przeciwdziałać, konieczna jest edukacja już od najmłodszych lat. Jednym z takich projektów jest pomysł *Cybernauci* realizowany przez fundację Nowoczesna Polska[123].

Hakerstwo to nadużycia w sieci dotyczące podziemia komputerowego, które określane jest społecznością hakerską[124]. O działalności hakerów zapewne słyszał każdy, przy okazji nagłaśnianych przez media spraw, które dotyczyły włamań do baz danych oraz łamania zabezpieczeń komputerowych.

Cyberporn to termin, który został stworzony już w 1992 r. i nawiązuje do angielskich wyrazów: cyberspace (przestrzeń

122 K. Garwol, *Hejt w Internecie – analiza zjawiska*, „Edukacja-Technika-Informatyka” 2016, nr 4(18), s. 76.

123 Heuristic, *Cyber-przemoc czyli agresja w Internecie – skąd się bierze*, https://www.heuristic.pl/blog/internet/Cyber-przemoc-czyli-agresja-w-Internecie-skad-sie-bierze;211.html, dostęp: 12.12.2018.

124 P. Wallace, op. cit., s. 245-246.

wirtualna) oraz cyberpunk, dla opisania stymulatorów seksualnych tzw. wysokiej technologii (pornograficznych programów komputerowych, gier video lub obrazów rzeczywistości wirtualnej)[125]. Z badań, które zostały przeprowadzone przez Jadwigę Daszykowską wynika, iż stosunek młodych użytkowników sieci do pornografii może być różny, w zależności, czy do czynienia mamy z pornografią z udziałem dorosłych osób, czy też z dziecięcą pornografią. Respondenci ujawnili „przyzwalający" stosunek do pierwszej formy pornograficznej, a tłumaczyli to swoiście pojętą wolnością. Natomiast dla drugiej formy, która jest przestępstwem ściganym prawnie, nie było wśród badanych ani grama tolerancji[126].

Tożsamość internetowa budowana jest czasami tylko na potrzeby chwili. Natomiast uczestnicy gier o magicznym charakterze, budują postaci, które są niepodobne do tych ze świata realnego (gnomy, elfy, czarodzieje lub rycerze). Zdarza się także, iż tożsamość (lub wizerunek internetowy) ma charakter, jaki oczekują uczestnicy konkretnego czatroomu i odpowiada ona również oczekiwaniom innych. Wyróżniane są dwa rodzaje konstruowania tożsamości: *nietrwałe*, które są tylko zarysowane i tymczasowe, występują również osobowości o stałych cechach, które są tak wyraziste, iż trudno byłoby znaleźć podobne w świecie realnym. Internet zapewnia poczucie anonimowości, co daje możliwość ukrycia się pod przybranym imieniem lub pseudonimem-nickiem albo numerem komunikatora[127]. Ciągle widoczne jest błędne myślenie, iż ktoś w Internecie jest anonimowy i nie można go zidentyfikować, ponieważ kiedy łamane

---

[125] T. Thorne, *Mody, kulty, fascynacje. Słownik pojęć kultury postmodernistycznej*, Warszawa 1992, s. 62.

[126] J. Daszykowska, *Problem tolerancji w Internecie*, „Społeczeństwo i Rodzina" 2012, nr 3(32), s. 88.

[127] M. Wojtkowiak, W. Szumilas-Praszek, op. cit., s. 49.

jest prawo, wkraczają organy ścigania[128]. We współczesnym świecie Internet to medium, bez którego nie wyobrażamy sobie funkcjonowania. Jeżeli jest on odpowiednio wykorzystany, może służyć zarówno jednostce, jak i społeczeństwu, ale tylko od otwartości i rozsądku użytkowników zależy, czy te możliwości zostaną wykorzystane.

1.6. Imperializm kulturowy Internetu

Internet stanowi tkankę naszego życia. Gdyby technologię przetwarzania informacji uznać za dzisiejszy odpowiednik tego, czym była elektryczność w erze przemysłowej, to Internet, z uwagi na jego zdolność do przekazywania siły informacji na wszystkie sfery ludzkiej działalności, można by porównać zarówno do sieci energetycznej, jak i silnika elektrycznego.

Manuel Castells

Mimo iż trudno jest przewidzieć, w którym kierunku podąży rozwój Internetu, to jedno jest pewne: stał się on – jak pisał M. Castells – tkanką naszego życia, nieodłączną częścią, która oddziałuje na każdą sferę ludzkiej egzystencji[129]. Internet możemy określić jako technologię definiującą, która wpływa na konstruowanie myślowych schematów, jak również modeluje obraz świata ze szczególnym uwzględnieniem jego roli imperialistycznej. Pojęcie imperializmu definiował ekonomista Joseph Schumpeter, który rozumiał je jako bezwzględną dyspozycję państwa do nieograniczonej oraz wymuszonej ekspansywności[130]. Ujęcie imperializmu można odnaleźć także u socjologa

[128] P. Nowakowski, *Przemoc w sieci. Przyczynek do dalszych analiz, Internet: między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem*, Tychy 2008, s. 72-73.

[129] M. Castells, *Galaktyka*..., s. 11.

[130] J. Schumpeter, *Imperialism and Social Classes. Two Essays by Joseph Schumpeter*, Auburn 2007, za: M. Szpunar, *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017, s. 9.

George'a Steinmetza, który rozumiał imperializm jako nieterytorialną formę dominacji, która przyjmuje formę zawoalowaną oraz funkcjonującą hegemonistyczne w sferze kultury oraz ideologii, ekonomii, a także polityce[131]. Imperializm stanowi ważny czynnik w stosunkach ekonomicznych, gospodarczych oraz społecznych. Herbert Schiller – uznawany za twórcę terminu „imperializm kulturowy" – uważał, iż jest to suma procesów naciskania, zmuszania, a także wprowadzania warstwy dominującej peryferyjnym krajom. Podkreślał, iż procesy te dokonują się za pośrednictwem mediów, których właściwością jest zdolność penetracji społecznej[132]. Inny teoretyk mediów Harold Innis twierdził, iż w danym czasie technologia warunkuje szereg procesów społeczno-kulturowych, ponieważ nowy środek komunikowania wykorzystywany jest przez władze rządzące w procesach dystrybucji wiedzy[133]. Funkcja komunikowania nie ogranicza się do transmisji informacji czy też jej utrwalania, a redefiniuje systemy wiedzy już istniejące. Oddziaływania mają totalizujący charakter, a także stają się w pewnym sensie emanacją przemocy symbolicznej. Internet w takim ujęciu można uznać za autorytarną technikę, która przez procesy koncentracji władzy oraz kontroli staje się formą władzy *per se*.

Obecnie mamy do czynienia z nową odsłoną imperializmu kulturowego. Pojęcie rozumieć można jako „sumę procesów, przy pomocy których społeczeństwa wchłaniane są w ramy współczesnego systemu światowego, a ich dominujące warstwy zostają nakłonione, zmuszone, a niekiedy przekupione,

---

[131] G. Steinmetz, *Return to Empire: The New U.S. Imperialism in Comparative Historical Perspective*, „Sociological Theory" 2005, t. 23(4), s. 339-367.

[132] H. Schiller, *Sternicy świadomości*, Kraków 1976, s. 37.

[133] H. Innis, *Nachylenie komunikacyjne*, „Communicare. Almanach antropologiczny. Oralność/Piśmienność" 2007, s. 51.

by kształtowały instytucje społeczne odpowiednio do systemu wartości i struktur dominującego centrum systemu i je propagowały"[134]. Jak zauważa Magdalena Szpunar, imperializm kulturowy przejawia się tym, iż odbiorcy medialnych przekazów są całkowicie bierni oraz bezkrytyczni[135]. W przypadku Internetu i rozpowszechnianych przekazów można też mówić o znanej od czasów Pierr'a Bourdieu przemocy symbolicznej[136]. Przejawia się ona narzucaniem sposobu postrzegania oraz wartościowania rzeczywistości. Przemoc ta cechuje się tym, iż jest ukryta oraz często niezauważalna. Bourdieu pisał, iż przemoc symboliczna często dokonuje się przy milczącym współudziale tych, którzy się jej poddają, ale również tych, którzy sprawują ją. Dlatego jedni i drudzy nie są świadomi faktu jej wywierania oraz doświadczania[137]. Użytkownikom Internetu wydaje się, iż mają możliwość wyboru oraz w przeciwieństwie do masowych mediów mogą pozwolić sobie na *egocasting* (radzenie sobie z nadmiarem treści). Praktyka zaś pokazuje, iż do czynienia mamy z silną koncentracją oraz centralizacją treści funkcjonujących w Internecie. Wydaje się, iż do wyboru istnieje oferta treści hipotetycznie dla nas dostępnych. Jednak korzystamy z treści oferowanych przez gigantów internetowych, a także wielkie korporacyjne serwisy. O mediach bez widowni pisał Eric Kluitenberg proponując, żeby określać je mianem mediów zerowych[138]. W sieci funkcjonuje tysiące stron WWW oraz blo-

---

134 H. Schiller, op. cit., s. 12.

135 M. Szpunar, *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017, s. 13.

136 P. Bourdieu, J. Passeron, *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Warszawa 1990, s. 112.

137 P. Bourdieu, *O telewizji. Panowanie dziennikarstwa*, Warszawa 2009, s. 42.

138 E. Kluitenberg, *Media without an audience*, za: M. Szpunar, *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017, s. 45.

gów, które pozostają w opozycji do mainstreamu, dotarcie do nich jest trudne (niskie wyniki w wyszukiwarkach), a treści te nie są wykorzystywane przez odbiorców. Symbiotyczny związek wiedzy oraz władzy sugeruje, iż dostęp do wiedzy, a także umiejętność jej wykorzystania może otwierać pole do manipulacji czy zarządzania ludźmi.

Imperializm kulturowy można traktować jako przedłużenie homogenizacji kultury, odrzuca ona kształtowanie się kultury różnorodności. Zakłada, iż „centrum" dominuje nad „peryferyjnymi" krajami przez sprawdzanie przepływu informacji, jak również przez intensywny eksport towarów oraz dóbr kultury, a towarzyszy mu zaplanowana z teorią marketingu czy międzynarodowego public relations propaganda[139]. Schiller przez „centrum" rozumie państwa dominujące, które tworzą rdzeń, a „peryferie" to państwa zdominowane (obwód)[140]. Kultura w ten sposób cyrkuluje, a dominujące wartości państw rdzenia są transmitowane do obwodu (peryferii państw). Taki system charakteryzuje się samoregulacją oraz trudnością z zewnętrzną kontrolą i prowadzi do sytuacji, gdzie kultury państw zdominowanych nakłaniane są do norm, obyczajowości, wartości, jak również stylów życia niezgodnych z ich status quo. Zdominowane państwa nie mają możności, żeby zastosować przeciwko tej natarczywej agitacji jakiekolwiek formy sprzeciwu czy obrony. Szpunar w swojej książce pisze, iż za kluczowe państwa rdzenia należy uznać USA oraz pozostałe państwa Grupy G7 (Japonia, Wielka Brytania, Kanada, Francja, Niemcy i Włochy). Grupa G8 została przekształcona w 2014 r. w G7 z powodu zawie-

139 R. Zenderowski, K. Cebul, M. Krycki, *Międzynarodowe stosunki kulturalne*, Warszawa 2010, s. 366.

140 Podział został zaczerpnięty z koncepcji systemu-świata I. Wallersteina, [w:] H. Schiller (red.), *Sternicy świadomości*, Kraków 1976, s. 10.

szenia udziału Rosji[141]. Stany Zjednoczone dominują, gdyż tam narodził się Internet jako medium i nadal jest amerykański pod względem kulturowym oraz językowym (dominują w nim anglojęzyczne zasoby).

Imperializm kulturowy Internetu pogłębia koncentracja oraz monopolizacja mediów masowych[142]. Imperializm kulturowy determinuje sytuację, w której przepływ informacji powoduje albo też utrzymuje stosunki dominacji między krajami, a także dzięki mediom kultywuje wartości kultury silniejszego kraju[143]. Bourdieu uważa, iż w przypadku przekazów rozpowszechnianych przez Internet mamy do czynienia z rozpowszechnianiem uprawnionej kultury. Natomiast Schiller widział w roli mechanizmu imperializmu kulturowego „swobodny przepływ informacji". Jednak „swobodny" przepływ informacji, nie jest taki, jak zakładano na początku tworzenia się egalitarnego Internetu. Według Alexandra Halavaisa niektóre witryny skupiają więcej uwagi niż inne i nie dzieje się to przez przypadek, gdyż „wyszukiwarki nie tylko przyczyniają się do selekcji bardziej znaczących witryn, lecz także znajdują się pod ich wpływem"[144]. Wolność wyboru online zostaje ograniczona do tego, co nam zaproponuje wyszukiwarka. Immanentna właściwość Internetu to jedna z cech traktowanych jako opozycja do mediów masowych, którą wyróżnia rozproszona topologia oraz brak centrum.

W początkowym okresie istnienia Internet uważany był za nieuporządkowany i całkowicie chaotyczny. Wielu badaczy porównywało Internet do płaskiej sieci, która pozbawiona po-

---

141 Wikipedia, Group of Eight, https://en.wikipedia.org/wiki/Group_of_Eight, dostęp: 08.01.2019.

142 M. Szpunar, *Imperializm...*, s. 13.

143 R. Zenderowski, K. Cebul, M. Krycki, op. cit., s. 365.

144 A. Halavais, *Wyszukiwarki internetowe a społeczeństwo*, Warszawa 2012, s. 81.

średników gwarantowała możliwość łączenia się na zasadzie każdego z każdym[145]. Uznawano, iż sieć WWW będzie wykazywać statystycznie losowe rozmieszczenie węzłów oraz połączeń między nimi. Tak zdekoncentrowana struktura oraz brak centrum wydawały się gwarancją wolności wyboru, a także wysokiego stopnia indywidualizmu oferowanego przez Internet. Jednak badania pokazują, iż Internet wykazuje silną tendencję do centralizacji oraz koncentracji prezentowanych treści[146]. Kiedy spojrzymy na Internet to wydaje się nam, iż jest wobec nas całkowicie neutralny i pozbawiony nadzoru, regulacji oraz koordynacji. Jednak Castells zwracał uwagę, iż technologie są wytworem społecznym, uwarunkowanym kulturowo, a Internet nie jest wyjątkiem od reguły i kultura Internetu jest kulturą ludzi, którzy go stworzyli[147]. W swojej książce Neil Postman pisze, iż każda technologia jest skażona ideologicznie, ponieważ w każdym narzędziu tkwią założenia ideologiczne i predyspozycja do konstruowania świata innego, który ceni jedną rzeczy bardziej od innej oraz wzmacnia znaczenie, zdolności i postawy bardziej niż inne[148]. Technologia Internetu jest wytworem działalności ludzi i jawi się jako autonomiczny twór, który nie podlega kontroli, a wprost wymyka się naszemu panowaniu. Techniczne wytwory mają wpływ na nas, mimo iż trudno jest określić, na czym ten wpływ polega oraz w czym się przejawia. Również wolność w Internecie należy potraktować jako mit, ponieważ coraz częściej użytkowników Internetu, a także ich zachowania traktuje się jak towar, który można sprzedać[149].

145 T. Friedman, *Świat jest płaski. Krótka historia XXI wieku*, Poznań 2006, s. 77.

146 M. Szpunar, *Nowe-stare medium*, Warszawa 2012, s. 12.

147 M. Castells, *Galaktyka...*, s. 47.

148 N. Postman, op. cit., s. 26.

149 M. Szpunar, *Imperializm kultury Internetu*, Kraków 2017, s. 20.

Wolność, która była podwaliną Internetu wydaje się być zagrożona, ponieważ podlega dość często różnego rodzaju naciskom biznesowym, politycznym oraz prawnym, wskutek czego staje się marginalizowana.

Szpunar wskazuje kilka czynników ograniczających użycie teorii imperializmu kulturowego do Internetu. Sieć wyróżnia się na tle innych form przekazu tym, iż brakuje centralnej władzy, a każdy użytkownik sieci może być producentem mediów czy pomysłów. Użytkownicy Internetu uznawani są za osoby aktywne, a sieć za dostępną dla wielu kultur wraz z wykorzystaniem wielu języków. Tak jak szybko technologia wchodzi w etap upowszechnienia, znajdują się tacy, którzy roszczą sobie prawa do zarządzania oraz kontrolowania tego medium. W przypadku Internetu trudno jest mówić o formie centralnej władzy, jednak formę symbolicznej władzy nad użytkownikami sieci sprawuje internetowy gigant Google, który w ten sposób staje się współczesnym *gatekeeperem* (strażnikiem) prezentowanych treści i coraz częściej mówi się o *gatekeepingu* technologicznym. Formą ograniczania informacyjnego człowieka jest *gatekeeping*, który odrzuca postrzeganie tego jako jedynego słusznego. Etyczne podłoże sporu wokół *gatekeepingu* dotyczy pytania, dlaczego zewnętrzny selekcjoner ma decydować za użytkownika, jakie treści zasługują na jego uwagę[150]. Szpunar zauważa, iż korzystający z Internetu nie pragną konfrontować swojej wiedzy z innymi, a wręcz przeciwnie, wykorzystują sieć jako zasobnik dowodów na potwierdzenie własnych przekonań. Ograniczone możliwości percepcyjne człowieka, dzięki

---

150 Eadem, *Wokół koncepcji gatekeepingu. Od gatekeepingu tradycyjnego do technologicznego*, [w:] I. Fiut (red.), *Idee i Myśliciele,* Kraków 2013, s. 52-61.

dokonywanej selekcji przez wyszukiwarki, są chronione przed zatonięciem w infomasie[151].

Z siecią wiązano nadzieje, iż będzie czymś, co przełamie monopol informacyjny w masowych mediach, aktywizując swoich użytkowników. Jednak po wielu latach okazało się, iż internauci nie są tak twórczy oraz aktywni jak zakładano i powielają bierne zachowania odbiorcze, które były typowe dla wcześniejszych form mediów[152]. Zachowania użytkowników sieci, którzy odpowiadali mechanizmom pasywnego odbioru sprawiły, iż pozornie egalitarny Internet uległ centralizacji władzy, którą sprawują wyszukiwarki. Strony internetowe są przesycone informacjami, a człowiek nie może przyswoić tego ogromu, nie tylko przez działanie selektywne wyszukiwarek, ale również z powodu biologicznych ograniczeń. W świetle tego zjawiska współcześnie istnieje kryzys uwagi, a objawia się on w czytaniu jedynie nagłówków oraz oglądaniu obrazków bez głębszej refleksji. Korzystanie z Internetu nazywa się surfowaniem, co nawiązuje do powierzchownej lektury internautów. Badania z tego obszaru dowodzą, iż łatwa dostępność informacji poniekąd zwalnia ludzki umysł z konieczności zapamiętywania, co w postaci braku odpowiedniej stymulacji prowadzi do stopniowej degradacji mózgu[153]. Cyfryzacja życia powoduje zmiany w funkcjonowaniu osób, a także kształtuje nowe społeczeństwo (e-społeczeństwo), które jest nieuważne, ma słabszą pamięć i w dużej mierze polega na technologii. Współczesna kultura przybrała charakter narcystyczny, który prowadzi do jej wyjałowienia. Szpunar pisze, iż o ile narcyzm jednostki stanowi zaburzenie, to narcyzm kultury grozi jej poważną degradacją. Powszechny dostęp do

151 Eadem, *Imperializm…*, s. 24.
152 Eadem, *Nowe-stare…*, s. 15.
153 Eadem, *Imperializm…*, s. 29.

Internetu sprawił, iż cenniejsze stało się szybkie odnajdowanie treści niż ich zapamiętywanie. Dominujący wpływ technologii może być znaczący i jednocześnie niedostrzegalny, co sprawi, iż nie zauważamy, kiedy z jednostek kształtujących staniemy się kształtowanymi. Imperializm kulturowy Internetu charakteryzuje kondycję współczesnej kultury oraz korelacje między zjawiskami, które wykształciły się w obszarze nowych mediów.

INTERNET W POLSCE

2.1. Początki i techniczny rozwój

Polska, mimo dotkliwej „luki technologicznej" w stosunku do krajów wysokorozwiniętych, stworzyła komputerowy przemysł, tj. ELWRO – wrocławskie zakłady już w 1963 r. rozpoczęły przemysłową produkcję komputerów UMC-1 (lampowy komputer pierwszej generacji)[1], zaprojektowanych przez Zdzisława Pawlaka. Zaś MERA – Zakłady Wytwórcze Przyrządów Pomiarowych ERA – w 1975 r. rozpoczęły produkcję minikomputera MERA-300 i MERA-4006, stając się w ten sposób eksporterem urządzeń informatycznych[2]. Te wydarzenia to tylko wybrane przykłady ważnych osiągnięć, które charakteryzują początki informatyki w Polsce.

Obecnie może się wydawać, że Internet towarzyszył nam od zawsze. Jednak to 20 grudnia 1991 r. zostały podłączone do Internetu pierwsze komputery w Polsce – znajdowały się one w Warszawie, Krakowie, Toruniu oraz Katowicach. Komitet Koordynacyjny Wielostronnej Kontroli Eksportu CoCom (Coordinating Committee for Multilateral Export Controls) skupiał 17 zachodnich państw i 15 lutego 1990 r. zniósł ograniczenia, które związane były z dostępem do nowych technologii w stosunku

1 Wikipedia, *UMC-1 Uniwersalna Maszyna Cyfrowa*, https://pl.wikipedia.org/wiki/UMC-1, dostęp: 15.02.2019.

2 P. Sienkiewicz, J. Nowak, *Społeczeństwo informacyjne. Krok naprzód, dwa kroki wstecz*, Katowice 2009, s. 393.

do Polski, a także kilku innych krajów Europy Wschodniej[3]. W dniu 26 września zostało uruchomione łącze między Instytutem Fizyki Jądrowej w Krakowie a Szwajcarskim Instytutem CERN-u. W marcu 1991 r. rozpoczął swoją działalność Zespół Koordynacyjny przy Uniwersytecie Warszawskim, który był zalążkiem Naukowej i Akademickiej Sieci Komputerowej (NASK). Jego celem było zorganizowanie komputerowej łączności dla polskiego środowiska naukowego oraz akademickiego. Dr Grzegorz Polok z CERN-u 20 listopada nadał pierwszy e-mail do Polski, a jego odbiorcą po stronie krakowskiej był mgr inż. Andrzej Sobala. To właśnie wtedy pracownik Wydziału Fizyki UW Rafał Pietrak z budynku przy ulicy Hożej nawiązał połączenie sieciowe z Janem Sorensenem z Uniwersytetu w Kopenhadze, z wykorzystaniem protokołu internetowego i przesłał pierwszy pakiet danych[4]. Natomiast faktyczne włączenie Polski do globalnej sieci nastąpiło 15 grudnia 1991 r., kiedy to Stany Zjednoczone zniosły ograniczenia w dostępie do nowoczesnych technologii komputerowych oraz telekomunikacyjnych (embargo krajów byłego bloku wschodniego)[5]. Z Hamburga 23 sierpnia 1992 r. nadeszła pierwsza odpowiedź na e-mail, który został wysłany

---

[3] Gazeta Prawna, *Kamienie milowe polskiego Internetu: od pierwszego e-maila do 19 milionów internautów,* https://serwisy.gazetaprawna.pl/nowe-technologie/galerie/768808,duze-zdjecie,1,historia-internetu-w-polsce-od-jednego-komputera-do-19-milionow-internautow.html, dostęp: 08.01.2019.

[4] M. Tomkiewicz, *Dwudzieste urodziny polskiego Internetu*, https://www.computerworld.pl/news/Dwudzieste-urodziny-polskiego-Internetu,373991.html, dostęp: 17.11.2018.

[5] Gazeta Prawna, *Kamienie milowe polskiego Internetu: od pierwszego e-maila do 19 milionów internautów,* https://serwisy.gazetaprawna.pl/nowe-technologie/galerie/768808,duze-zdjecie,1,historia-internetu-w-polsce-od-jednego-komputera-do-19-milionow-internautow.html, dostęp: 08.01.2019.

z Polski. W tym samym roku liczba użytkowników Internetu w Polsce wynosiła już ponad 2000 osób. Powstały także pierwsze domeny – gov.pl i org.pl[6]. Jak podaje administrator Tadeusz Węgrzynowski w pierwszym roku od powstania węzła z poczty skorzystało 10 000 osób[7]. Przez kolejne trzy lata ustawiona przy budynku Centrum Informatycznego UW antena obsługiwała połączenia między Warszawą a Sztokholmem z prędkością 64 kb/s i była głównym kanałem, przez który to Polska łączyła się z Internetem światowym. Powoli pojawiła się infrastruktura, która połączyła jednostki Uniwersytetu Warszawskiego, a także inne uczelnie. W sierpniu 1993 r. na Uniwersytecie Warszawskim udało się uruchomić pierwszy serwer www, a NASK pozostała siecią spinającą sieć[8].

Jednym z kroków w rozwoju polskiego Internetu było uruchomienie komputera BBS Maloka (Bulletin Board System), który dzięki zainstalowanemu oprogramowaniu pozwalał użytkownikom łączyć się z nim, a także logować się oraz korzystać z informacji na nim już zgromadzonych. Internet był wtedy bardzo drogi, jednak coraz więcej osób korzystało z niego aktywnie[9]. Jednak tylko splot różnych czynników takich jak: ograniczenia infrastruktury, wysokość opłat za dostęp, poziom dochodów,

---

6 NASK, *Szerzej o historii*, https://www.nask.pl/pl/o-nask/o-instytucie/2,NASK-jest-panstwowym-instytutem-badawczym-podleglym-Ministerstwu-Cyfryzacji.html, dostęp: 01.04.2019.

7 L. Tomala, *Mija ćwierć wieku od wysłania pierwszego polskiego maila*, http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C405824%2Cmija-cwierc-wieku-od-wyslania-pierwszego-polskiego-maila.html, dostęp: 17.05.2019.

8 M. Tomkiewicz, *Dwudzieste urodziny polskiego Internetu*, https://www.computerworld.pl/news/Dwudzieste-urodziny-polskiego-Internetu,373991.html, dostęp: 17.11.2018.

9 Web INnovative Software, *Historia powstania Internetu*, https://poradnikprzedsiebiorcy.pl/-historia-powstania-internetu, dostęp: 08.10.2018.

a także monopol na zarządzanie łączami internetowymi spowodował, iż szybkość rozwoju oraz upowszechnianie Internetu w Polsce nie były tak dynamiczne jak w innych krajach Europy. W grudniu 1993 r. NASK (Państwowy Instytut Badawczy) stał się samodzielną jednostką badawczo-rozwojową, która podlegała Komitetowi Badań Naukowych. Jednakże ten fakt nie spowodował, iż sieć otwarto dla indywidualnych użytkowników[10]. W czerwcu 1993 r. Komitet Badań Naukowych podjął decyzję o rozbudowie sieci, by połączyć 11 polskich ośrodków akademickich. W sierpniu tego r. na Wydziale Fizyki UW został uruchomiony pierwszy polski serwer WWW **(**WordWideWeb**)** – www.fuw.edu.pl. Twórcy hipertekstu WWW zakładali, że będzie służył do: rejestracji dokumentów, wysyłania wiadomości, zapisywania dokumentacji projektów, pomocy online. Obecnie wiemy, że WWW daje praktycznie nieograniczone możliwości. Kolejnym krokiem pracowników Wydziału Fizyki UW było uruchomienie 20 października projektu Polskiej Strony Domowej (Polish Home Page), który był pierwszym polskim serwisem internetowym. W tym samym roku w Polsce powstała Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa – NASK. Natomiast we wrześniu 1993 r. IV Liceum Ogólnokształcące w Toruniu było pierwszą polską szkołą średnią, która miała dostęp do Internetu. W sierpniu 1994 r. Waldemar Pawlak (ówczesny premier) był pierwszym politykiem, który uzyskał adres e-mail. W tym samym roku pojawił się także serwer polskiego rządu. Takie połączenie pozwalało na bardzo prostą komunikację, poza tym Internet był wtedy narzędziem używanym w nielicznych instytucjach i urzędach. Jednak większość społeczeństwa nie mogła jeszcze z niego korzystać. Rozwój technologii na poziomie akademickim, który

[10] D. Baran, *Internet w Polsce*, Kraków 2013, s. 75-92.

przebiegał dynamicznie, stał się początkiem kilkuetapowego rozwoju Internetu w Polsce[11].

W dniu 18 maja 1995 r. rozpoczęła swoją działalność Polska Społeczność Internetu – stowarzyszenie propagujące rozwój Internetu w Polsce, które powstało z inicjatywy dziennikarza i Pełnomocnika Premiera ds. Informatyki (w rządzie premiera Pawlaka) – Marka Cara. W maju NASK i POLPAK podpisali umowę o wprowadzeniu usługi *Internet dla abonentów sieci POLPAK*. Ważnym wydarzeniem było wprowadzenie numeru dostępowego (0-202122) Telekomunikacji Polskiej SA, który dał możliwość wejścia w World Wide Web, wszystkim tym, którzy dysponowali modemem telefonicznym. Ta usługa cieszyła się ogromną popularnością w latach 1998–2001[12].

Na początku 1995 r. rozpoczęto realizację programu „Internet dla szkół" i w ciągu trzech lat zostało podłączonych prawie 1400 szkół w 300 miastach. Celem tego programu było fizyczne podłączenie do sieci, przy jednoczesnym udostępnieniu edukacyjnych zasobów Internetu, a także ułatwienie współpracy między innymi placówkami w kraju oraz za granicą[13]. Dostęp do Internetu dla prywatnych osób stał się możliwy dopiero w 1995 r. po uruchomieniu Maloka BBS (Bulletin Board System) – serwisu komputerowego z miejscem udostępnionym na gromadzenie dokumentów, obsługę skrzynki e-mail oraz transfer plików. W Łodzi w styczniu 1995 r., rozpoczęła działanie usługa „Publiczny Dostęp do Internetu". Natomiast w całej Polsce działało już blisko 10 dostawców Internetu, głównie w Warszawie. Szacuje się, iż w połowie 1997 r. w Polsce z Internetu korzystało już prawie milion osób. Z sieci na uczelniach lub w szkołach,

---

11 Ibidem, s. 91.
12 Ibidem, s. 82.
13 J. Gajewski, *Program „Internet dla Szkół"*, Warszawa 2012, s. 33-37.

korzystało ponad 40%, a w pracy – około 38%. Domowy Internet posiadało około 23% użytkowników[14].

2.2. Transformacja z Web 1.0. na Web 2.0.

Web 1.0 to retronim odnoszący się do pierwszego etapu ewolucji sieci WWW. Według Grishama Cormode'a i Balachandera Krishnamurthy'ego, „twórców treści w Web 1.0 było niewielu, a zdecydowana większość użytkowników działała po prostu jako konsumenci treści"[15]. Osobiste strony internetowe były powszechne i składały się głównie z hostowanych stron statycznych na serwerach internetowych prowadzonych przez ISP lub na bezpłatnych usługach hostingowych. Web 2.0 stało się powszechne dla przeciętnych użytkowników sieci społecznościowych i osobistych blogów czy tanich usług hostingowych lub przez dedykowanego gospodarza. Ogólnie rzecz biorąc, treści były generowane dynamicznie, co pozwalało czytelnikom na bezpośrednie komentowanie stron w sposób, który wcześniej nie był powszechny. Niektóre możliwości Web 2.0 były obecne w Web 1.0, ale wdrażano je w inny sposób. Na przykład witryna Web 1.0 mogła mieć stronę księgi gości z komentarzami użytkowników zamiast sekcji komentarzy na końcu każdej strony (typowa dla Web 2.0). W Web 1.0 wydajność serwera i przepustowość łącza internetowego musiały być zgodne z długimi wątkami komentarzy na wielu stronach, co mogło potencjalnie spowolnić całą witrynę. Terry Flew w swojej książce *New Media* opisał różnice między Web 1.0 i Web 2.0 jako „przejście

14 D. Baran, op. cit., s. 82.

15 G. Cormode, B. Krishnamurthy, *Key differences between Web 1.0 and Web 2.0*, http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2125/1972, dostęp: 07.06.2019.

od osobistych stron internetowych do blogów i agregacji stron blogów, a także od publikacji do uczestnictwa, jak również od treści internetowych będących wynikiem inwestycji wstępnych do trwającego i interaktywnego procesu oraz od systemów zarządzania treścią do linków opartych na tagowaniu treści stron internetowych przy użyciu słów kluczowych (folksonomia)”[16]. Flew uważał, iż te czynniki ukształtowały trendy, które doprowadziły do pojawienia się Web 2.0.

Niektóre popularne elementy projektowe witryny Web 1.0[17]:

- strony statyczne zamiast dynamicznego HTML[18];
- zawartość dostarczana z systemu plików zamiast systemu zarządzania relacyjną bazą danych (RDBMS);
- strony zbudowane przy użyciu Server Side Includes lub Common Gateway Interface (CGI) zamiast aplikacji internetowej napisanej w dynamicznym języku programowania, takim jak: Perl, PHP, Python lub Ruby;
- użycie elementów HTML 3.2., takich jak ramki i tabele do pozycjonowania i wyrównywania elementów na stronie, często używane w połączeniu z elementami dystansowymi GIF;
- własnościowe rozszerzenia HTML, takie jak znaczniki <blink> i <marquee>, wprowadzone podczas pierwszej wojny przeglądarkowej;
- księgi gości online;

16 T. Flew, *New Media: An Introduction*, Oksford 2014, s. 19.

17 G. Viswanathan, P. Mathur, P. Yammiyavar, *From Web 1.0 to Web 2.0 and beyond: Reviewing usability heuristic criteria taking music sites as case studies*, „Hämtad februari” 2009, t. 27, s. 1-10.

18 J. Strickland, *Is there a Web 1.0?*, https://computer.howstuffworks.com/web-10.htm, dostęp: 07.06.2019.

- przyciski GIF, grafika (zazwyczaj o rozmiarze 88x31 pikseli) promująca przeglądarki internetowe, systemy operacyjne, edytory tekstu i różne inne produkty.

W pierwszej połowie lat 90. powstały strony internetowe, które pełniły funkcję informacyjną, promocyjną, a także katalogującą. Od 1995 r. polska sieć ciążyła ku portalom ogólnotematycznym i w kolejnych latach tendencje w polskim Internecie pokrywały się z ogólnoświatowymi trendami[19]. Pierwsze portale *NETOskop* i *Sieciowida* powstały 17 grudnia 1996 r. Kolejną wyszukiwarką była *Infoseek*, która pojawiła się w 1997 r., a rok później zadebiutował najpopularniejszy obecnie Google. W 1995 r. powstał pierwszy polski portal Wirtualna Polska (wp.pl), który został stworzony przez absolwentów Politechniki Gdańskiej. Na początku portal funkcjonował jako forum pomysłów, natomiast w marcu tego roku przerodził się w serwis internetowy (do 1998 r. strona ta znajdowała się pod adresem ww.wp.cnt.pl). W tym samym roku udostępniła darmowe konta e-mail[20]. Kolejnym portalem był *Onet.pl*, który powstał 2 czerwca 1996 r. i również udostępnił swoje konta e-mail. Pierwsze polskie komunikatory takie jak *Gadu-Gadu* czy *Tlen.pl* powstały w 1999 r., również w tym roku debiutował portal *o2.pl* – studenci SGH: Michał Brański, Jacek Świderski oraz Krzysztof Sierota stworzyli darmową usługę poczty go2.pl, której nazwa z czasem została zmieniona na o2.pl. W dniu 11 lutego 2000 r. rozpoczął swoją działalność serwis *Interia.pl*, który również utworzył pocztę, a 13

---

[19] Ibidem, s. 82.

[20] Gazeta Prawna, *Kamienie milowe polskiego Internetu: od pierwszego e-maila do 19 milionów internautów,* https://serwisy.gazetaprawna.pl/nowe-technologie/galerie/768808,duze-zdjecie,1,historia-internetu-w-polsce-od-jednego-komputera-do-19-milionow-internautow.html, dostęp: 08.01.2019.

grudnia powstał pierwszy polski serwis aukcyjny *Allegro.pl*[21]. W tym roku powstały portale: *Arena.pl, Poland.com, Ahoj.pl* oraz *Hoga.pl*. Jednak już rok później pierwsze trzy zaprzestały działalności.

Polska *Wikipedia* powstała osiem miesięcy po premierze światowej – 26 września 2001 r. Na wspólny adres *pl.wikipedia.org* serwis przeniósł się w listopadzie 2002 r., a trzy lata później polscy użytkownicy Internetu zamieścili ponad 100 tysięcy haseł, a w 2018 r. – 1 300 000[22].

NASK (Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa) 11 września 2003 r. wprowadziła domeny z polskimi znakami (ą, ę, ś, ź). Wzrost zapotrzebowania na wiedzę oraz podtrzymywanie kontaktów – nie tylko społeczności internetowej, spowodował – iż Web 2.0 w pewien sposób „wymusiła" konieczność podłączenia do informacji, która przekazywana byłaby szybko, a także w dowolnym momencie[23].

Termin Web 2.0 został wymyślony przez Darcy DiNucci w jej artykule ze stycznia 1999 r. *Fragmentowana przyszłość*:

> Sieć, którą znamy teraz, która ładuje się do okna przeglądarki w zasadniczo statycznych ekranach, jest tylko zarodkiem sieci, która ma nadejść. Pierwsze przebłyski Web 2.0 zaczynają się pojawiać, a my dopiero zaczynamy dostrzegać, jak ten zarodek może się rozwinąć. Sieć będzie rozumiana nie jako ekranizacja tekstu i grafiki, ale jako mechanizm transportowy, eter, przez który dzieje się interaktywność. Pojawi się ona […] na ekranie komputera, […] na telewizorze […] na desce rozdzielczej samochodu […] na

---

21 SP37, *Historia Internetu*, http://www.sp37.szczecin.pl/pliki/dok/bezpieczny_internet/1historia_internetu.pdf, dostęp: 19.10.2018.

22 Wikipedia, *Liczba artykułów w polskojęzycznej Wikipedii*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Liczba_artyku%C5%82%C3%B3w_w_polskoj%C4%99zycznej_Wikipedii, dostęp: 07.03.2019.

23 P. Sienkiewicz, J. Nowak, op. cit., s. 457.

> telefonie komórkowym [...] na ręcznych automatach do gier [...] może nawet na kuchence mikrofalowej[24].

DiNucci dostrzegła „rozdrobnienie” sieci w przyszłość, wykraczające poza kombinację przeglądarka/komputer, z którą została zidentyfikowana. Skupiła się na tym, jak podstawowa struktura informacji i mechanizm hiperlinków wprowadzony przez HTTP będzie wykorzystywany przez różne urządzenia i platformy. W związku z tym jej oznaczenie „2.0” odnosi się do następnej wersji sieci, co nie jest równoznaczne z aktualnym użyciem tego terminu. Określenie Web 2.0 pojawiło się dopiero w 2002 r.[25]. Autorzy skupili się na koncepcjach związanych z pojęciem, w którym, jak mówił Scott Dietzen, „sieć staje się uniwersalną, opartą na standardach platformą integracyjną”[26]. W 2004 r. termin Web 2.0 został spopularyzowany przez O’Reilly Media i MediaLive na konferencji Web 2.0. (Web 2.0 Conference), która odbyła się w dniach 5-7 października 2004 r. w San Francisco[27]. W uwagach otwierających konferencję John Battelle i Tim O’Reilly przedstawili swoją definicję sieci jako platformy, w której aplikacje są budowane na sieci, a nie na pulpicie. Unikalnym aspektem tej migracji – jak twierdzili – był fakt, iż „klienci budują Twój biznes dla Ciebie”[28]. Argumentowali, iż działania użytkowników generujących treści (w formie pomysłów, tekstu, filmów wideo czy obrazów) mogą być „wykorzystane” do stworzenia wartości.

---

24 D. DiNucci, *Fragmented future*, „Print” 1999, t. 53(4), s. 32.

25 E. Knorr, *The Year of Web Services*, „CIO” 2003, s. 90.

26 Ibidem.

27 Wikipedia, Web 2.0 Summit, https://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0_Summit, dostęp: 07.06.2019.

28 T. O’Reilly, *What Is Web 2.0*, https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html, dostęp: 07.06.2019.

O'Reilly i Battelle skontrastowali Web 2.0 z tym, co nazywali Web 1.0. Termin ten kojarzył się z modelami biznesowymi *Netscape* i *Encyklopedią Britannica Online*. O'Reilly skontrastował to również z Google, firmą, która w tamtym czasie nie koncentrowała się na produkcji oprogramowania dla użytkowników końcowych, ale na świadczeniu usług opartych na danych, takich jak łącza, które autorzy stron internetowych tworzą pomiędzy stronami. Google wykorzystuje treści wygenerowane przez użytkowników do oferowania wyszukiwarek internetowych opartych na reputacji przez algorytm PageRank. W odróżnieniu od oprogramowania, które jest udostępniane, usługi te są stale aktualizowane, co jest procesem zwanym perpetual beta. Podobną różnicę widać między Encyklopedią *Britannica Online* i *Wikipedią* – podczas gdy *Britannica* polega na ekspertach piszących artykuły i publikujących je okresowo, *Wikipedia* korzysta z usług (czasami anonimowych) członków społeczności, którzy stale piszą i redagują treści. Redaktorzy *Wikipedii* nie muszą posiadać kwalifikacji czy stopni naukowych w dziedzinach, w których redagują. *Wikipedia* nie opiera się na wiedzy merytorycznej, ale raczej na adaptacji powiedzenia o otwartym oprogramowaniu źródłowym: „Given enough eyeballs, all bugs are shallow"[29]. Ta maksyma głosi, że jeśli wystarczająco dużo użytkowników będzie w stanie spojrzeć na kod oprogramowania (lub stronę internetową), to będą oni w stanie naprawić wszelkie „błędy" czy inne problemy. Społeczność edytorów-wolontariuszy Wikipedii stale tworzy, edytuje oraz aktualizuje artykuły. Konferencje O'Reilly's Web 2.0 odbywają się od 2004 r. cyklicznie co rok, przyciągając przedsiębiorców, przedstawicieli dużych firm, ekspertów technologicznych, a także reporterów technologicznych. Popularność Web 2.0 została potwierdzona

[29] E. Raymond, *The Cathedral and the Bazaar*, Sebastopol 1999, s. 59.

przez magazyn TIME Person of The Year w 2006 r.[30]. Oznacza to, iż TIME wybrał masy użytkowników, którzy uczestniczyli w tworzeniu treści na portalach społecznościowych, blogach, serwisach wiki i serwisach wymiany mediów. Lev Grossman w swojej publikacji wyjaśnia:

> Jest to opowieść o społeczności i współpracy na niespotykaną dotąd skalę. Opowiada o kosmicznym kompendium wiedzy Wikipedia i milionowej sieci ludzi YouTube i internetowej metropolii MySpace. Chodzi o wielu zapaśniczych potęg z nielicznych i pomaganie sobie nawzajem za nic oraz o to, jak to nie tylko zmieni świat, ale także zmieni sposób, w jaki świat się zmienia[31].

Cechy charakterystyczne

Zamiast jedynie czytać witrynę Web 2.0, użytkownik jest zapraszany do udziału w budowaniu treści witryny przez komentowanie opublikowanych artykułów czy utworzenie konta użytkownika lub profilu na stronie. Użytkownik polega w większym stopniu na swojej przeglądarce w zakresie interfejsu, oprogramowania użytkowego (aplikacji) oraz przechowywania plików. Nazywa się to obliczaniem „sieć jako platforma”[32]. Główne cechy Web 2.0 obejmują: serwisy społecznościowe, platformy do samodzielnego publikowania (np. łatwy w użyciu blog WordPressa i narzędzia do tworzenia stron internetowych), tagowanie (umożliwia użytkownikom oznaczanie stron internetowych, filmów wideo czy zdjęć w pewien sposób), przyciski, które umożliwiają użytkownikowi zaznaczenie, że jest zadowolony z treści online oraz tworzenie zakładek społecznościowych.

---

30 L. Grossman, *Person of the Year: You*, „TIME” 2006, t. 168(26), s. 23.
31 Ibidem, s. 24.
32 T. O’Reilly, *What Is Web 2.0*, https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html, dostęp: 07.06.2019.

Użytkownicy mogą udostępniać dane i sprawować pewną kontrolę nad tym, co udostępniają na stronie Web 2.0[33]. Strony te mogą mieć architekturę partycypacji, która zachęca użytkowników do dodawania wartości do danej aplikacji, ponieważ z niej korzystają[34]. Mogą również dodawać wartość na wiele sposobów, np. komentując wiadomości, zamieszczając odpowiednie zdjęcie z podróży lub dodając link do filmu wideo czy rozmowy TED, które są związane z tematem omawianym na stronie internetowej. Niektórzy naukowcy twierdzą, iż *cloud computing* (chmura obliczeniowa) jest przykładem Web 2.0, ponieważ to po prostu implikacja przetwarzania danych w Internecie[35].

Web 2.0 oferuje prawie wszystkim użytkownikom tę samą swobodę w zakresie wnoszenia wkładu[36]. Otwiera to możliwość debaty i współpracy, ale również zwiększa częstotliwość spamowania, trollingu, a nawet może stworzyć miejsce dla rasistowskich wypowiedzi, nienawiści, cyberprzemocy i zniesławienia. Niemożność wykluczenia członków grupy, którzy nie przyczyniają się do dostarczania towarów (tj. do tworzenia stron internetowych generowanych przez użytkowników), z możliwości dzielenia się korzyściami (korzystania ze strony internetowej) stwarza ewentualność, iż poważni członkowie

---

33 D. Hinchcliffe, *The State of Web 2.0*, http://web2.wsj2.com/the_state_of_web_20.htm, dostęp: 07.06.2019.

34 P. Graham, *Web 2.0*, http://www.paulgraham.com/web20.html, dostęp: 07.06.2019.

35 P. Ryan, *Wireless Communications and Computing at a Crossroads: New Paradigms and Their Impact on Theories Governing the Public's Right to Spectrum Access*, „Journal on Telecommunications & High Technology Law" 2005, t. 3(2), s. 239.

36 S. Pal, *Web 2.0: A New Tool For Teaching and Learning in Electronic Environment*, „Journal of the Young Librarians Association" 2012, t. 5, s. 109.

będą woleli wstrzymać swój wkład pracy[37]. Według Davida Besta[38], cechą Web 2.0 jest bogate doświadczenie użytkownika, a także jego uczestnictwo, dynamiczna treść, metadane, standardy sieciowe i skalowalność. Dalsze cechy, takie jak: otwartość, wolność[39] i zbiorowa inteligencja[40] poprzez uczestnictwo użytkowników, mogą być również postrzegane jako istotne atrybuty Web 2.0. Niektóre strony internetowe wymagają od użytkowników wnoszenia treści wygenerowanych przez użytkowników w celu uzyskania dostępu do strony internetowej.

Najważniejsze cechy Web 2.0:

- Folksonomia – bezpłatna klasyfikacja informacji, umożliwia użytkownikom zbiorowe klasyfikowanie i wyszukiwanie informacji (np. tagowanie stron internetowych, zdjęć, filmów wideo lub linków).
- Bogate doświadczenie użytkownika – dynamiczna treść reagująca na dane wprowadzane przez użytkownika (np. użytkownik może „kliknąć" na obraz, aby go powiększyć lub uzyskać więcej informacji).
- Uczestnictwo użytkowników – informacje przepływają na dwa sposoby między właścicielem witryny a użytkownikami

---

37 G. Marwell, R. Ames, *Experiments on the Provision of Public Goods. I. Resources, Interest, Group Size, and the Free-Rider Problem*, „American Journal of Sociology" 1979, t. 84(6), s. 1335-1360.

38 D. Best, *Web 2.0Next Big Thing or Next Big Internet Bubble?*, „Lecture Web Information Systems" 2006.

39 L. Greenmeier, S. Gaudin, *Amid The Rush To Web 2.0, Some Words Of Warning – Web 2.0 – InformationWeek*, http://www.informationweek.com/news/management/showArticle.jhtml;jsessionid=EWRPGLVJ53OW2QSNDLPCKHSCJUNN2JVN?articleID=199702353&_requestid=494050, dostęp: 06.07.2019.

40 T. O'Reilly, *What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*, „Communications & Strategies" 2007, t. 65(1), s. 30.

poprzez ocenę, recenzję czy komentarze online. Użytkownicy witryny zazwyczaj tworzą treści generowane przez użytkowników, które inni mogą zobaczyć (np. Wikipedia, encyklopedia online, gdzie każdy może pisać lub edytować artykuły).

- Oprogramowanie jako usługa (SaaS) – witryny Web 2.0 opracowane przez API umożliwiają automatyczne korzystanie z nich, takie jak aplikacja sieciowa czy mashup.
- Masowe uczestnictwo – niemal uniwersalny dostęp do Internetu prowadzi do zróżnicowania obaw, od tradycyjnej bazy użytkowników Internetu (którzy zazwyczaj byli hakerami czy hobbystami komputerowymi) po szerszą gamę użytkowników.

„Gazeta Wyborcza" była pierwszym polskim tytułem dostępnym na stronach WWW – dodatek krakowski „Komputery i Biuro" pojawił się w październiku 1994 r. na serwerach firmy Cyfronet. W 2001 r. powstał portal *gazeta.pl* oraz *wyborcza.pl* (strona internetowa „papierowego" dziennika).

Badania CBOS pokazują, jak rosła liczba użytkowników Internetu, która w 2002 wynosiła 17%, a w 2018 – 66% (dwie trzecie dorosłych użytkowników, którzy przynajmniej raz w tygodniu korzystają z Internetu)[41]. Internet jako narzędzie dostępu do aktualności i informacji ma coraz większe znaczenie. Korzysta z niego mniej niż 70% Polaków w wieku 15±74 lat, a 41% uważa, iż Internet jest bardzo ważnym i niezbędnym źródłem informacji[42].

---

[41] CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 18.05.2019.

[42] D. Batorski, *Filtrowanie społecznościowe w Internecie – nowy sposób docierania do treści i jego konsekwencje,* Warszawa 2015, s. 43-57.

2.3. Rozwój portali społecznościowych, blogów, podcastów

Portale społecznościowe to witryny, które są internetowym miejscem spotkań ludzi, wymieniających się informacjami opartymi o indywidualne profile, a do tego celu wykorzystują specjalny interfejs. Zaspokajają one niemal każdą z potrzeb i możliwości, które stanowią odrębną sieć w sieci. Internauta świadomie w niej uczestniczy, a także ją współtworzy. Część portali ma charakter otwarty i korzystają z nich (bez żadnych ograniczeń) wszyscy użytkownicy Internetu. Jedną z głównych cech takich serwisów jest możliwość tworzenia grup, które łączą użytkowników według określonych kluczy[43]. Zainteresowanie użytkowników serwisami, które umożliwiają oglądanie oraz publikowanie plików audio-wideo sprawiły, iż dołączyły one do grona popularnych stron internetowych. Jak pokazuje raport z badań CBOS z maja 2018 r., posiadanie konta chociaż na jednym portalu społecznościowym deklaruje 65% polskich internautów. Blisko 100% z nich miała 18–24 lata, a 86% to osoby do 34 lat. Natomiast ciekawostką jest 28% internautów powyżej 65. roku życia, którzy również założyli na nich swój profil[44]. Za pierwszy rodzimy portal społecznościowy uznawany jest serwis *Fotka.pl*, który powstał 14 lutego 2001 r. i oferował możliwość zamieszczania zdjęć i dzielenia się nimi z użytkownikami, a także umożliwiał nawiązywanie kontaktów. Do dziś został on jednym z tych, które prężnie działają w polskiej sieci. Społeczność, która go tworzy to 1,6 mln osób, chociaż jej liczba w 2010 r. zmniejszyła się o ponad

---

43 M. Laskowski, *Problematyka budowy serwisu społecznościowego na przykładzie projektu lokalnego portalu kulturalnego - studium przypadku*, „Scientific Bulletin of Chełm" 2008, nr 1, s. 186-187.

44 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 18.05.2019.

400 tysięcy. Jednak to *Fotka.com* w raporcie strategicznym IAB Polska, opisującym Internet i rynek cyfrowej komunikacji marketingowej w Polsce w latach 2017-2018, wśród witryn z kategorii *social media* jest serwisem, który zajmuje pierwsze miejsce pod względem liczby odsłon na użytkownika (średnio 422 odsłon, dla porównania na Facebooku 152 odsłony)[45]. Natomiast 20 lutego 2004 r. został uruchomiony serwis społecznościowy *Grono.net*. Konto na tym portalu mogła mieć tylko osoba, którą zaprosił inny użytkownik, ponieważ struktura tego serwisu opierała się na niewielkich grupach osób zorientowanych na utrwalanie relacji ze znajomymi, jak również wymianę opinii na ściśle określony temat. Na portalu można też było znaleźć ogłoszenia, a także informacje o wydarzeniach kulturalnych. Jednak 2 lipca 2012 r. został zamknięty[46]. Kolejnym serwisem społecznościowym był portal *Nasza-klasa.pl*, który został założony 11 listopada 2006 r. przez wrocławskich studentów. Jego pierwotnym celem było umożliwienie odnalezienia osób ze szkolnych lat. Użytkownicy tego portalu mogli również tworzyć grupy i dzielić się wiadomościami, zdjęciami, a także korzystać z aplikacji oferowanych przez serwis. Witryna dość szybko została najbardziej rozpoznawalną marką polskiego Internetu. Już rok od powstania miała zarejestrowanych 3 mln użytkowników i została okrzyknięta najważniejszym wydarzeniem polskiej sieci[47]. Ten sukces oczywiście mógł zaskakiwać, ponieważ w 2002 r. istniał już portal *Szkolnelata.pl*, który jako pierwszy służył do nawiązywania kontaktów ze znajomymi ze „szkolnej ławki”. Jednak nie dorównywał on popu-

45 IAB Polska, *Raport Strategiczny Internet 2017/2018*, https://iab.org.pl/wp-content/uploads/2018/06/HBRP-raport-IAB-04-18.pdf, dostęp: 15.03.2019.

46 Wikipedia, *Grono.net*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Grono.net, dostęp: 11.01.2019.

47 D. Baran, op. cit., s. 75-92.

larności *Naszej-klasie.pl* – w 2006 r. serwis miał tylko 50 tys. zarejestrowanych użytkowników[48]. Powstał także serwis *Sztambuch.pl*, który działał na takich samych zasadach i został założony prawie równocześnie. Chociaż te portale bazowały na zagranicznych pomysłach witryn, to twórcom dwóch pierwszych stron, nie udało się przekuć tamtego sukcesu na własny, co skutkowało ich zamknięciem, mimo to jeszcze przez jakiś czas po wejściu portalu *Nasza-klasa.pl*, na rynku utrzymywały się jeszcze wszystkie trzy. Pod koniec 2009 r. *Nasza-klasa.pl* miała zarejestrowanych już ponad 13 mln użytkowników, a korzystanie z serwisu deklarowało aż 70% internautów[49]. Jednak tej hegemonii zagroziło pojawienie się 14 maja 2008 r. *Facebooka*. com, polskiej wersji tego portalu, który powstał cztery lata po debiucie oryginalnego (luty 2004 r.). Wyniki badań Megapanel PBI/Gemius za październik 2014 r. pokazują ogromny spadek popularności *Nasza-klasa.pl* – zarejestrowanych kont było 5,1 mln. W raporcie Megapanel PBI/Gemius za listopad 2018 r. *Nasza--klasa.pl* nie została wykazana[50]. Ponieważ jak informuje portal Alexa (amerykańska spółka, prowadząca witrynę Alexa, która dostarcza informacje na temat generowanego ruchu do innych stron internetowych), na dzień 18 stycznia 2019 r., serwis nk.pl znajduje się na 224. pozycji pod względem popularności stron internetowych w Polsce[51].

48 Wirtualna Polska Media, *50 tys. szkolnych przyjaciół online*, https://www.money.pl/gospodarka/50-tys-szkolnych-przyjaciol-online-6277907742066305a.html?amp=1, dostęp: 16.01.2019.

49 Ł. Michalik, *To się stało z Naszą Klasą! Siódme urodziny – jest co świętować?*, https://gadzetomania.pl/2448,to-sie-stalo-z-nasza-klasa-siodme-urodziny-jest-co-swietowac, dostęp: 09.01.2019.

50 Gemius, *Wyniki badania Gemius/PBI za październik 2014*, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-megapanel-pbigemius-za-pazdziernik-2014-699.html, dostęp: 14.05.2019.

51 Alexa Internet, *Ranking Alexa*, https://www.alexa.com/topsites/countries/PL, dostęp: 18.01.2019.

Facebook.com to najbardziej popularny portal społecznościowy na świecie. Zarejestrowani użytkownicy mogą tworzyć sieci i grupy, a także dzielić się wiadomościami, zdjęciami, jak

Tabela 3. TOP20 stron www, z których korzystało najwięcej internautów w październiku 2014 r.

lp.		Wydawca	Liczba internautów	Różnica w stosunku do poprzedniego miesiąca	Zasięg wśród internautów	Różnica w stosunku do poprzedniego miesiąca (w p.p.)
1		Google.pl	19 737 480	48 690	91,6%	
2		Facebook.com	16 973 415	-61 874	78,8%	1,15
3		YouTube.com	16 126 914	415 927	74,9%	0,51
4		Onet.pl	13 740 926	-80 005	63,8%	2,67
5		Google.com	13 724 704	-78 780	63,7%	0,28
6		Allegro.pl	12 415 993	-126 084	57,6%	0,29
7		Wp.pl	11 555 569	-236 522	53,7%	0,00
8		Wikipedia.org	10 168 819	340 782	47,2%	-0,54
9		Gazeta.pl	8 512 329	-854 029	39,5%	2,04
10		Olx.pl	7 544 588	187 446	35,0%	-3,52
11		Interia.pl	7 168 010	78 324	33,3%	1,22
12		Blogspot.com	6 895 142	-154 473	32,0%	-0,39
13		Ask.com	6 389 895	-399 962	29,7%	-1,53
14		Ceneo.pl	5 791 824	66 152	26,9%	0,58
15		Nk.pl	5 186 167	5 321	24,1%	0,27
16		Chomikuj.pl	5 118 952	9 561	23,8%	0,29
17	N	Fakt.pl	5 005 191	872 735	23,2%	4,25
18	N	Filmweb.pl	4 535 100	441 103	21,1%	2,24
19		Dobreprogramy.pl	4 448 476	198 403	20,7%	1,12
20	N	Bet-at-home.com	4 407 281	719 631	20,5%	3,51

N – pozycja, która nie występowała w powyższym zestawieniu miesiąc wcześniej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-megapanel-pbigemius-za-pazdziernik-2014-699.html, 03.05.2019.

również korzystać z oferowanych aplikacji. Już rok po polskim debiucie portal zdobył 1,5 mln użytkowników. Po masowym wycofywaniu się z serwisu *Nasza-klasa.pl*, w 2010 r. *Facebook.com* mógł pochwalić się liczbą użytkowników, która wzrosła do 9,14 mln[52]. W zestawieniach PBI/Gemius z września 2011 r., *Facebook.com* wyprzedził portal *Nasza-klasa.pl* pod względem ilości użytkowników o 100 tys. (11,7 do 11,6 mln), a w listopadzie różnica wyniosła już ponad milion użytkowników (12,3 do 11,2 mln). Natomiast w listopadzie 2018 r. *Facebook.com* posiadał 21,1 mln użytkowników[53]. Do grona najpopularniejszych polskich portali społecznościowych należy zaliczyć także: *chomikuj.pl*, *gg.pl* i *mojageneracja.pl* (sieciowe konwersacje w czasie rzeczywistym, poprzez rozbudowane formy interakcji, aż do stron społecznościowych[54].

Blog (ang. *web log* – dziennik sieciowy) to strona internetowa, która zawiera odrębne i uporządkowane chronologicznie wpisy, posiada również możliwość komentowania przez czytelników wpisów oraz zestaw linków: do polecanych przez autora blogów (tzw. *blogroll*), a także innego rodzaju stron WWW[55]. Historię terminu *blog* rozpoczął John Barger – pracownik Instytutu Pedagogicznego Northwestern University,

---

52 R. Dubrawski, *Kiedy upadnie Facebook?*, http://komputerwfirmie.gazeta.pl/itbiznes/1,54790,10757513,Kiedy_upadnie_Facebook_.html, dostęp: 04.12.2018.

53 Gemius, *Wyniki badania Gemius/PBI za listopad 2018*, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-listopad-2018.html, dostęp: 18.12.2018.

54 K. Mazurek-Łopacińska, *Uczestnictwo w portalach społecznościowych w kontekście zmian zachodzących w konsumpcji i stylu życia Polaków*, „Handel Wewnętrzny” 2011, t. 3, s. 191.

55 M. Jeleśniański, *Dziennikarstwo Internetowe, Definicja i rodzaje blogów*, http://eredaktor.pl/teoria/definicja-i-rodzaje-blogow/, dostęp: 25.03.2019.

który był autorem terminu *weblog* (ang. *web* i *log*). Jest to strona internetowa, na której autor umieszcza wpisy datowane. Barger był również twórcą jednego z pierwszych dzienników interaktywnych „Robot Wisdom”. W 1997 r. pierwszy raz użył słowa *weblog*. Natomiast dwa lata później Peter Merholz – redaktor dzienników internetowych, rozbił termin *we blog*, który stworzył Barger i użył po raz pierwszy terminu *blog*. W Polsce jednym z pierwszych blogerów był Piotr Waglowski, który był autorem serwisu *VaGla.pl* w 1997 r. Początki blogowania związane są także z dziennikami sieciowymi, takimi jak „Brukowiec literacki online” (*kumple.blog.pl*, 2003 rok) czy „Graster” (*raster.blog.pl*, 2003 rok)[56]. Tematycznie przeważały blogi osobiste w formie pamiętników online, obecnie zakres tematyczny jest szeroki. Popularne są również blogi profesjonalne, które prowadzone są w celach zawodowych. W blogach zawarte są osobiste przemyślenia, komentarze, rysunki, uwagi oraz nagrania audio i wideo, które przedstawiają światopogląd autora. Sieciowe dzienniki mają także inne zastosowanie, gdyż mogą być używane jako *wortale*[57]*,* które poświęcone są określonej tematyce oraz jako narzędzia marketingu lub komunikacji (np. politycznej). Blogi osobiste mają na ogół jednego autora, jednak zdarza się także, iż blog ma wielu autorów (blogi kolektywne). Zazwyczaj autorzy blogów śledzą inne dzienniki internetowe i tworzą do nich odsyłacze takie jak *blogroll*[58], *trackback*[59], nawiązując kontakt z ich autorami. Wtedy siatka blogów działa

56 L. Olszański, *Dziennikarstwo internetowe*, Warszawa 2006, s. 47.

57 Wikipedia, *Wortal*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wortal, dostęp: 21.01.2019.

58 Wikipedia, *Blogroll*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Blogroll, dostęp: 21.01.2019.

59 Wikipedia, *Trackback*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Trackback, dostęp: 21.01.2019.

jako większa i powiązana całość, zwana *blogosferą*. W Polsce blogosfera powiększa się każdego dnia, a dzienniki internetowe piszą nie tylko nastolatki, ale także politycy oraz artyści, jak również eksperci branż czy pasjonaci rozmaitych zagadnień. W raporcie „Poznaj Polskich blogerów 2016", znaczną przewagę miały kobiety – 84,2% w całości populacji, mężczyźni stanowili zaledwie 15,8%. Jeżeli chodzi o wiek, to można wyodrębnić dwie dominujące grupy wiekowe: 40,7% badanych to osoby w wieku 26-35 lat, zaś 25,6% – 20-25 lat[60]. Blog poświęcony jest specyficznej tematyce, to miejsce wymiany myśli między autorami, które sprzyja rozwojowi w danej dziedzinie wiedzy. Autorzy blogów często nawiązują stosunki towarzyskie i dlatego sieć blogów porównywana jest z aplikacjami rodzaju *social networking*[61].

Istnieje wiele klasyfikacji blogów, jedna z nich budowana jest na podstawie kryterium środków wyrazu, które wykorzystuje autor:

blog tekstowy – najbardziej popularny, wykorzystywanym środkiem wyrazu jest tekst,

mikroblog – wpisy ograniczane są do jednego albo dwóch zdań np. *Twitter*,

linklog – zawartością są odnośniki do innych treści, czasem opatrzone komentarzem,

fotoblog – treść stanowią fotografie,

wideoblog – filmy stanowią treść,

audioblog – pliki audio (podcasty) stanowią jego treść,

moblog – treść umieszczana jest za pomocą mobilnego urządzenia,

60 BLOGmedia, *Raport Badanie Polska Blogosfera 2016*, http://www.blog-media.pl/raport/, dostęp: 21.01.2019.

61 Wikipedia, *Sieć społeczna*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Sie%C4%87_spo%C5%82eczna, dostęp: 21.01.2019.

blog dynamiczny – gdzie wpisy pojawiają się przynajmniej raz dziennie,

flog – osobisty blog, gdzie autor opłacany jest przez przedsiębiorstwo, a jego celem jest ukryta reklama produktów,

roblog – jego treść dobierana jest bez ingerencji człowieka,

spam blog (splog) – jego celem jest manipulowanie wynikami wyszukiwań internetowych wyszukiwarek.

Wyróżniamy blogi ze względu na cel pisania: *osobiste* – przypominają dzienniki intymne, *blogi relacyjne* – są odmianą blogów osobistych, których celem jest podtrzymywanie kontaktów towarzyskich, *zawodowe* – np. naukowe albo dziennikarskie, które zakładane są, żeby zbudować wizerunek oraz wiarygodność przez prezentację dorobku autora, *opisujące świat* – w nich autorzy wyrażają swoje opinie i dzielą się z odbiorcami swoimi zainteresowaniami, *blogi reklamowe* (*fake blogs*) – ich inicjatorami są firmy, *splogi* – treści tych blogów wypełniane są automatycznie przez maszyny spamujące[62]. W polskich księgarniach można trafić na pozycję *Świat według blondynki* – to pierwszy na świecie blog, który został opublikowany w formie książki. Potwierdziła to również Rebecca Blood, autorka naukowej publikacji o zjawisku blogów *The Weblog Handbook*. Książka *Świat według blondynki* została opublikowana bez prawdziwego imienia i nazwiska autorki, pod internetowym pseudonimem „*aalli*"[63].

Podcasty są formą dzielenia się wiedzą, która podana jest w przystępny i czytelny sposób. Początek *podcastów* sięga 2000 r. To wtedy pojawił się pierwszy szkic, który dotyczył użycia technologii RSS do publikowania treści audio i wideo.

---

62 Wikipedia, *Blog*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Blog, dostęp: 21.12.2018.

63 Wirtualnemedia.pl, *Pierwszy blog opublikowany w Polsce*, https://www.wirtualnemedia.pl/artykul/pierwszy-blog-opublikowany-w-polsce, dostęp: 28.10.2018.

Jednak wzrost zainteresowania *podcastem* nastąpił na przełomie 2004 i 2005 r.[64]. W Polsce *podcasty* pojawiły się w 2005 r. i za pierwszy uznawana jest audycja „*Warsaw calling*" (Kuchnia Dantego) prowadzona przez dwóch Włochów: Leonardo i Pierluigiego, która rozpoczęła publikację odcinków w lutym tego samego roku. Natomiast za pierwszego polskiego podcastera uważany jest Jacek Artymiak[65]. Do grona podcasterów, którzy w tamtym okresie rozpoczęli swoje nadawanie i działają do dziś należą: Filip Dawidziński, Martin Lechowicz oraz Borys Kozielski. Od 2009 r. organizowany jest *European Podcast Award*[66] (europejski konkurs na najlepszy podcast). Polacy od 2010 r. biorą w nim udział, a od 2011 r. w jury konkursu zasiadają polscy zwycięzcy z ubiegłych lat[67]. W Polsce *podcasty* są coraz bardziej popularne, chociaż mylone z radiem internetowym. *Podcasty* są unikatowe ze względu na to, iż można ich słuchać, jadąc samochodem, podczas spaceru lub wykonując obowiązki domowe o dowolnej godzinie, w dowolnym miejscu – na komputerze, urządzeniu mobilnym oraz tablecie. Wielu ludzi słucha podcastów z aplikacji na smartfony typu iTunes, Podcast Addict, Stitcher, Player FM, co prawda pliki się w nich nie znajdują, a jedynie te aplikacje odsyłają do miejsc, gdzie są zapisane *podcasty* (na serwery autorów nagrań). *Podcasty* kojarzone są z formą audio, ale mogą występować w formie

---

64 Wikipedia, *Podcast*, https://en.wikipedia.org/wiki/Podcast, dostęp: 18.04.2019.

65 B. Dubliński, *Polski podcasting – raport niespecjalny*, „Magazyn Podcastofon" 2010, nr 2, s. 21.

66 Wikipedia, *European Podcast* Award, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=European_Podcast_Award&action=edit&redlink=1, dostęp: 21.01.2019.

67 Wikipedia, *Podcast*, https://en.wikipedia.org/wiki/Podcast, dostęp: 18.04.2019.

wideo i aby znaleźć interesujące nagrania wystarczy ściągnąć aplikację do słuchania podcastów oraz zasubskrybować audycję. Dzięki temu można otrzymać wiadomość o nowym odcinku ulubionego autora, a umożliwia to czytnik RSS. W Polsce rzadko nadawane są tam reklamy. Natomiast w Stanach Zjednoczonych podcasterzy budują swoją markę osobistą za pomocą swoich edycji, a także współpracują ze sponsorami. W Polsce jeszcze nie nabrały rozmachu, natomiast w Stanach Zjednoczonych w 2016 r. 21% Amerykanów (57 milionów) słuchało podcastów, średnio pięć odcinków tygodniowo[68]. Co prawda ta forma treści nie dorównuje blogom, jednak posłużyć może jako narzędzie do budowania własnej marki online[69]. *Podcast* daje możliwość nawiązania bliższej relacji ze słuchaczami oraz odbiorcami treści. Styl mówienia, ton głosu oraz lekki entuzjazm sprawia, iż zaczynamy ufać osobie „w słuchawkach". Ten kontakt jest spersonalizowany, w odróżnieniu od np. czytania wpisu blogowego czy też artykułu w czasopiśmie. Trudno jest prześledzić statystyki dotyczące *podcastów* – ile, kto oraz kiedy ich słucha. Kategorie najpopularniejszych podcastów w Polsce: *Marketing, IT* i *Finanse, Biznes*, a także *Motywacja* i *Samorozwój*[70]. Podcasting umożliwia również dostęp do audycji radiowych. Podcasty proponuje radiowa Trójka[71], a także radio RMF FM, TOK FM oraz Radio Złote Przeboje, Radio Pogoda oraz Rock Radio. Polityka,

68 Edison Research, *Raport The Podcast Consumer 2016*, https://www.edisonresearch.com/the-podcast-consumer-2016/, dostęp: 08.01.2019.

69 M. Ovsiienko, *Podcast – oto Godny Rywal Blogów!*, https://socialmedia.pl/podcast-oto-godny-rywal-blogow/, dostęp: 18.05.2019.

70 A. Nowak, *Najlepsze Podcasty w Polsce! Zobacz nasze zestawienie – część II*, https://widoczni.com/blog/najlepsze-podcasty-w-polsce-czesc-ii/, dostęp: 18.01.2019.

71 Polskie Radio, *Trójkowe podcasty*, https://www.polskieradio.pl/9/201/Artykul/169675,Trojkowe-podcasty, dostęp: 16.04.2019.

gospodarka, relacje społeczne, kultura, zdrowie, filozofia – to tematy audycji, których można posłuchać na podcastach stacji radiowych[72]. Podcasty oferują także tygodniki takie jak: „Tygodnik Powszechny", „Polityka" oraz „Newesweek", a także serwis i aplikacja „Gazety Wyborczej", gdzie można oglądać wideo i przeczytać maksymalnie 10 tekstów w miesiącu za darmo[73]. Połowa polskich internautów deklaruje, iż zna pojęcie podcastu, jednak pierwsze badanie w naszym kraju pokazuje, iż sięgamy po nie rzadziej niż za oceanem. Zjawiska podcastów w Polsce do tej pory nikt nie badał i dlatego wyniki pierwszego badania Nielsena, które zostało przeprowadzone na zlecenie Storytel Polska w październiku 2018 r. warto porównać z zachodnimi trendami. Według badań w Polsce znajomość terminu *podcast* deklarowała niespełna połowa internautów w wieku 19-49 lat (45%)[74], natomiast w 2018 r. w USA świadomość tego zjawiska jest znacznie większa – 63% w 2018 r. i 45% w 2011 r.[75]. Podcastów w Polsce słucha co piąty internauta w wieku 19-49 lat, to oznacza kilka milionów użytkowników podcastów. Wśród badanych 12% deklaruje, iż przesłuchało co najmniej jeden podcast w ostatnim miesiącu, a 7% słuchało podcastu w ostatnim tygodniu. Według danych Edison Research w USA podcastów słucha co czwarty Amerykanin w wieku powyżej 12 lat (73 mln). W Polsce podcastów słucha więcej mężczyzn

72 Wirtualnemedia.pl, *TOK FM podcasty jak słuchać, ile kosztują*, https://www.wirtualnemedia.pl/artykul/tok-fm-radio-podcasty-jak-sluchac-ile-kosztuja-korzysta-z-nich-15-5-tys-internautow, dostęp: 11.03.2019.

73 Tygodnik Powszechny, *Podkast Powszechny*, https://www.tygodnikpowszechny.pl/podkast, dostęp: 09.04.2019.

74 Storytel, *Badania Nielsen 2018*, https://storytelpl.prowly.com/42900-czy-polacy-sluchaja-podcastow-badania, dostęp: 02.02.2019.

75 Edison Research, *The Podcast Consumer 2018*, https://www.edisonresearch.com/podcast-consumer-2018/, dostęp: 19.04.2019.

(54%) niż kobiet (46%), a po podcasty częściej sięgają młodzi ludzie w wieku 19-29 lat i są one bardziej popularne wśród mieszkańców dużych oraz średnich miast[76].

2.4. Od papierowej do cyfrowej Polski

Rozwój informatyki w ostatnich latach jest porównywany do rewolucji przemysłowej, która zmieniła oblicze świata. Wiek XXI to wiek społeczeństwa informacyjnego oraz nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, które przyspieszają rozwój gospodarczy, a także zmieniają rzeczywistość[77]. Przytaczając słowa Anny Streżyńskiej:

> Nowoczesne technologie cyfrowe decydują o innowacyjności i konkurencyjności gospodarki. Ich wykorzystanie w sektorze publicznym i obrocie gospodarczym jest papierkiem lakmusowym poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw. Program „Od papierowej do cyfrowej Polski" prowadzony przez Ministerstwa: Rozwoju, Cyfryzacji, Finansów, Infrastruktury oraz Edukacji Narodowej zmierza do rozwoju e-państwa i cyfryzacji gospodarki. Wpisuje się on w Plan na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju, który zakłada, że nowoczesna e-administracja jest koniecznym elementem sprawnego państwa, czyli podstawy zrównoważonego rozwoju[78].

---

76 Storytel, *Badania Nielsen 2018*, https://storytelpl.prowly.com/42900--czy-polacy-sluchaja-podcastow-badania, dostęp: 02.02.2019.

77 GUS, *Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2018 roku,* https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce--w-2018-roku,2,8.html, dostęp: 21.10.2018.

78 Senat Rzeczypospolitej Polskiej, A. Streżyńska, *Informacja nt. potencjału innowacyjnej gospodarki cyfrowej w Polsce*, https://www.senat.

Nowoczesne technologie wypierają tradycyjne środki komunikacji, zaś dostęp do wiedzy, informacji czy kultury i konsekwencje niekorzystania mogą być dotkliwe. Korzyści dla społeczeństwa oraz gospodarki związane są z wygodą, a także oszczędnością czasu i pieniędzy, jak również tworzeniem warunków do rozwoju osobistego i zawodowego. Korzystanie z Internetu zwiększa szanse na rynku pracy i wpływa na poprawę jakości życia. Program Polska Cyfrowa (POPC) polega na podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, w tym kompetencji cyfrowych. To program, który koncentruje się na obszarze cyfryzacji oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych. Ma wzmocnić podstawy cyfrowe dla społeczno-gospodarczego rozwoju kraju, a jego celem jest zapewnienie powszechnego dostępu do szybkiego Internetu, nowoczesnych oraz przyjaznych e-usług publicznych, jak również rozwój cyfrowych umiejętności społeczeństwa[79].

Upowszechnienie Internetu spowodowało przeniesienie wielu form życia społecznego do przestrzeni cyfrowej. Administracja państwowa zaoferowała elektroniczny dostęp do urzędów, a także powiększyła zakres świadczonych usług przez Internet. Sieć stała się wszechstronnym narzędziem, które służy do poruszania się w obszarze mającym wpływ na rozwój kompetencji społecznych ludzi. Dostęp do Internetu jest nie tylko ułatwieniem życia społecznego, ale również niezbędnym elementem do pełnego uczestnictwa w życiu zawodowym oraz kulturalnym. Trudno funkcjonować w przestrzeni społecznej bez korzystania z Internetu. Jest część społeczeństwa, która z różnych przyczyn pozostaje na marginesie tych zmian, co prowadzi do „wyklu-

gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k9/komisje/2017/kgni/materialy/068_mnsw.pdf, dostęp: 10.02.2019.

79 Ministerstwo Cyfryzacji, *Programy i projekty - Portal gov.pl*, https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/programy-i-projekty, dostęp: 18.12.2018.

czenia cyfrowego" (e-wykluczenia). „Wykluczenie cyfrowe" ze względu na skutki jest zjawiskiem złożonym, ponieważ dotyczy zarówno fizycznego dostępu do Internetu, jak również przesłanek natury psychologicznej. Ważnym wyznacznikiem poziomu rozwoju kraju w XXI w. jest dostęp do nowoczesnych technologii oraz stopień posługiwania się nimi. Szybko rozwijająca się informatyzacja wszystkich dziedzin życia, a także złożoność zjawiska wykluczenia cyfrowego jest wyzwaniem dla administracji rządowej, samorządów oraz organizacji społecznych. Należy dążyć do włączenia zagrożonych wykluczeniem do grona osób korzystających z potencjału Internetu przez likwidację barier technologicznych oraz psychologicznych. Stworzenie nowoczesnego społeczeństwa cyfrowego stało się kluczowym zadaniem Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, jest ono realizowane przez budowę sieci szerokopasmowych, a także rozwój e-administracji i dostosowywanie prawa do zmian w obszarze technologii cyfrowych. Wdrożenie programu „Polska Cyfrowa" było jednym ze sposobów realizacji tego zadania. Przykładem działań było zapewnienie dostępu do Internetu, a także niezbędnych szkoleń osobom zagrożonym wykluczeniem cyfrowym[80].

Portal *gov.pl* to serwis polskiego rządu, który jest „centralną bramą do cyfrowych informacji i usług państwa, tworzonym przez Ministerstwo Cyfryzacji we współpracy z całą administracją publiczną. Zawiera materiały informacyjne, prasowe oraz multimedia, a docelowo będzie pełnił również funkcję katalogu wszystkich usług, informacji i podmiotów administracji publicznej"[81]. Postęp cyfryzacji w Polsce według statystyk GUS

---

80 Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, *Program Polska Cyfrowa 2014-2020*, https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/program-polska-cyfrowa-2014-2020/, dostęp: 20.03.2019.

81 Ministerstwo Cyfryzacji, *Programy i projekty – Portal gov.pl*, https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/programy-i-projekty, dostęp: 18.12.2018.

nie wypada najlepiej[82]. Wyniki raportu o postępie cyfrowym Europy (EDPR), który został przygotowany przez Europejski Urząd Statystyczny za rok 2017 pokazuje, iż w Polsce e-biznes stanowi jedynie 4,1% PKB, a w Wielkiej Brytanii, Danii lub Szwecji, udział e-biznesu w strukturze PKB wynosi od 6% do 8%. Dlatego razem z Rumunią, Włochami, Chorwacją, Grecją, Bułgarią, Słowacją, Cyprem oraz Węgrami, jesteśmy zaliczani do państw Unii o niskim postępie procesów cyfryzacji[83]. Z zawartego w raporcie wskaźnika DESI (ang. The Digital Economy and Society Index), który został opracowany na podstawie pięciu głównych kategorii takich jak:

- *Korzystanie z Internetu* (treści internetowe, komunikacja oraz przeprowadzanie transakcji);
- *Łączność* (mobilne usługi szerokopasmowe, stałe sieci szerokopasmowe, prędkość oraz ceny łączy szerokopasmowych);
- *Kapitał ludzki* (podstawowe i zaawansowane cyfrowe umiejętności, korzystanie z Internetu);
- *Cyfrowe usługi publiczne* (rozwój e-administracji);
- *Integracja technologii cyfrowej* (cyfryzacja przedsiębiorstw oraz handel elektroniczny).

Pod względem cyfryzacji zajmujemy 23. miejsce w Unii i nie osiągamy nawet średniej europejskiej[84]. Pod względem społeczeństwa cyfrowego, uczymy się szybko i nadrabiamy do reszty

---

[82] M. Laurisz, *Cyfrowy rozwój Polski? Jak naprawdę wygląda cyfryzacja w Polsce*, https://itreseller.com.pl/cyfrowy-rozwoj-polski-jak-naprawde-wyglada-cyfryzacja-w-polsce-wszystko-zalezy-od-tego-kto-bada-poniewaz-wyniki-potrafia-sie-od-siebie-diametralnie-roznic/, dostęp: 03.01.2019.

[83] Eurostat, *Sprawozdanie z postępów Europy w zakresie cyfryzacji za 2017 rok,* http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc-id=44328, dostęp: 07.02.2019.

[84] Ibidem.

świata. Nie odbiegamy również od Europy w korzystaniu z bankowości elektronicznej, streamingu oraz zakupów w Internecie. Najsłabiej jednak wypadamy pod względem cyfryzacji usług administracji[85]. W raporcie z programu operacyjnego „Polska cyfrowa" przedstawione są inicjatywy rządu, tj. *e-dokumenty*, a także dotacje na *e-usługi,* jak również portal *Obywatel.gov*, który miał ujednolicić dostęp do e-administracji, mimo to na tle Unii wypadamy słabo. Jedną powszechnie i chętnie używaną jest *e-usługa deklaracji podatkowych* (10 mln deklaracji składanych zdalnie). Dostępne są również kolejne propozycje usług, tj. *e-dowód* (wielofunkcyjny dokument z warstwą elektroniczną, narzędzie do bezpiecznej komunikacji z e-administracją, podmiotami komercyjnymi i służbą zdrowia), *e-doręczenia* (usługa rejestrowanego doręczenia elektronicznego w Polsce), *e-zamówienia* (elektroniczne zamówienia publiczne mające zapewnić kompletność oraz spójność informacji o funkcjonowaniu rynku zamówień publicznych w Polsce), *e-zwolnienia* oraz *e-recepty*[86].

W raporcie o postępie cyfrowym Europy EDPR znajdują się informacje dotyczące tych samych kategorii, które przedstawione są w statystykach GUS „Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2017 r.", jednak dane różnią się od siebie. Obie instytucje przeanalizowały wykorzystanie technologii *Cloud Computing* oraz mediów społecznościowych w procesach biznesowych polskich MŚP (małe i średnie przedsiębiorstwa). Według GUS w 2016 r. z technologii chmurowych w Polsce korzystało 13,1% średnich

---

85 S. Czubkowska, *Cyfryzacja map przerosła państwo polskie. System kosztował 370 mln i budowany jest od 17 lat*, http://wyborcza.pl/7,156282,23138532,cyfryzacja-map-przerosla-panstwo-polskie.html, dostęp: 07.02.2019.

86 Ministerstwo Cyfryzacji, *Programy i projekty – Portal gov.pl*, https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/programy-i-projekty, dostęp: 18.12.2018.

i 7,6% małych firm[87]. Natomiast dane pochodzące z DESI wskazują, że w tym okresie 5% polskich MŚP korzystało z technologii chmury obliczeniowej i tym samym Polska zajęła 27. pozycję w Unii[88]. Polska informatyzuje się od dekady i obecnie mamy 134 Centra Przetwarzania Danych, gdzie dla porównania największy portal społecznościowy, który ma blisko dwa miliardy użytkowników na świecie, ma cztery takie centra[89].

87 GUS, *Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2017 roku*, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2017-roku,2,7.html, dostęp: 20.10.2018.

88 Eurostat, *Sprawozdanie z postępów Europy w zakresie cyfryzacji za 2017* roku, http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc-id=44328, dostęp: 07.02.2019.

89 Ministerstwo Cyfryzacji, *Programy i projekty - Portal gov.pl*, https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/programy-i-projekty, dostęp: 18.12.2018.

UŻYTKOWNICY INTERNETU W POLSCE W ŚWIETLE BADAŃ SPOŁECZNYCH

3.1. Charakterystyka użytkowników

Językoznawcy włączyli do słownika języka polskiego pojęcie „internauta", które definiowane jest jako «użytkownik Internetu»[1]. Charakterystykę użytkowników Internetu w Polsce należy rozpocząć od momentu powstania tego medium, żeby można było wykazać ich demograficzno-społeczną odmienność od osób, które nie korzystają z sieci. W 1991 r. nastąpiła pierwsza w Polsce wymiana informacji w sieci. Od tego czasu zaczęły postępować zmiany w obszarze technologicznym (cywilizacyjnym), jak również społecznym. Proces adaptacji rozwiązań technologicznych odbywał się zgodnie z prawem „opóźnienia kulturowego" i dlatego implementacja była zależna od tego, czy uda się wytworzyć funkcjonalną dla niej kulturę[2]. Internet jako wytwór człowieka jest wytworem kulturowym, gdyż ukształtował się dzięki użytkownikom. Castells podzielił ich na użytkowników-twórców, których sposób korzystania bezpośrednio wpływa na kształt Internetu oraz użytkowników-konsumentów, którzy nie oddziałują na jego rozwój, ale jako odbiorcy aplikacji czy programów,

---

[1] L. Drabik, A. Kubiak-Sokół, E. Sobol, Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 2019, s. 309.

[2] K. Krzysztofek, *Technologie informacyjne a rozwój cywilizacyjny*, [w:] W. Cellary (red.), *Raport o rozwoju społecznym*, Nowy Jork 2002, s. 73.

korzystają z niego, wpływając na jego ewolucję[3]. Jak słusznie zauważył, źródeł Internetu i jego kultury nie można sprowadzać tylko do technologii, ponieważ użytkownicy Internetu stworzyli wirtualne społeczności, które wytworzyły pewne normy, wartości oraz wzorce zachowania. Społeczności wirtualne (jak całe społeczeństwo) są zróżnicowane i wartości takie jak wolność słowa czy usieciowienie stanowią fundamenty dla społeczności w Internecie. Wiele tradycyjnych struktur oraz hierarchii społecznych ulega obecnie erozji, a użytkowanie Internetu nadaje nowy sens życiu społeczności i jednostki. Mimo iż wspólnoty sieciowe są zasilane technologiami, decyzja o tym, jak integrować życie w sieci oraz życie w realnym świecie należy zawsze do ludzi[4].

W Polsce Internet na początku wzbudzał w społeczeństwie entuzjastyczne nastroje. Marek Kuś i Sławomir Czapnik słusznie zauważyli, że wynikały one przede wszystkim z przekonania, iż postęp technologiczny jest najważniejszym osiągnięciem ludzkości oraz jedyną drogą do traktowanego powszechnie jako aksjomat, rozwoju[5]. Zagrożenie w zróżnicowanym poziomie wiedzy i umiejętności dostrzegli T. Goban-Klas i P. Sienkiewicz, ich zdaniem korzystanie z nowych technologii było wbrew pozorom dość skomplikowane, a zatem do efektywnego ich wykorzystania niezbędne były pewne specyficzne umiejętności oraz kompetencje[6].

---

3 M. Castells, *Galaktyka…*, s. 99.

4 SMG/KRC Poland, *Instytut Badania Rynku i Opinii Publicznej SMG/KRC*, https://panel.smgkrc.com.pl/panel/regulamin/+&cd=4&hl=pl&ct=clnk&gl=pl, dostęp: 23.03.2019.

5 S. Czapnik, M. Kuś, *Nowy wspaniały świat, Mit cyberprzestrzeni a rzeczywistość*, [w:] M. Niezgoda, M. Światkiewicz-Mosny, A. Wagner (red.), *Komunikowanie w zmieniającym się społeczeństwie*, Kraków 2010, s. 15-19.

6 T. Goban-Klas, P. Sienkiewicz, *Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania*, Kraków 1999, s. 51-57.

Społeczeństwo informacyjne i podziały cyfrowe

Pojawienie się społeczeństwa informacyjnego w Polsce zrodziło problem cyfrowego podziału ze względu na dostęp do nowoczesnych technologii[7]. Pomimo iż na początku patrzono optymistycznie na rozwój społeczeństwa informacyjnego, obecnie twierdzi się, że rozwój nowych technologii zwiększa zakres społecznego wykluczenia i utrudnia realizację idei zrównoważonego rozwoju[8]. Nowoczesnych technologii nie można uznać za narzędzia, które tylko służą do podnoszenia komfortu i jakości życia, gdyż przede wszystkim są one niezbędną infrastrukturą przekazywania informacji i dostarczania wiedzy współczesnemu społeczeństwu. Dlatego osoby, które z nich nie korzystają, zaczynają być zagrożone „wykluczeniem społecznym". W ogólnym rozumieniu „wykluczenie społeczne" (cyfrowe) to stan, gdzie jednostka czy grupa reprezentująca zjawisko nie może uczestniczyć w pełnowartościowy sposób w specyficznych warunkach życia społecznego, obecnie definiowanego bardzo mocno przez nowe technologie[9]. Współcześnie aspekty finansowe coraz rzadziej wymieniane są jako czynnik „wykluczenia cyfrowego", ponieważ urządzenia elektroniczne nie są już drogie i osoby o niewielkich dochodach mogą sobie pozwolić na ich zakup. Korzystanie z Internetu zależy od różnych czynników społeczno-demograficznych, zasobów materialnych oraz pozycji społecznej, a także sprzyjających warunków lokalizacyjnych[10].

---

7 M. Szpunar, *Cyfrowy...*, s. 97-107.

8 L. Porębski, *Społeczeństwo informacyjne jako realizacja idei zrównoważonego rozwoju*, [w:] L. Haber (red.), Społeczeństwo *informacyjne - wizja czy rzeczywistość: II Ogólnopolska Konferencja Naukowa*, Kraków 2004, t. 2, s. 185.

9 M. Golka, op. cit., s. 144.

10 D. Batorski, *Wykluczenie...*, s. 225.

W polskim społeczeństwie jest widoczny podział cyfrowy między osobami, które mają dostęp do Internetu oraz efektywnie wykorzystują nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne, a tymi, którzy pozbawieni są możliwości korzystania z infrastrukturalnych czy odpowiednich kompetencji informacyjnych. Najbardziej zagrożone wykluczeniem cyfrowym są osoby starsze, a także słabiej wykształcone i o niższych dochodach oraz zamieszkujące mniejsze miejscowości[11].

Początkowo cyfrowe nierówności rozpatrywano przez pryzmat wykluczenia cyfrowego z perspektywy dostępu do komputerów czy Internetu albo też jego braku[12]. W cyfrowej rzeczywistości problem kompetencji cyfrowych był przedmiotem zainteresowań badaczy już od momentu upowszechnienia urządzeń informacyjno-technologicznych. Pierwsza definicja kompetencji informatycznych z 1983 r. wskazuje na „potencjał umożliwiający podejmowanie i realizowanie określonych działań”[13], związanych z umiejętnościami w obsłudze sprzętu oraz oprogramowania, „określając je jako stopień zrozumienia, co maszyna może, a czego nie może zrobić”[14]. Rozwój technologii w Polsce doprowadził do tego, iż efektywne korzystanie z sieci uległo rozszerzeniu i obejmuje cały wachlarz wiedzy, umiejętności oraz postaw, które pozwalają na czerpanie z możliwości Internetu. Problem kompetencji cyfrowych rozumiany jest w ujęciu normatywnym (niejako „obok” innych umiejętności,

---

11 Ibidem, s. 225.

12 J. Dijk, op. cit., s. 112.

13 R. Sapa, *Kompetencje człowieka w ujęciu informatologicznym*, [w:] J. Jasiewicz, E. Zybert (red.), *Czas przemian – czas wyzwań. Rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka*, Warszawa 2014, s. 52.

14 J. Jaśkiewicz, *Relacyjny model kompetencji cyfrowych i jego implikacje metodologiczne*, „Studia Medioznawcze” 2018, nr 2(73), s. 117-128.

sygnalizując rozgraniczenie między praktykami realizowanymi z użyciem różnych narzędzi) oraz relacyjnym (pozwala osadzić je w kontekście działań jednostki w odniesieniu do różnych mediów, jak również do ludzi albo zasobów kultury).

3.2. Korzystanie z Internetu w Polsce

Przedstawione wyżej informacje bezpośrednio prowadzą do przemyśleń na temat korzystania z Internetu przez Polaków. Należy zauważyć, iż liczba użytkowników nowych technologii ciągle wzrasta, choć jest to wzrost wolniejszy niż w poprzednich latach. Wiedza dotycząca tego, jak Polacy użytkują Internet pochodzi z badań NASK, TNS OBOP, CBOS, Gemius/PBI, GUS, Eurostat oraz Diagnozy Społecznej.

Pierwsze badania Internetu w Polsce których wyniki znajdują się na stronie NASK, zostały przeprowadzone w 1995 r. przez firmę RUN. Z badań tych wyłania się obraz polskiego użytkownika Internetu: mężczyzna z wyższym wykształceniem (miało to związek z użytkowaniem komputerów głównie przez kadrę naukową). Według danych z 1995 r., liczba polskich internautów sięgała 500 tys. osób. Natomiast 7 sierpnia 2000 r. została powołana spółka Polskie Badania Internetu (PBI), która miała zajmować się wyłącznie badaniami sieci WWW. Jednak dane CBOS z 1997 r. pokazują, iż komputery wkraczały w nasze życie, a użytkowało je 15% społeczeństwa polskiego i odbywało się to w pracy[15]. W 2000 r. liczba polskich użytkowników była szacowana na 5,2 mln, co odpowiadało 17% polskiego społeczeństwa[16]. W ko-

15 CBOS, M. Feliksiak, *Polacy i komputery*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/1997/K_069_97.PDF, dostęp: 07.05.2019.

16 TNS OBOP, *Dostęp Polaków do Internetu*, http://www.tnsglobal.pl/archiwumraportow/1997/10/06/dostep-polakow-do-internetu/, dostęp: 25.10.2018.

lejnych latach liczba użytkowników, a także sposoby korzystania z Internetu zmieniały się. Jak pokazały wyniki badań Interbus, które zostały przeprowadzone przez TNS OBOP w grudniu 2003 r., odsetek osób korzystających z Internetu przynajmniej raz w miesiącu, wyniósł 23%, co stanowiło około 7,2 mln Polaków po 15. roku życia[17].

W Polsce badania, które dotyczyły społeczeństwa informacyjnego włączone zostały do Programu Badań Statystycznych Statystyki Publicznej w 2004 r. Badanie Interbus, które zostało przeprowadzone przez TNS OBOP w 2004 r. wykazało, iż 25% Polaków korzystało z Internetu, a co drugi z nich robił to codziennie[18]. Upowszechnianie się technologii informacyjno-komunikacyjnych wśród polskiego społeczeństwa, spowodowało, iż dwa lata później (w 2006 r.) według różnych źródeł, dostęp do Internetu miało 31%[19] lub 38% społeczeństwa[20]. Wyniki badań Megapanel Gemius/PBI *Zainteresowania polskich internautów* na marzec 2006 r. pokazały, iż były to osoby młode oraz dobrze wykształcone, a 46,44% z nich miała mniej niż 25 lat. Z sieci najczęściej korzystali użytkownicy w wieku 15-34 lat, a w grupie powyżej 55 lat byli mężczyźni z wyższym wykształceniem, mieszkający w mieście[21]. Rok później wyniki

---

17 TNS Polska, *Archiwum raportów społecznych*, http://www.tnsglobal.pl/archiwumraportow/, dostęp: 15.12.2018.

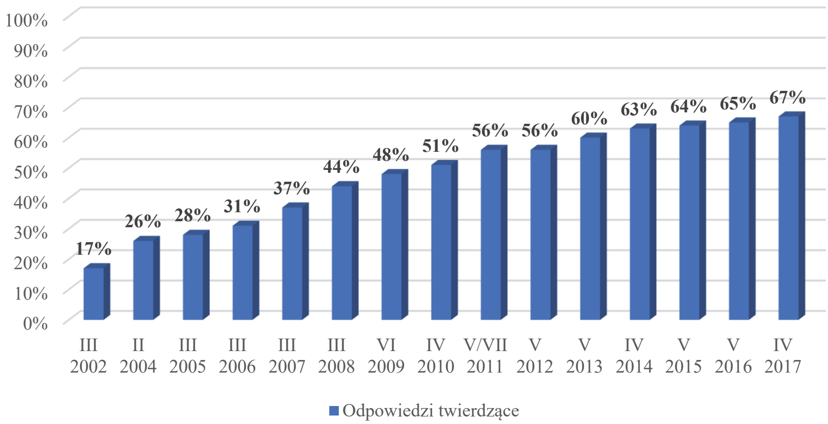
18 Ibidem.

19 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2017*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_049_17.PDF, dostęp: 17.04.2019.

20 Eurostat, *Dane statystyczne dotyczące społeczeństwa informacyjnego za 2006 rok*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Information_society_statistics/pl&oldid=78555, dostęp: 05.03.2019.

21 Gemius, *Wyniki badania Gemius/PBI za marzec 2006*, http://pliki.gemius.pl/Raporty/2006/Gemius_SA_Internet_2006.pdf, dostęp: 06.03.2019.

badań CBOS pokazały wzrost o 6 p.p. (37%) liczby osób korzystających z Internetu[22]. Użytkownicy Internetu wyróżniali się nie tylko wielkością wynagrodzeń czy samotnością, ale przede wszystkim wykształceniem.

Wykres 2. Procentowa liczba użytkowników korzystających z Internetu przynajmniej raz w tygodniu

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_049_17.PDF, 03.05.2019.

W przedstawionym wyżej wykresie CBOS w latach 2002-2017 można zauważyć wyraźny wzrost liczby osób korzystających z Internetu, a także wykorzystywanie go w różnych sytuacjach oraz miejscach. Początkowo użytkowanie Internetu odbywało się w pracy, szkole czy domu, a zostało ono poszerzone o korzystanie mobilne, które wynikało z upowszechnienia się urządzeń takich jak telefony komórkowe czy smartfony. Jak pokazała Diagnoza Społeczna z 2013 r. w gospodarstwach domowych przyrost korzystania z Internetu był wolniejszy, gdyż

[22] CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2017*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_049_17.PDF, dostęp: 17.04.2019.

przyczyną nieobecności nowych technologii był brak potrzeby korzystania z Internetu, a także brak umiejętności i koszty sprzętu oraz koszty dostępu do sieci, jednak brak możliwości technicznych do podłączenia Internetu był przeszkodą zaledwie dla 0,5% badanych. Zauważalny spadek odnotowano wśród osób powyżej 45 roku życia, natomiast w grupie osób w wieku 65 lat i powyżej korzystających z sieci było 14%[23]. Część osób rezygnowała z użytkowania Internetu i na przykład w 2013 r. z sieci nie korzystało 9% osób, które w 2011 r. deklarowały korzystanie z Internetu. Najczęściej rezygnowały osoby starsze oraz gorzej wykształcone, a przyczyny takiej rezygnacji były związane z utratą dostępu do Internetu ze względu na zmianę sytuacji życiowej (utrata pracy, zakończenie edukacji, przeprowadzka oraz wyprowadzenie się dzieci z domu) lub niewielką potrzebą korzystania[24]. Jak można zauważyć z danych CBOS od 2013 r. wzrost użytkowników sieci postępował wolniej i do 2017 r. wzrósł o 7 p.p. (67%)[25]. Jednak w kolejnym roku według badań GUS odsetek osób korzystających z Internetu wzrósł aż do 77,5%[26], a wyniki badań Gemius/PBI z czerwca 2018 r. pokazały, iż użytkowników Internetu w Polsce było ogółem 27,2 mln[27].

---

23 D. Batorski, *Polacy wobec technologii cyfrowych - uwarunkowania dostępności i sposobów korzystania*, „Diagnoza Społeczna" 2013, s. 326-327.

24 Ibidem.

25 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2017*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_049_17.PDF, dostęp: 17.04.2019.

26 GUS, *Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2018 roku*, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2018-roku,2,8.html, dostęp: 21.10.2018.

27 Gemius, *Wyniki badania Gemius/PBI za czerwiec 2018*, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-czerwiec-2018.html, dostęp: 09.03.2019.

Według autorów raportu końcowego *Kompetencje cyfrowe* „diagnozy wykorzystania nowych technologii w Polsce prowadzone są dwutorowo, poddając analizie, z jednej strony, wyposażenie gospodarstw domowych w infrastrukturę TIK (komputery stacjonarne, laptopy, technologie mobilne, dostęp do Internetu), z drugiej zaś strony – realne wykorzystanie tych urządzeń przez obywateli” [28]. Ocena infrastruktury nie przysparza trudności, natomiast badania kompetencji cyfrowych i przeszkód utrudniających korzystanie z nowych technologii mogą nie dostarczać odpowiednich wyników. Należy wtedy uzupełnić ww. badania o metody eksperymentalne, które powinny skuteczniej zobrazować prawdziwe potrzeby, motywacje i obszary wykorzystywania nowych technologii przez społeczeństwo[29].

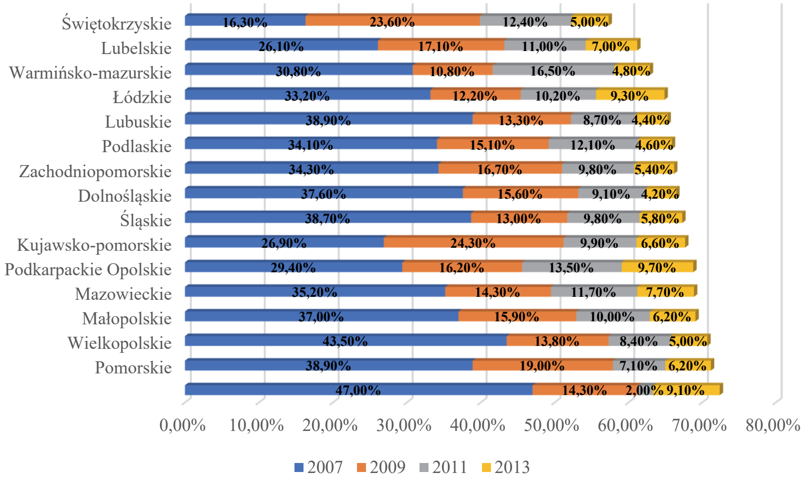
W badaniach, które zostały przedstawione w Diagnozie Społecznej z wyszczególnieniem województw, zmiany, jakie zaszły w Polsce w latach 2007-2013 świadczą, iż między województwami były znaczące różnice w dostępie do Internetu w gospodarstwach domowych. Najlepsza sytuacja była w województwie pomorskim, gdzie dostęp do Internetu miało prawie trzy czwarte domowych gospodarstw, natomiast najrzadziej z tego medium korzystali mieszkańcy województwa świętokrzyskiego (57%), podobnie było w województwie lubelskim (61%) oraz warmińsko-mazurskim (63%). Różnica w liczbie osób korzystających z Internetu w Polsce między województwami wschodnimi, a resztą kraju wyraźnie zmniejszyła się w 2013 r., jednak nadal istnieje[30].

---

28 M. Filiciak, *Wykorzystanie nowych technologii w Polsce*, [w:] S. Buchholtz, J. Jasiewicz, A. Tarkowski (red.), *Kompetencje cyfrowe*, Warszawa 2015, s. 23.

29 Ibidem.

30 Ibidem, s. 326-327.

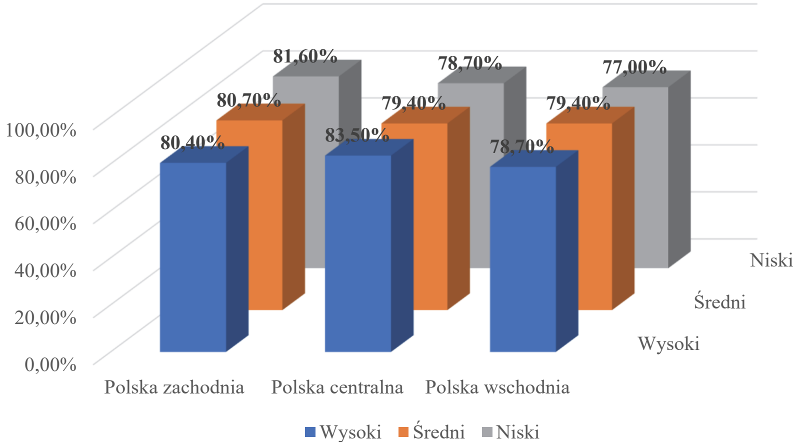
Wykres 3. Procent gospodarstw domowych z dostępem do Internetu w przekroju wojewódzkim w 2007 r. i dodatkowy procent gospodarstw z dostępem do Internetu w latach 2009, 2011 i 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf, 03.05.2019.

Kolejne badania, z lat 2012-2016, przeprowadzone przez GUS, brały pod uwagę stopień urbanizacji z podziałem na regiony Polski, jednak nie są one z tak szczegółowym podziałem na województwa jak w Diagnozie Społecznej z 2013 r. Pokazują różnice w dostępie gospodarstw domowych do Internetu, które stają się mniej widoczne. W 2016 r. najwyższy udział gospodarstw, które posiadały w domu dostęp do Internetu był w Polsce zachodniej (83,5%). We wschodniej części kraju odsetek był zdecydowanie niższy (77,0%), wystąpił on na terenach o niskim stopniu zurbanizowania i ukształtował się poniżej średniego wskaźnika dla terenów Polski o niskim stopniu urbanizacji[31].

---

31 GUS, *Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2012-2016*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/

Wykres 4. Gospodarstwa domowe posiadające dostęp do Internetu w domu w regionach Polski według stopnia urbanizacji w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5497/1/10/1/spoleczenstwo_informacyjne_w_polsce_2012-2016.pdf, 03.05.2019.

Użytkownicy Internetu w Polsce są również podzieleni ze względu na miejsce ich zamieszkania. Wielkość miejscowości zamieszkania miała znaczenie; jak pokazały statystyki, w większych miastach więcej osób korzystała z sieci niż na wsi czy w małych miejscowościach. W największych miastach Internetu używało 80% mieszkańców, a na wsi nieco ponad połowa. Znaczenie dla korzystania z Internetu miała nie tylko wielkość miejscowości, ale także region. Osoby, które nie korzystały z sieci, były to praktycznie wyłącznie renciści lub emeryci, jak również kilkanaście procent rolników, a także osób biernych zawodowo[32]. Te różnice są niezmiennie i bardzo duże, ponieważ najwięcej nowych użytkowników przybyło ze

defaultaktualnosci/5497/1/10/1/spoleczenstwo_informacyjne_w_polsce_2012-2016.pdf, dostęp: 16.02.2019.

32 D. Batorski, *Polacy...*, s. 280.

Tabela 4. Korzystanie z nowych technologii w różnych grupach w 2013 r.

	Grupa	Komputer	Internet	Komórka	Smartfon	Niekorzystający	Korzystający ze wszystkich
Ogółem		63.9%	63.2%	87.4%	25.1%	11.6%	61.3%
Płeć	Kobiety	62.2%	61.5%	85.4%	24.2%	13.6%	59.7%
	Mężczyźni	65.7%	65.2%	89.6%	26.1%	9.4%	63.1%
Wiek	16-24 lat	96.8%	96.6%	98.1%	49.2%	0.6%	94.3%
	25-34 lat	88.8%	88.4%	98.3%	43.3%	1.0%	86.2%
	35-44 lat	82.5%	82.3%	97.6%	31.3%	1.7%	80.7%
	45-59 lat	56.1%	55.2%	90.5%	14.0%	8.3%	52.8%
	60-64 lat	37.0%	35.5%	80.4%	7.5%	18.5%	33.7%
	65 i więcej lat	14.7%	14.1%	55.1%	3.6%	44.0%	12.8%
Status społeczno-zawodowy	Prac. sektora publicznego	87.5%	87.2%	98.0%	32.7%	1.3%	85.6%
	Prac. sektora prywatnego	82.1%	81.6%	98.1%	35.4%	1.4%	80.0%
	Prywatni przedsiębiorcy	88.0%	87.9%	98.2%	41.2%	1.3%	86.1%
	Rolnicy	44.9%	43.2%	85.5%	9.2%	12.4%	40.1%
	Renciści	28.6%	28.2%	70.7%	8.0%	28.4%	26.6%
	Emeryci	23.4%	22.5%	64.2%	5.1%	34.7%	21.0%
	Uczniowie i studenci	99.0%	98.6%	98.5%	51.4%	0.1%	96.6%
	Bezrobotni	66.6%	65.2%	92.4%	22.8%	6.3%	63.2%
	Inni bierni zawodowo	56.7%	56.2%	85.9%	19.9%	11.9%	52.4%

	Grupa	Komputer	Internet	Komórka	Smartfon	Niekorzystający	Korzystający ze wszystkich
Wykształcenie z wyodrębnieniem osób uczących się	Podstawowe i niższe	12.5%	11.8%	55.0%	5.0%	44.7%	10.9%
	Zasadnicze/ gimnazjum	47.5%	46.6%	87.0%	14.2%	11.7%	44.1%
	Średnie	72.7%	71.9%	92.7%	24.8%	6.1%	69.9%
	Wyższe i policealne	91.3%	91.0%	96.9%	41.2%	2.3%	89.3%
	Uczący się	99.0%	98.6%	98.5%	51.4%	0.1%	96.6%
Wielkość miejscowości zamieszkania	Miasta powyżej 500 tys.	80.3%	80.1%	94.7%	39.6%	4.6%	77.9%
	Miasta 200-500 tys.	74.1%	73.4%	92.3%	31.7%	6.8%	71.7%
	Miasta 100-200 tys.	71.6%	70.6%	90.1%	28.3%	9.3%	68.8%
	Miasta 20-100 tys.	66.3%	65.3%	89.1%	25.7%	10.1%	63.9%
	Miasta poniżej 20 tys.	64.1%	63.4%	88.4%	22.3%	10.4%	61.6%
	Wieś	53.6%	53.1%	82.2%	19.0%	16.6%	50.8%
Dochody na osobę w gospodarstwie domowym	Pierwszy kwartyl	49.4%	48.5%	80.7%	15.1%	17.7%	45.8%
	Drugi kwartyl	55.0%	54.2%	84.4%	19.6%	14.8%	52.6%
	Trzeci kwartyl	65.9%	65.4%	88.7%	26.7%	10.4%	63.8%
	Czwarty kwartyl	83.5%	82.9%	95.0%	38.3%	4.3%	81.2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://analizy.mpips.gov.pl/images/stories/publ_i_raporty/DS2013/Raport_glowny_Diagnoza_Spoleczna_2013.pdf, 03.05.2019.

średnim wykształceniem. Znaczenie wykształcenia oraz wieku użytkowników przy korzystaniu z telefonów było już mniejsze niż w przypadku korzystania z komputerów czy Internetu. Grupą, w której mniej osób używało telefonów komórkowych była grupa z wykształceniem podstawowym. Względy ekonomiczne również miały znaczenie przy korzystaniu z komputerów oraz Internetu, jednak zależność ta była mniejsza niż w przypadku wykształcenia czy wieku.

W ostatnich latach w Polsce najmniej użytkowników sieci było wśród osób, które posiadały wykształcenie podstawowe, a najwięcej – wśród osób z wykształceniem wyższym oraz w wieku gimnazjalnym[33]. Aktywność zawodowa zwiększała prawdopodobieństwo korzystania z Internetu. Najrzadziej spośród wszystkich grup zawodowych do użytkowników sieci zaliczani byli rolnicy oraz robotnicy niewykwalifikowani. Sytuacja materialna nie była kluczowym czynnikiem dla korzystania z sieci, podobnie jak wiek czy wykształcenie. W naszym kraju najmniej użytkowników Internetu jest na wsi, a najwięcej w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców. Różnice wiekowe ujawniły się także wśród osób korzystających z sieci bezprzewodowo, gdyż częściej korzystali z tej formy młodsi (poniżej 45 lat) niż starsi badani[34]. Internet w dużych miastach jest częściej używany, gdyż większość instytucji ma swoje siedziby w miastach powyżej 500 tys. mieszkańców, w skupiskach życia naukowego oraz gospodarczego Polski. W sumie 95% korzystających z Internetu skupia się w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców, natomiast małe miejscowości oraz wsie nie są praktycznie reprezentowane, powodem są między innymi problemy z połączeniem.

---

33 Ibidem, s. 281.

34 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 18.05.2019.

Dane Eurostatu z 2013 r. pokazały, iż dostęp do komputerów i Internetu miało 70% polskich gospodarstw domowych, a w 67% istniał dostęp Internetu, co oznaczało, iż posiadanie komputera było prawie równoznaczne z dostępem do sieci[35]. Wskaźniki dostępności do komputerów oraz Internetu w domach systematycznie wzrastały, choć od 2009 r. można było zauważyć spowolnienie dynamiki wzrostu, ponieważ istniało powiązanie posiadania komputera z dochodem gospodarstwa domowego, gdyż w najniższych przedziałach komputer znajdował się w co drugim gospodarstwie domowym, podczas gdy w górnych – niemal we wszystkich gospodarstwach. Według Diagnozy Społecznej w 2013 r. znaczenie dla korzystania z sieci miało także wykształcenie, ponieważ z sieci korzystały prawie wszystkie osoby, które się uczyły (99% uczniów i studentów) i 91% osób z wyższym wykształceniem, natomiast 88% osób z wykształceniem podstawowym nie korzystało z sieci[36].

Polacy to już społeczeństwo cyfrowe i jak wskazują statystyki: z Internetu korzysta 90% naszego społeczeństwa, a 80% posiada komputer. Jednak w Polsce nadal 18% gospodarstw domowych nie ma do niego dostępu, gdzie dla porównania w Holandii tylko 2%[37]. Coraz większa część społeczeństwa używa urządzeń mobilnych i dla 90% korzystających to jeden ze sposobów łączenia się z siecią[38]. Spowodowane jest to coraz większą

---

35 D. Batorski, *Polacy…*, s. 337.

36 Ibidem, s. 291.

37 GUS, *Społeczeństwo informacyjne w Polsce wyniki badań statystycznych z lat 2013-2017*, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-wyniki-badan-statystycznych-z-lat-2013-2017,1,11.html, dostęp: 13.02.2019.

38 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 18.05.2019.

ilością smartfonów (w Polsce jest ich więcej niż mieszkańców), także ceny mobilnego Internetu w Polsce maleją i są jednymi z najniższych w Europie. W Polsce istnieje sporo obszarów wiejskich, które są słabo zaludnione i w takich miejscach łatwiej połączyć się z Internetem przez telefon. Telefon komórkowy dla zdecydowanej większości Polaków stał się narzędziem codziennego użytku i chociaż liczba korzystających z Internetu rośnie wolniej niż w poprzednich latach, to jednak sieć jest ważnym narzędziem w dostępie do informacji oraz komunikacji, a także istotnym w życiu zarówno zawodowym, jak i prywatnym. Jest to w konsekwencji coraz ważniejszy czynnik przemian społecznych i gospodarczych.

Zainteresowania i podział użytkowników Internetu

W 2006 r. firma Gemius podjęła się próby „kategoryzacji polskich witryn internetowych. W ten sposób powstało dwanaście kategorii tematycznych, które grupują serwisy i witryny podejmujące podobną tematykę: Informacje, publicystyka, media, Kultura i rozrywka, Motoryzacja, Biznes, finanse, prawo, Budownictwo i nieruchomości, Edukacja, Sport, Styl życia, Turystyka, Nowe technologie, Praca i Społeczności. Dane na temat oglądalności stron z wyróżnionych kategorii pozwalają określić zainteresowania polskich internautów”[39].

Kobieca aktywność w sieci sprzyjała rozwojowi serwisów o tematyce odpowiadającej potrzebom oraz zainteresowaniom użytkowniczek Internetu. Według raportu witryny, które najczęściej odwiedzały kobiety były pogrupowane w kategoriach: Praca i Edukacja oraz Styl życia. Badanie oglądalności witryn

---

39 Gemius, *Zainteresowania polskich internautów 2006*, https://www.internetstandard.pl/news/Gemius-raport-podsumowujacy-2006-r,107467.html, dostęp: 30.01.2019.

z poszczególnych kategorii tematycznych ze względu na płeć, może zaskoczyć, gdyż na witrynach poświęconych budownictwu i nieruchomościom kobiety spędziły przeciętnie nieco więcej czasu niż mężczyźni, a także wykonywały średnio prawie dwa razy więcej odsłon. Mężczyźni najchętniej odwiedzali witryny z kategorii Motoryzacja oraz Sport, natomiast rzadziej zaglądali na witryny związane ze stylem życia, pracą i edukacją. Uczniów i studentów interesowały kategorie dotyczące edukacji oraz społeczności, natomiast wśród najmniej popularnych kategorii w użytkowaniu tej grupy były: Budownictwo i Nieruchomości, a także Biznes, Finanse, Prawo czy Praca. Emeryci i renciści najczęściej przeglądali strony związane z kategoriami: Finanse, Prawo czy Budownictwo i Nieruchomości, a także Biznes. Inne kategorie tematyczne popularne wśród emerytów i rencistów to: Sport, Informacje, Publicystyka, Media oraz Turystyka, natomiast na ostatnim miejscu znalazła się Edukacja. Dla właścicieli przedsiębiorstw ważnymi kategoriami były: Budownictwo i Nieruchomości, Motoryzacja, Finanse i Prawo, Turystyka oraz Informacje, Biznes, Publicystyka, a także Media. Najmniej popularną kategorią dla właścicieli przedsiębiorstw była Praca, równie rzadko odwiedzali witryny poświęcone społecznościom, a także nowym technologiom, edukacji, sportowi oraz stylowi życia.

3.3. Młodzi użytkownicy Internetu

W Polsce użytkownikami Internetu w początkowym okresie jego istnienia były głównie osoby z wyższym wykształceniem oraz studenci, a obecnie korzystają z niego coraz młodsi ludzie. Dla nich Internet jest naturalnym środowiskiem, dlatego określani są jako „dzieci sieci”. To pokolenie rezygnuje z oglądania

telewizji, a także z innych tradycyjnych źródeł informacji na rzecz Internetu[40]. Młodzi użytkownicy wychowali się już w otoczeniu nowych technologii, natomiast starsze pokolenie mogło obserwować ich rozwój, z czasem musiało się do nich przyzwyczaić, a często zmienić swoje nawyki oraz dotychczasowy styl pracy. Dlatego Prensky, specjalista w dziedzinie edukacji, dość trafnie określił w swoim artykule z 2001 r. najmłodszych użytkowników Internetu „cyfrowymi tubylcami", natomiast dorosłych „cyfrowymi imigrantami"[41]. Internet dla młodzieży to przestrzeń rozrywki oraz ośrodek życia społecznego, który służy im do komunikowania się z rówieśnikami, rozwijania zainteresowań czy też odrabiania prac domowych. Jak sami mówią jest to źródło wielu korzyści: od poszerzania wiedzy w określonej dziedzinie do możliwości kreowania swojego wizerunku czy poszukiwania tożsamości. Młodym użytkownikom Internet (lub komputer, smartfon albo tablet) wystarczy, żeby mogli zaspokoić swoje życiowe potrzeby, a jego rozwój fascynuje oraz wciąga nastolatków. Według Julii Gursztyn „dla młodych ludzi sieć nierzadko staje się pozornie prostym narzędziem do kształtowania swojego wizerunku, miejscem złudnie bezpiecznym, gwarantem anonimowości czy panaceum na ich problemy"[42]. Obecnie trudno sobie wyobrazić młodego człowieka, który potrafiłby obejść się bez Internetu. Podobno z wiekiem ta fascynacja wirtualną rzeczywistością mija[43]. Internet to kopalnia możliwości,

40 R. Lange, J. Osiecki, *Nastolatki wobec Internetu*, Warszawa 2014, s. 94.

41 M. Prensky, *Digital Natives, Digital Immigrants Part 2: Do They Really Think Differently?*, „On the Horizon" 2001, t. 9(6), s. 1-6.

42 J. Gursztyn, *Internet w życiu młodych ludzi – zarys wybranych zagrożeń,* https://www.ore.edu.pl/attachments/article/6244/Internet%20w%20zyciu%20mlodych%20ludzi_J.Gursztyn.pdf, dostęp: 06.05.2019.

43 A. Błachnio, *Przegląd wybranych badań nad wpływem Internetu na dobrostan psychiczny i kontakty społeczne użytkowników*, „Psychologia Społeczna" 2007, t. 2(5), s. 225-233.

jednak obok wartościowych treści, a także odpowiedzialnych internautów spotkać można drastyczne obrazy oraz agresywnych użytkowników. Młodzi ludzie są najbardziej narażeni na destrukcyjny wpływ internetowych treści, a konsekwencje niewłaściwego zarządzania swoją prywatnością online nie wydają się im poważnym oraz realnym zagrożeniem. Zdają sobie jednak sprawę, iż sieć to również agresja[44].Przyznają, iż niełatwo byłoby im żyć bez Internetu. Potwierdzają to Ogólnopolskie badania młodzieży „Nastolatki 3.0", które zostały zrealizowane w 2017 r. przez Pracownię Edukacyjnych Zastosowań Technologii Informacyjno-Komunikacyjnych NASK.

Sposoby korzystania z Internetu

Dane w Diagnozie Społecznej 2013 r., które dotyczą korzystania z Internetu przez osoby poniżej 16. roku życia opierają się na deklaracjach rodziców[45]. Obecnie w dorosłe życie weszło pokolenie, które z Internetu korzystało już w wieku szkolnym. Z tego powodu ich dzieci już od urodzenia mają styczność z komputerem i pierwsze kontakty z Internetem rozpoczynają bardzo wcześnie. Wyniki badań pokazały, iż z komputerów korzystało około 10% dzieci w wieku 3 lat, aż 37% czterolatków, a według deklaracji rodziców – połowa pięciolatków. Ponad 90% dzieci dorastała w otoczeniu komputera, obserwując jak starsi domownicy z niego korzystają. Dla nich technologie ICT są rzeczywistością zastaną i są czymś zupełnie naturalnym, z tego też powodu proces nauki korzystania z Internetu przebiegał inaczej niż u osób starszych, którym trudniej było zmienić swoje przyzwyczajenia i przystosować się do korzystania z nowych technologii. Zdecydowana większość młodszych dzieci korzystała

---

44 NASK, *Raport z badania „Nastolatki 3.0"*, https://akademia.nask.pl/publikacje/Raport_z_badania_Nastolatki_3_0.pdf, dostęp: 08.02.2019.

45 D. Batorski, *Polacy...*, s. 291-295.

z komputera czy Internetu pod nadzorem rodziców, natomiast wśród dzieci idących do szkoły więcej było tych, które korzystały samodzielnie niż takich, którym pomagali rodzice.

W Polsce według badań CBOS korzystanie z Internetu przez dzieci i młodzież na przestrzeni lat zmieniało się i w 2004 r. nieco ponad połowa (58%) gospodarstw domowych z dziećmi miała dostęp do sieci. Ten odsetek wzrastał i w 2018 r. zwiększył się do 87% użytkowników[46].

Tabela 5. Korzystanie z Internetu przez dzieci w gospodarstwie domowym

Czy któreś z dzieci w gospodarstwie domowym korzysta z internetu?	**Odpowiedzi respondentów wg terminów badań**			
	IX 2004 N=337	VI 2008 N=321	VII 2015 N=273	IX 2018 N=283
Tak	58%	80%	86%	87%
Nie	34%	17%	12%	10%
Trudno powiedzieć	8%	3%	3%	3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, 03.05.2019

Najwięcej z sieci korzystały dzieci i młodzież w wieku 13-15 lat (94%) oraz 16-19 lat (91%), natomiast najmłodsza grupa użytkowników Internetu w wieku 6-12 lat stanowiła 86%. W 2017 r. przeprowadzono badania, które były kontynuacją empirycznej eksploracji badań *Nastolatki wobec Internetu* z 2014 r. Zostały one zainicjowane przez Rzecznika Praw Dziecka, a przeprowadzone przez NASK i Pedagogium WSNS. Zastosowanie zbliżonej metodologii w obu badaniach (populacja, sposób doboru próby, metoda i technika) pozwoliło stworzyć pierwszą w Polsce, kompleksową oraz systematyczną procedurę obserwacji, a także

46 CBOS, K. Siekiera, *Dzieci i młodzież w Internecie – 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_129_18.PDF, dostęp: 30.11.2018.

pomiaru zachowań nastolatków wobec Internetu. „Celem badań była analiza aktywności nastolatków w Internecie, edukacyjnej roli Internetu i urządzeń mobilnych, przyjmowanej przez nastolatki sieciowej tożsamości, ich zachowań, świadomości zagrożeń i sposobów reagowania na przemoc”[47]. W badaniu wzięło udział 1173 uczniów z 55 szkół z całej Polski. Młodzi użytkownicy korzystali z Internetu bardzo intensywnie i większość młodzieży (86,2%) deklarowała, iż korzystała z niego codziennie w różnych celach, np.: do słuchania muzyki, oglądania filmów i seriali, kontaktu z rodziną i znajomymi przez komunikatory, używania portali społecznościowych, poszukiwania informacji czy odrabiania prac domowych. Co więcej, 43,2% badanych nieustannie była online (za sprawą urządzeń mobilnych)[48]. Najczęściej młodzi użytkownicy z siecią łączyli się przy pomocy smartfonów i laptopów. Dla nich Internet to oczywistość, gdyż aż 80% badanych korzystała z Internetu w domu wiele razy w ciągu dnia lub cały czas, około 40% nie wychodziła z sieci w szkole, a 30% spędzała czas na Facebooku, Twitterze lub też wyszukiwała ciekawostek w Google w miejscach publicznych czy w drodze do szkoły. Oznaki uzależnienia emocjonalnego częściej wykazywały dziewczęta, natomiast u chłopców przejawiały się objawy uzależnienia behawioralnego. Wśród badanych aż 83,2% przyznało, iż zdarzało im się przebywać w sieci dłużej niż pierwotnie planowali, a 64,2% czuło poirytowanie, kiedy Internet przestał działać lub gdy nie miało do niego dostępu. Młodym użytkownikom korzystanie z Internetu poprawiało nastrój. Aktywność młodych użytkowników Internetu ma również twórczy charakter – przy tworzeniu blogów oraz stron internetowych.

---

47 NASK, *Raport z badania „Nastolatki 3.0”*, https://akademia.nask.pl/publikacje/Raport_z_badania_Nastolatki_3_0.pdf, dostęp: 08.02.2019.

48 Ibidem.

W swoim artykule Katarzyna Kaliszewska-Czeremska przytacza słowa Dominika Batorskiego, który twierdzi, iż „oprócz dużych firm oraz głównych portali, to właśnie młodzież i osoby w wieku szkolnym tworzą polski Internet, w tym także jego zawartość”[49].

Powstała nowa subkultura *Fandomu* złożona z fanów charakteryzujących się poczuciem empatii i koleżeństwa z innymi, których łączy wspólne zainteresowanie. Fani zazwyczaj interesują się nawet drobnymi szczegółami przedmiotu (przedmiotów) swojego fandomu; spędzają znaczną część czasu oraz poświęcają mu większość energii często jako część sieci społecznościowej z określonymi praktykami; to właśnie odróżnia „fanów” (zrzeszonych w fandomie) od tych, którzy mają jedynie krótkotrwałe zainteresowania[50]. Młodzi użytkownicy Internetu wiedzę o świecie czerpią głównie z portali społecznościowych, dla nich sieć to przede wszystkim sposób na kontaktowanie się z innymi, a także sprawdzanie e-maili oraz wysyłanie czy odbieranie wiadomości za pomocą komunikatorów. Młodsi użytkownicy są zdecydowanie bardziej aktywni od starszych internautów także w wykorzystywaniu dostępnych w sieci funkcji i usług.

Polski student w sieci

Internet stał się także istotnym medium w zdobywaniu wiedzy. W Polsce w ostatnich dwóch dekadach mieliśmy do czynienia z upowszechnianiem się poszczególnych szczebli drabiny edukacyjnej. Reformy objęły szkoły ponadpodstawowe i licea ogólnokształcące, jak również uczelnie wyższe. Rozwój studiów

49 K. Kaliszewska-Czeremska, *Jak dzieci i młodzież w Polsce korzystają z Internetu, czym jest nadmierne używanie i czy ryzyko problemu jest realne?*, https://www.profnet.org.pl/dzieci-i-mlodziez-w-sieci/, dostęp: 29.10.2018.

50 P. Siuda, *Pielgrzymki fanów. Podróże w przestrzeni geograficznej czy podróże symboliczne?*, „Studia Medioznawcze” 2011, 4(47), s. 105.

komercyjnych spowodował, że coraz mniejszy odsetek Polaków poprzestawał na krótkich cyklach kształcenia i szybko zaczęła rosnąć populacja studiujących. Według Katarzyny Garwol „Internet przyczynił się do decentralizacji systemu tworzenia i dystrybucji wiedzy. Oferuje bowiem zupełnie nowe możliwości wymiany myśli i poglądów a także dostępu do publikacji i nowych osiągnięć naukowych oraz pozwala na uczestniczenie w różnego typu dyskusjach przez szerokie grono osób”[51]. Badania sposobów korzystania z Internetu przez studentów zaczęły pojawiać się już pierwszym dziesięcioleciu XXI wieku. Jednym z pierwszych badań była inicjatywa Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie w 2004 r. *Internetowa edukacja studentów SGH – szanse i bariery*, która objęła 1496 respondentów i została wykonana przy użyciu kwestionariuszy ankietowych. Mimo że badania przeprowadzone były ponad dekadę temu, już wtedy zauważono, że wykorzystanie Internetu przez studentów było powszechne i częste. Codziennie korzystało z niego prawie dwie trzecie badanych. Studenci korzystali z Internetu zazwyczaj w domu (75,8%), natomiast na uczelni rzadziej (41,4%). Wśród kobiet i mężczyzn częstotliwość korzystania z Internetu była podobna, a rosła wraz z kolejnymi latami studiów. Szczególne uznanie wśród badanych zdobyła możliwość komunikacji za pomocą poczty elektronicznej. Prawie wszyscy studenci (95,6%) przynajmniej raz w tygodniu korzystali z e-maila, 94,8% oglądało strony WWW, 90,6% korzystało z wyszukiwarki, natomiast prawie połowa (41,6%) ściągnęła pliki inne niż muzyczne, jedna trzecia słuchała muzyki oraz ściągała muzykę (33,9%), zaś elektroniczne transakcje handlowe prowadziła niemal jedna czwarta (24,9%). Popularnością cieszyły się: fora

[51] K. Garwol, *Studenci w sieci...*, s. 28.

dyskusyjne (21,2%), newslettery (17,9%) i czaty (15,8%)[52]. W 2011 r. Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego opublikował raport, zrealizowany przez TNS Pentor według metodyki Macieja Szafrańskiego i Marka Golińskiego[53], który dotyczył sposobów korzystania z Internetu przez studentów oraz pracowników naukowych w Poznaniu, Warszawie, Wrocławiu i Lublinie. Badaniem zostali objęci studenci na różnych kierunkach oraz uczelniach, przeprowadzono je metodą bezpośrednich indywidualnych wywiadów osobistych. Prawie 90% badanych zadeklarowało, iż z Internetu korzystała kilka razy dziennie, a aktywność ta była najczęściej podejmowana przez studentów w ciągu dnia, natomiast telewizję oglądało 13% badanych kilka razy dziennie, 11% – spotykało się ze znajomymi, tylko 4% czytało drukowane magazyny, a 2% – tradycyjne drukowane gazety. Pocztę e-mail 54% respondentów sprawdzało kilka razy w ciągu dnia, a 48% badanych korzystało z serwisów społecznościowych, jak również z multimediów oraz rozrywki. W sieci 30% z nich sprawdzała wiadomości, informacje sportowe oraz pogodę, a 26% poszerzało tym sposobem swoje zainteresowania, natomiast 23% studentów korzystała kilka razy dziennie z Internetu w celu zdobycia wiedzy. Najmniejszą popularnością cieszyły się gry (6%) i zakupy online (2%). Jednak, żeby uzyskać informacje potrzebne do pogłębiania wiedzy 67% badanych czytało tradycyjną drukowaną specjalistyczną literaturę naukową, w tym samym celu 70% wykorzystywało strony internetowe. Inne badania przeprowadzone zostały na Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie i Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej

---

[52] A. Dąbrowska, M. Janoś-Kresło, J. Wójcik, *Stan wiedzy studentów SGH w zakresie możliwości wykorzystania Internetu*, http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/11/id/187, dostęp: 19.03.2019.

[53] TNS Polska, *Archiwum raportów społecznych*, http://www.tnsglobal.pl/archiwumraportow/, dostęp: 15.12.2018.

w Chełmie, trwały one od 2009 do 2012 r. i dotyczyły poziomu oraz przydatności wykorzystywania Internetu przez studentów studiów inżynierskich. Według danych w 2009 r. 84,9% badanych miało bezpośredni dostęp do Internetu, a w 2012 r. było to już 96,5%. Wzrosła także tendencja w ocenie przydatności Internetu: 90,6% studentów w 2012 r. uznała to za przydatne medium, natomiast w 2009 r. było około 6% mniej takich odpowiedzi. Badani studenci uznali, iż wielkość dostępnych zasobów w Internecie, które związane były z wybranym przez nich kierunkiem studiów, była duża albo bardzo duża. Niemal wszyscy badani studenci (96%) codziennie korzystali z Internetu, a połowa spędzała w sieci od dwóch do czterech godzin dziennie, zaś prawie połowa respondentów – powyżej pięciu godzin w ciągu dnia. Studenci najczęściej korzystali z Internetu, żeby oglądać filmy czy słuchać muzyki, natomiast połowa z nich deklarowała, że szuka w nim materiałów potrzebnych do pracy czy nauki[54].

W badaniach dotyczących sposobu korzystania z Internetu przez studentów na przestrzeni lat można zauważyć, jak zmieniła się jego rola oraz miejsce w życiu. W wielu obszarach Internet zaczął zastępować tradycyjny przekaz, widoczne to było w sferze czytelnictwa. Dostępność Internetu spowodowała, iż obszary życia takie jak: zakupy, rozrywka oraz rozmowy ze znajomymi przeniosły się do wirtualnego świata. Widoczna była także różnica w korzystaniu z Internetu między studentami kierunków humanistycznych a studentami kierunków technicznych. Dla pierwszej grupy sfera kontaktów międzyludzkich oraz społecznościowa warstwa Internetu była istotna, natomiast dla

54 E. Lorencowicz, S. Kocira, *Ocena wykorzystywania Internetu przez studentów studiów inżynierskich*, „Postępy Nauki i Techniki" 2016, s. 238-245.

studentów-„inżynierów" większe znaczenie miały specjalistyczne informacje, które mogli znaleźć w sieci.

Jedni i drudzy jednak dostrzegają, że Internet w paru płaszczyznach zubaża ich życie. Są mniej aktywni, więcej czasu spędzają w domu, nie szukają dla siebie rozrywki poza siecią, co ma szereg negatywnych konsekwencji natury społecznej i zdrowotnej. Wydaje się jednak, że te refleksje przychodzą zwłaszcza w trakcie takich momentów, jak konieczność odpowiedzi na pytania stawiane przez badacza, a rzadziej w życiu codziennym[55].

3.4. Starsi użytkownicy Internetu

W Polsce nasilił się problem starzenia się społeczeństwa: udział ludzi w wieku starszym (65+) wzrósł z 10% w 1989 r. do 14,7% w 2013 r. Według prognoz demograficznych liczba osób w wieku poprodukcyjnym będzie się zwiększać i w 2035 r. ma osiągnąć poziom 26,7%. Średnia wieku dożywania również będzie się wydłużać – w 2010 r. dla kobiet wynosiła 79,8 lat, dla mężczyzn – 71,4 lata. Naukowcy i analitycy prognozują, iż w 2035 r. kobiety będą żyły średnio 82,9 lat, a mężczyźni – 77,1 lat[56]. Osoby starsze korzystają z sieci najrzadziej, jednak liczba starszych użytkowników systematycznie rośnie i ich większy udział to widoczny znak czasu. Rozwój technologii sprawił, iż dla wielu sieć stała się pierwszym źródłem informacji oraz najszybszym kanałem komunikacji[57]. Świat nowych technologii zmusza

---

55 K. Garwol, *Studenci w sieci...*, s. 36.

56 Kancelaria Senatu, *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki*, „Opracowania Tematyczne" 2011, t. 601, s. 4-6.

57 Ł. Tomczyk, *Specyfika kształcenia seniorów w obszarze nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych na przykładzie oświęcimskiego*

ludzi starszych do podejmowania aktywności, których oni oraz ich poprzednicy nie podejmowali. Korzystanie z komputera i Internetu staje się niezbędnym warunkiem funkcjonowania w dzisiejszym świecie. Wyniki badań pokazują, iż wiek jest podstawowym czynnikiem tak zwanego „wykluczenia cyfrowego", a osoby starsze są grupą społeczną, która w najmniejszym zakresie korzysta z Internetu[58]. Badacze, poszukując przyczyn takiego stanu rzeczy, wskazują na bariery infrastrukturalne oraz finansowe[59].

> Istnieje jednak coraz więcej doniesień, z których wynika, że równie ważne – a może nawet ważniejsze – przyczyny wykluczenia cyfrowego ludzi starych to brak potrzeby korzystania, niska motywacja, niewystarczające kompetencje oraz niedocenianie korzyści, a przecenianie skutków negatywnych, jakie daje Internet[60].

Dotychczasowe badania wśród osób starszych skupiały się na postawach, które wykazywali wobec Internetu. Analizy podkreślały negatywne nastawienie i odnosiły się do zagrożeń związanych z korzystaniem nowych technologii oraz niedostosowaniem treści do potrzeb osób starszych. Jednak wzrost znaczenia Internetu w procesie komunikowania sprawił, iż stał się on podstawowym miejscem pracy, spędzania czasu wolnego, zdobywania wiedzy, kontaktu ze znajomymi czy rodziną, jak również szeroko pojętej rozrywki. Liczba użytkowników Inter-

---

UTW, [w:] A. Fabisiak, A. Łacina-Łanowski, Ł. Tomczyk (red.), *Kreatywna starość. 15-lecie oświęcimskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku*, Oświęcim 2013, s. 67-78.

58 D. Batorski, J. Zając, *Między alienacją a adaptacją - Polacy w wieku 50+ wobec Internetu*, [w:] D. Batorski, J. Zając (red.), *Raport Otwarcia Koalicji „Dojrz@łość w sieci"*, Warszawa 2012, s. 67.

59 I. Stuart-Hamilton, *Psychologia starzenia się*, Poznań 2016, s. 54.

60 D. Batorski, J. Zając, *Między alienacją a adaptacją*, [w:] A. Buniewicz (red.), *Polscy seniorzy i Internet*, Warszawa 2012, s. 10-95.

netu stale wzrasta i choć nie we wszystkich grupach wzrost ten utrzymuje się na jednakowym poziomie, mimo wszystko liczba ta będzie się zwiększać.

Korzystanie z Internetu przez osoby starsze powinno być postrzegane jako stosunek wymagań wobec osób do zasobów, które umożliwia sprostanie tym wyzwaniom. Jednak teoria kompetencji traktuje starsze osoby indywidualnie i ich kompetencje uzależnione są ściśle od otoczenia (czynników środowiskowych), które decydują o efektywności w procesie dążenia do celu. Utrzymanie osób starszych w społeczeństwie cyfrowym sprzyja poczuciu ich przynależności do grupy społecznej oraz bycia potrzebnym, a także wpływa na poprawę jakości życia. Jak już wspomniano, wśród osób w wieku od 18 do 24 lat niemal 100% korzysta z Internetu i jest to zupełnie naturalne, gdyż wychowywały się one w otoczeniu komputerów. Natomiast im starsi ludzie, tym niższy jest odsetek osób korzystających z Internetu – wśród osób powyżej 60. roku życia użytkownikami sieci jest 30%. Dla porównania w USA odsetek ten sięga ponad 60% i nie bez znaczenia nadal pozostaje zamożność społeczeństwa. Należy jednak zwrócić uwagę, iż w Polsce szybko przybywa starszych użytkowników Internetu – w 2002 r. było ich tylko 2%[61]. Obecnie, jak pokazują wyniki badań CBOS z maja 2018 r., osób korzystających z Internetu w wieku 55-64 lat było już 51%, a w wieku 65 lat i więcej – 25%[62].

> Osoby starsze, które zdecydowały się korzystać z Internetu, są użytkownikami dość aktywnymi. Większość z nich korzysta z poczty elektronicznej i portali społecznościowych, aby móc kontaktować się z rodziną i przyjaciółmi, nierzadko mieszkającymi

61 B. Szmigielska, *Senior zalogowany*, Kraków 2014, s. 154.

62 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 18.05.2019.

w oddaleniu. Często korzystają też z bankowości elektronicznej, a coraz więcej z nich dokonuje zakupów online. W polskiej sieci powstają także portale przeznaczone specjalnie dla seniorów, takie jak senior.pl, na których można znaleźć artykuły i porady dostosowane do potrzeb odbiorców, albo zarejestrować się na forum. Osoby starsze mają bardzo szerokie spektrum zainteresowań, a wśród nich znajdziemy także... aktywnych graczy[63].

W Polsce odsetek osób starszych korzystających z Internetu zwiększa się z roku na rok, ale nadal jest ich znacznie mniej niż wśród młodych ludzi. Według badania Megapanel PBI/Gemius (prowadzonego na zlecenie PBI przez firmę Gemius S.A.), które dostarcza informacji na temat preferencji oraz zachowań polskich internautów w sieci, w 2005 r. korzystających z sieci w wieku 55 lat i więcej było zaledwie 3,4%[64]. Duża część starszych użytkowników z powodu emigracji swoich dzieci oraz wnuków po raz pierwszy miała kontakt z Internetem, gdyż komunikator zainstalowany na komputerze był najtańszą formą kontaktu z bliskimi. Członkowie rodziny byli również nauczycielami w pozyskaniu nowych umiejętności. Natomiast inni seniorzy uczyli się korzystania z komputera czy Internetu podczas kursów na uniwersytetach trzeciego wieku oraz w bibliotekach i domach kultury. Później pojawiły się pierwsze ogólnopolskie inicjatywy, które miały wprowadzać starsze osoby w cyfrowy świat. Obecnie polscy seniorzy mają do dyspozycji wiele kursów oraz szkoleń, co roku powstają i są aktualizowane podręczniki oraz poradniki, które mają pomóc starszym internautom w po-

63 Storytel, Badania Nielsen 2018, https://storytelpl.prowly.com/42900--czy-polacy-sluchaja-podcastow-badania, dostęp: 02.02.2019.

64 Gemius, *Megapanel PBI/Gemius 2016 - wyniki badań Internetu*, https://www.gemius.pl/agencje-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za--pazdziernik-2016-3413.html, dostęp: 16.02.2019.

ruszaniu się po sieci. Dane demograficzne w 2015 r. wykazały, iż 15,6% Polaków przekroczyło 65 lat, a wraz ze starzeniem się społeczeństwa rośnie także liczba internautów-seniorów. Na ten dynamiczny wzrost składają się dwa czynniki: z jednej strony osoby starsze coraz częściej korzystają z Internetu, natomiast z drugiej – wiek dojrzały osiągają kolejne roczniki osób, które z siecią miały już do czynienia. Z raportu CBOS wynika, iż w 2014 r. w Polsce przynajmniej raz w tygodniu z Internetu korzystało 19% osób w wieku 65 lat, natomiast w grupie wiekowej 55–64 lata było to już 42% procent[65]. Natomiast dane Megapanel PBI/Gemius z 2016 r. pokazały, iż z sieci korzystała już co piąta osoba powyżej 55 roku życia[66]. Korzystanie z Internetu przez osoby starsze ma wiele zalet: stanowi trening mózgu oraz pozwala radzić sobie z samotnością i ułatwia życie osobom, które mają ograniczoną sprawności fizyczną, a także dostarcza wiedzy o świecie oraz umożliwia kontakt z rodziną czy rozwój pasji i zainteresowań.

W ciągu ostatnich lat wzrosła zarówno liczba starszych użytkowników Internetu, jak również znacząco zmienił się ich profil, a także sposób, w jaki mogą „trafić” do sieci. Coraz więcej jest również wśród nich osób, które korzystają z Internetu już od wielu lat na co dzień (w pracy) i w ten sposób grupa starszych użytkowników sieci staje się coraz bardziej zróżnicowana. Pokusić się można o stwierdzenie, iż właśnie w tej grupie wiekowej występują największe różnice w sposobie korzystania z Internetu oraz w potrzebach czy umiejętnościach. Prawie połowa starszych internautów korzysta

---

65 CBOS, M. Feliksiak, *Internauci 2014*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_082_14.PDF, dostęp: 11.02.2019.

66 Gemius, *Megapanel PBI/Gemius 2016 - wyniki badań Internetu*, https://www.gemius.pl/agencje-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-pazdziernik-2016-3413.html, dostęp: 16.02.2019.

z programów edukacyjnych, dzięki którym zdobywają wiedzę popularnonaukową oraz rozwijają własne zainteresowania czy uczestniczą w grupach tematycznych (fora internetowe). Mężczyźni czytają głównie portale tematyczne, prasę oraz książki, a kobiety częściej poszukują kontaktu ze znajomymi, rozmawiają oraz grają i sprawdzają maile. Jak pokazały wyniki badań CBOS w 2018 r. korzystanie z Internetu było powszechne wśród młodszych użytkowników w wieku 25–34 lata i większej części osób w grupie wiekowej od 35 do 44 lat, a także dwóch trzecich osób mających od 45 do 54 lat. Jednak prawie połowa Polaków w grupie wiekowej 55-64 lata i trzy czwarte najstarszych użytkowników w wieku 65 lat i więcej – pozostawała offline [67].

Wpływ Internetu na poprawę komfortu życia osób starszych

W latach 1991-1992 przeprowadzono badania dotyczące czynników, które decydowały o zadowoleniu z życia osób starszych. Seniorzy w tamtym okresie wskazywali przede wszystkim na dobrą sytuację rodzinną oraz częste i dobre kontakty z najbliższymi[68]. Obecnie utrzymanie kontaktu z rodziną stanowi jeden z głównych powodów korzystania z Internetu przez starsze osoby. Innymi są: chęć nawiązania oraz podtrzymywania relacji z innymi ludźmi, edukacja, rozrywka, role społeczne/publiczne. Starsze osoby czerpią satysfakcję z uczestniczenia w nowych formach komunikowania oraz uczenia się czy korzystania z rozrywki. Dzięki zainteresowaniu się nowymi technologiami, a także nabywaniu umiejętności korzystania z nich,

---

67 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 11.02.2019.

68 J. Gulanowski, *Uniwersytety Trzeciego Wieku: przeciw wykluczeniu, dla społeczeństwa wiedzy*, Wrocław 2012, s. 63-70.

następuje proces podwyższania samooceny, psychologiczny, jak również społeczny. Pokonanie trudności i wiara we własne siły, ale również akceptacja społeczeństwa informacyjnego sprawiają, iż chce się w tym świecie zaistnieć, a także w nim uczestniczyć. Starszy użytkownik Internetu wzbudza podziw wśród znajomych i jest pozytywnie przez nich odbierany. Korzystanie z sieci silnie pobudza aktywność społeczno-kulturalną seniorów i przybliża ich także do młodych osób, dla których Internet jest nieodłącznym elementem życia. Internet oszczędza czas oraz ułatwia starszym osobom wiele czynności, niesie zadowolenie z życia oraz chroni przed depresją. Coraz częściej staje się również dla osób starszych kanałem do nawiązywania nowych znajomości i pomaga walczyć z samotnością[69].

Wyniki badań dowodzą, iż wiele starszych osób pozytywnie ocenia Internet oraz możliwości, jakie daje i uznaje go za potrzebne urozmaicenie życia. Według Barbary Szmigielskiej-Siuty „seniorzy zdają się dostrzegać zarówno zagrożenia, jak i korzyści związane z obecnością w świecie wirtualnym, są świadomi zmian, jakie Internet wprowadził w codziennej aktywności ludzkiej”[70]. Natomiast zdaniem Anny Bąk „kondycja psychofizyczna oraz proces wycofywania się z różnych form aktywności przez osoby w starszym wieku przejawia się w sposób znaczący w zjawisku wykluczenia cyfrowego tej grupy osób”[71]. Jednak istnieją inne przyczyny w niekorzystaniu z Internetu przez starsze osoby. Małgorzata Hołda opierając się na badaniach

69 D. Batorski, *Korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych*, „Diagnoza Społeczna” 2009, s. 284-312.

70 B. Szmigielska, A. Bąk, A. Jaszczak, *Komputer i Internet w życiu e--seniorów – doniesienie z badań jakościowych*, „Studia Edukacyjne” 2012, nr 23, s. 347.

71 A. Bąk, A. Jaszczak, B. Szmigielska, *Seniorzy jako użytkownicy Internetu*, „Biuro Upowszechniania i Promocji Nauki PAN” 2012, nr 2, s. 143.

Dominika Batorskiego, Jana Zająca, Michaela Hilta i Jeremiego Lipschultza stwierdziła, iż „jeszcze niedawno jako główny powód niekorzystania z sieci [...] wskazywano ograniczenia finansowe i techniczne. [...] Obecnie za bardziej znaczące uważa się brak motywacji, przekonania oraz bariery kompetencyjne w korzystaniu z Internetu przez seniorów”[72]. Stwierdzić należy zatem, że wiele starszych osób nie korzysta z Internetu, ponieważ nie wiedzą, do czego miałby im służyć i jak mógłby zaspokajać różnego rodzaju potrzeby. Wskazane wyżej osoby, mają często negatywne przekonania na temat Internetu i skutków jego użytkowania. Niejednokrotnie stwierdzają, że Internet nie jest przeznaczony dla ludzi w ich wieku.

3.5. Kobiety i mężczyźni w Internecie – co nas różni

„Nasze życie składa się z wielu etapów oddzielanych kamieniami milowymi, takimi jak: pójście do szkoły, opuszczenie domu rodzinnego i rozpoczęcie dorosłego życia, podjęcie pracy, zawarcie małżeństwa, narodziny dzieci, przejście na emeryturę ... we wszystkich tych aspektach są istotne różnice między kobietami i mężczyznami”[73]. Dlatego też różnice między przedstawicielami obu płci można zauważyć także w użytkowaniu Internetu. Należy również przyjrzeć się danym, które obrazują, kto korzysta w Polsce z Internetu. Od kilku lat wyniki badań pokazują, iż z Internetu korzysta niewiele wyższy odsetek mężczyzn niż kobiet, w 2013 r. wyniósł on odpowiednio 65%

---

72 Ibidem, s. 143.

73 Eurostat, *Życie kobiet i mężczyzn w Europie*, https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/images/pdf/WomenMenEurope-DigitalPublication-2017_pl.pdf?lang=pl, dostęp: 01.07.2019.

oraz 61%[74]. Ta niewielka różnica utrzymuje się od lat i jest na stałym poziomie, a wynika ona zapewne z różnic kulturowych, jak również odgrywanych odmiennych ról społecznych. Jednak płeć ma nieduży wpływ na intensywność korzystania z Internetu. Kobiety są tymi, które dużo częściej niż mężczyźni angażują się w komunikację, np. na Facebooku – wynika z raportu przygotowanego przez Sotrender w 2015 r.[75]. Jednak korzystanie z serwisów społecznościowych uległo zmianie i jak pokazują wyniki badań CBOS z 2018 r., korzystających kobiet (69%) jest nieznacznie więcej niż mężczyzn (61%)[76].

Celem raportu *Mądry Internet* było stworzenie obrazu aktywności polskich użytkowników sieci i zbadania ich opinii, które dotyczyły zachowań w sieci. Pokazały one, iż płeć ma wpływ na aktywność, jaką preferujemy, a także jak oceniamy zjawiska w Internecie. Uczestniczący w nim mężczyźni wskazali, iż najwięcej czasu poświęcają na zdobywanie informacji, pracę, a także naukę i rozrywkę. Kobiety natomiast preferowały pracę oraz naukę, a także podtrzymywanie kontaktów z innymi użytkownikami. Mężczyźni częściej niż kobiety dokonywali zakupów przez Internet (83% i 76% kobiet), a także przeglądali profilowane serwisy informacyjne (73% i 61%). Panowie także chętniej korzystali z darmowych możliwości pobrania filmów, muzyki lub programów (65% i 54%), natomiast domeną kobiet było czytanie w Internecie zamieszczanych bezpłatnych porad specjalistów (61% i 54% mężczyzn). Posiadały także konto na

74 D. Batorski, *Polacy…*, s. 301-305.

75 Sotrender, *Facebook w Polsce – podsumowanie 2015 r. [INFOGRAFIKA]*, https://www.sotrender.com/blog/pl/2016/01/facebook-w-polsce-podsumowanie-2015-r-infografika/, dostęp: 07.01.2019.

76 CBOS, M. Feliksiak, *Korzystanie z Internetu 2018*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 18.05.2019.

portalu społecznościowym (87% i 76%) i aktywniej z niego korzystały (55% i 46%)[77].

Wyniki badań Gemius/PBI w Polsce pokazały, iż nowe technologie tak samo przyciągają zarówno kobiety, jak i mężczyzn. W maju 2018 r. na stronach WWW, które są związane z nowymi technologiami kobiety spędzały prawie tyle samo czasu, co mężczyźni. W większości kobiety i mężczyźni odwiedzają te same serwisy aukcyjne, ogłoszeniowe, a także korzystają z tych samych mediów społecznościowych. Jeżeli natomiast chodzi o strony społecznościowe, to w przypadku YouTube różnice nie były widoczne, gdyż zarówno kobiety jak i mężczyźni w takim samym stopniu korzystali z serwisu na urządzeniach mobilnych – stanowili oni 44% wszystkich użytkowników. Wyniki badań pokazały, iż na Facebooku było o 927 571 więcej kobiet niż mężczyzn (11 713 417 i 10 785 846), ponadto panie częściej korzystały z platformy mobilnie (66% kobiet i 60% mężczyzn). Przeciwny kierunek można było zauważyć na Twitterze, ponieważ serwis odwiedzało ok. 1,7 mln więcej mężczyzn niż kobiet (3 968 470 do 2 291 104), a także częściej korzystali z mobilnej wersji tego serwisu (66% i 60%)[78]. Można jednak zauważyć kilka interesujących faktów: mianowicie to kobiety są aktywniejsze, gdy chodzi o przeglądanie portali aukcyjnych oraz ogłoszeniowych na urządzeniach mobilnych. W przypadku Allegro ich przewaga nad mężczyznami sięga 10 p.p. (71% i 61%), podobne proporcje były widoczne w przypadku OLX (72% i 63%). Kobiety są aktywniejsze na Facebooku, a mężczyźni na Twitterze, natomiast jeśli chodzi o wiek poszczególnych użytkowników i użytkowniczek,

---

77 MillwardBrown, *Mądry Internet 2009*, https://my.netia.pl/zalacznik-publikacji/162485, dostęp: 09.02.2019.

78 Gemius, *Badania Gemius/PBI za styczeń 2019 rok*, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-styczen-2019.html, dostęp: 11.02.2019.

to w grupie wiekowej 25-34 i 55+ częstszymi użytkownikami urządzeń mobilnych byli mężczyźni, w pozostałych – kobiety. Szczególnie zauważalne jest to w młodszych grupach wiekowych, ponieważ różnice, jakie występują są znaczące. W grupie wiekowej 7-14 lat jest to 70% do 55% (815 010 kobiet i 703 336 mężczyzn), natomiast w grupie 15-24 lat 91% do 87% (2 226 840 kobiet i 1 908 620 mężczyzn)[79].

Kobiety i mężczyźni różnią się także pod względem przeciętnego trwania życia. Jak pokazują wyniki badań Eurostatu z 2018 r. (informacje dotyczące Polski przygotowane zostały przez GUS) kobiety dłużej żyją niż mężczyźni. Kobiety w Polsce żyją przeciętnie 82,0 lat, a mężczyźni 73,9 lat. Więcej kobiet niż mężczyzn posiada wyższe wykształcenie. Kobiety także korzystają częściej z serwisów społecznościowych, natomiast mężczyźni częściej przeglądają wiadomości albo czytają artykuły prasowe w Internecie[80].

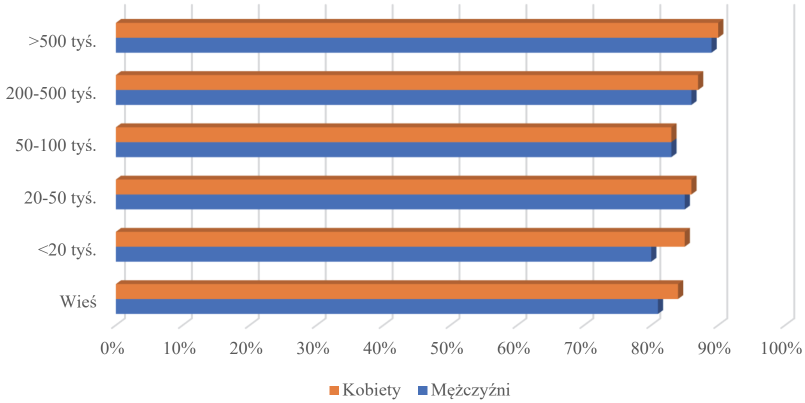
Przyjrzenie się demografii pozwala zaobserwować widoczną nadreprezentację kobiet w korzystaniu z Internetu na urządzeniach mobilnych. Według danych z badania Gemius/PBI ze stycznia 2019 r. różnica między użytkownikami z rozróżnieniem na płeć zmniejszała się w przypadku zamieszkiwania większej miejscowości. Na wsi było to 84% kobiet i 81% mężczyzn korzystających z urządzeń mobilnych, a w miastach do 20 tys. mieszkańców różnica wyniosła tylko o 1 p.p. (85% kobiet i 80% mężczyzn).

Autorzy badań sprawdzili również, jaki był udział w korzystaniu z Internetu kobiet i mężczyzn w poszczególnych regionach

---

79 Ibidem.

80 GUS, *Życie kobiet i mężczyzn w Europie*, https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/images/pdf/WomenMenEurope-DigitalPublication-2018_pl.pdf?lang=pl, dostęp: 11.06.2019.

Wykres 5. Procent użytkowników korzystających z urządzeń mobilnych ze względu na miejsce zamieszkania (kobiety i mężczyźni, styczeń 2019)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-styczen-2019.html, 03.05.2019.

Polski i tylko w dwóch województwach kobiet użytkowniczek było więcej niż mężczyzn. Największy udział kobiet był w województwie pomorskim – 52% oraz mazowieckim – 51%. Największy odsetek mężczyzn korzystających z Internetu było w województwie świętokrzyskim i lubuskim – 54%[81].

Tabela 6. Udział kobiet i mężczyzn wśród internautów w poszczególnych województwach

Województwa	**Udział kobiet korzystających z sieci**	**Udział mężczyzn korzystających z sieci**
Dolnośląskie	48%	**52%**
Kujawsko-pomorskie	47%	**53%**
Lubelskie	48%	**52%**

[81] Gemius, *Badania Gemius/PBI za styczeń 2019 rok*, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-styczen-2019.html, dostęp: 11.02.2019.

Województwa	Udział kobiet korzystających z sieci	Udział mężczyzn korzystających z sieci
Lubuskie	46%	**54%**
Łódzkie	48%	**52%**
Małopolskie	49%	**51%**
Mazowieckie	**51%**	49%
Opolskie	48%	**52%**
Podkarpackie	49%	**51%**
Podlaskie	49%	**51%**
Pomorskie	**52%**	48%
Śląskie	48%	**52%**
Świętokrzyskie	46%	**54%**
Warmińsko-mazurskie	48%	**52%**
Wielkopolskie	49%	**51%**
Zachodniopomorskie	49%	**51%**

Źródło: opracowanie własne na podstawie: https://www.gemius.pl/wydawcy-aktualnosci/jak-polacy-korzystaja-z-internetu-w-poszczegolnych-wojewodztwach.html, 03.05.2019.

Najnowsze badania Gemius/PBI z kwietnia 2019 r. pokazują, iż z Internetu w Polsce korzystało 28,2 mln Polaków, w tym 13,9 mln kobiet oraz 14,3 mln mężczyzn. Spędzali oni przeciętnie w sieci blisko 1 godz. 41 min. dziennie[82]. Istotnych różnic między kobietami a mężczyznami w użytkowaniu Internetu nie ma. Podobnie jest także w przypadku różnic między płciami, w poszczególnych grupach wiekowych nie są one zbyt duże.

82 Ibidem.

PODSUMOWANIE

Od narodzin Internetu minęło ponad 50 lat i chyba nikt nie przewidział, iż technologia połączenia sieci rozwinie się tak dynamicznie. Współcześnie trudno sobie wyobrazić, jak wyglądałoby życie człowieka bez Internetu, ponieważ odgrywa ważną rolę w kształtowaniu życia codziennego. Korzystanie z Internetu w ostatnich latach stało się istotnym wyznacznikiem pozycji społecznej. W momencie, gdy życie społeczne oraz ekonomiczne przenosi się do sieci, możliwości, a także umiejętności korzystania z Internetu są koniecznością pełnego w nim uczestnictwa. To, że Internet rozpowszechnia się wśród wszystkich warstw społecznych, zależy nie tylko od aktywności internetowych przedsiębiorców, ale także od źródeł, z których się wywodzi, czyli od społeczności akademickiej i naukowej, gdzie o jakości wyników pracy decyduje ocena środowiska wyrażana w dyskusji nad wynikami badań. Dorobek badań społecznych nad fenomenem nowych mediów w Polsce jest już pokaźny, obejmują one ewolucję społecznych funkcji Internetu.

W książce pokazane zostało, jak postępowały przemiany w użytkowaniu Internetu w poszczególnych grupach społeczno-demograficznych, a także jak przebiegał proces upowszechniania korzystania z sieci. Zmiany te w dużym stopniu miały wpływ na przemianę struktury internautów, a także osób, które nie korzystają z sieci. Pośród osób uczących się i wykształconych widoczna była większa liczba użytkowników sieci, a im niższy poziom wykształcenia, tym samym mniejsze było zróżnicowanie

zastosowania Internetu. Widoczne były zależności w zakresie wielkości dochodów oraz miejsca zamieszkania, które wykazały, iż więcej jest korzystających z Internetu w większych miastach oraz są to osoby zamożniejsze. W sieci bardziej aktywni są uczniowie oraz studenci, natomiast osoby starsze oraz rolnicy, a także osoby bierne zawodowo korzystają z niewielkiej liczby funkcji Internetu. Mężczyźni z Internetu korzystają w bardziej wszechstronny sposób niż kobiety, gdyż częściej używają zaawansowanych funkcji sieci, natomiast kobiety częściej korzystają z zastosowań, które związane są z komunikacją. Wiek ma również duże znaczenie w sposobach korzystania z Internetu, gdyż młodzi użytkownicy korzystają w sposób wszechstronny oraz częściej korzystają z komunikacyjnych narzędzi internetowych, a także częściej dla nich Internet jest źródłem rozrywki. Natomiast starsi rzadko komunikują się za pomocą Internetu, dla nich podstawową zaletą jest dostęp do informacji. W Polsce obecnie z Internetu korzysta ogółem 28,2 mln Polaków. Ta liczba wzrastała w ostatnich latach systematycznie, przy czym jest ona zdecydowanie wyższa w gospodarstwach domowych z dziećmi niż bez nich. Gdy weźmiemy pod uwagę podział terytorialny kraju, to największy odsetek osób korzystających z sieci (w tym regularnie) wystąpił w województwie zachodniopomorskim. Biorąc pod uwagę cele korzystania z Internetu w Polsce, bardzo popularne jest czytanie, używanie poczty elektronicznej oraz pobieranie czasopism online. Częstotliwość użytkowania jest wysoka, a większość użytkowników korzysta z Internetu codziennie lub kilka razy w tygodniu, a zainteresowanie usługami internetowymi jest silnie powiązane z wiekiem użytkowników. Korzystanie z Internetu w grupie wiekowej 50-64 lat jest zdecydowanie częstsze u osób, które są lepiej wykształcone, a także zamieszkują największe miasta. Bariery przed użytkowaniem Internetu u osób w wieku powyżej 50 lat

mają charakter wewnętrzny, ponieważ nie czują oni potrzeby, a także nie mają umiejętności, co wzmocnione jest przekonaniem, iż korzystanie z Internetu jest zbyt skomplikowane. Przy czym, aż 1% badanych z Internetu nie korzysta, chociaż ma do niego dostęp i w przyszłości nie zamierza z niego korzystać.

Przemiany użytkowania Internetu od momentu pojawienia się w Polsce są ogromne i mają wpływ na rozwój więzi społecznych. Dostrzega się znaczącą rolę Internetu w kształtowaniu więzi społecznych – zwłaszcza dla starszych osób okazał się pewnego rodzaju czynnikiem przyspieszającym więzi społeczne. Kontakty następują łatwiej i jest ich więcej niż w czasach przed powszechnym dostępem do Internetu. Polski rynek internetowy jest nieprzewidywalny i niełatwo tym samym jest prognozować, jakie potrzeby będzie on zaspokajał w kolejnych latach – informacyjne, rozrywkowe czy towarzyskie? Jak będą postępowały przemiany użytkowania Internetu i w jaką stronę pójdą? Aby odpowiedzieć na te pytania, potrzeba szczegółowych badań, które coraz bardziej dostrzegane są przez badaczy – być może także dzięki Internetowi. Trudno w skrócie podsumować prawie trzydzieści lat rozwoju polskiego Internetu. Zatem prawdą są słowa Katarzyny Pokornej-Ignatowicz:

> Druga dekada wolności od razu przeniosła polskie społeczeństwo w świat przyspieszonego rozwoju technologii i odsłoniła nowe możliwości komunikacyjne, odkrywane nie tylko wraz z upowszechnianiem się zasobów globalnej sieci, ale też możliwościami nowych mediów cyfrowych. [...] Z jednej strony Polska wciąż „goni" Europę i świat, [...] z drugiej zaś pielęgnowane w społeczeństwie nawyki, normy zachowań i świadomość braku w pełni wypracowanych i respektowanych zasad etycznych powodują, że wciąż wiele w działaniach społeczeństwa chaosu i przypadkowości. Podobnie, jak miało to miejsce zgoła dwie dekady temu[1].

[1] K. Pokorna-Ignatowicz, *Polski system medialny 1989–2011*, Kraków 2013, s. 92.

BIBLIOGRAFIA

1. Słowniki

Drabik L., Kubiak-Sokół A., Sobol E., *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2019.

2. Monografie i artykuły w monografiach

Baran D., *Internet w Polsce*, Kraków 2013.
Batorski D., *Filtrowanie społecznościowe w Internecie - nowy sposób docierania do treści i jego konsekwencje*, Warszawa 2015.
Batorski D., *Społeczna przestrzeń Internetu*, Warszawa 2006.
Batorski D., Zając J., *Między alienacją a adaptacją - Polacy w wieku 50+ wobec Internetu*, [w:] Batorski D., Zając J. (red.), *Raport Otwarcia Koalicji „Dojrz@łość w sieci”*, Warszawa 2012.
Batorski D., Zając J., *Między alienacją a adaptacją*, [w:] Buniewicz A. (red.), *Polscy seniorzy i Internet*, Warszawa 2012.
Bauman Z., *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, Warszawa 2000.
Bąk A., Jaszczak A., Szmigielska B., *Seniorzy jako użytkownicy Internetu*, „Biuro Upowszechniania i Promocji Nauki PAN” 2012, nr 2.
Ben-Ze`ev A., *Miłość w sieci. Internet i emocje*, Poznań 2005.
Bourdieu P., *O telewizji. Panowanie dziennikarstwa*, Warszawa 2009.
Bourdieu P., Passeron J., *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Warszawa 1990.
Briggs A., Burke P., *Społeczna historia mediów: od Gutenberga do Internetu*, Warszawa 2015.
Brosch A., *Interakcje pośrednie młodzieży w kontekście komunikacji społecznej*, [w:] Juszczyk S., Musioł M., Watoła A. (red.), *Edukacja w społeczeństwie wiedzy. Niejednoznaczność rzeczywistości edukacyjnej, społecznej i kulturowej*, Katowice 2007.

Bychawska-Siniarska D., Głowacka D., *Zjawisko mowy nienawiści w sieci*, [w:] Bychawska-Siniarska D., Głowacka D. (red.), *Mowa nienawiści w Internecie: jak z nią walczyć?*, Warszawa, 2013.

Castells M., *Galaktyka Internetu*, Poznań 2003.

Castells M., *Społeczeństwo sieci*, Warszawa 2007.

Cebula M., *Internet a struktura społeczna – problem cyfrowego podziału*, [w:] Dytman-Stasieńko A., Stasieńko J. (red.), *Język @ multimedia 3. Dialog – konflikt*, Wrocław 2012.

Czapnik S., Kuś M., *Nowy wspaniały świat, Mit cyberprzestrzeni a rzeczywistość*, [w:] Niezgoda M., Świątkiewicz-Mosny M., Wagner A. (red.), *Komunikowanie w zmieniającym się społeczeństwie*, Kraków 2010.

Dijk J., *Społeczne aspekty nowych mediów*, Warszawa 2010.

Doktorowicz K., *Społeczeństwo informacyjne – podziały i nierówności*, [w:] Zacher L. (red.), *Rewolucja informacyjna i społeczeństwo. Niektóre trendy, zjawiska i kontrowersje*, Warszawa 1997.

Dorenda-Zaborowicz M., *Nowe civil society? Rola Internetu w funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Toruń 2014.

Eco U., *Nowe środki masowego przekazu a przyszłość książki*, [w:] Hopfinger M. (red.), Nowe *media w komunikacji społecznej XX wieku*, Warszawa 2002.

Filiciak M., Hofmokl J., Tarkowski A., *Obiegi kultury. Społeczna cyrkulacja treści*, Warszawa 2012.

Filiciak M., *Wykorzystanie nowych technologii w Polsce*, [w:] Buchholtz S., Jasiewicz J., Tarkowski A. (red.), *Kompetencje cyfrowe*, Warszawa 2015.

Flew T., *New Media: An Introduction*, Oksford 2014.

Friedman T., *Świat jest płaski. Krótka historia XXI wieku*, Poznań 2006.

Furmanek W., Piecuch A., *Dydaktyka informatyki. Problemy teorii*, Rzeszów 2004.

Gagliardone I., Gal D., Alves T., Martinez G., *Countering online hate speech*, Paryż 2015.

Gajewski J., *Program „Internet dla Szkół”*, Warszawa 2012.

Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności*, Warszawa 2007.

Goban-Klas T., *Cywilizacja medialna*, Warszawa 2005.

Goban-Klas T., *Media i komunikowanie masowe*, Warszawa 1999.

Goban-Klas T., Sienkiewicz P., *Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania*, Kraków 1999.

Golka M., *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez)informacyjne*, Warszawa 2008.

Gulanowski J., *Uniwersytety Trzeciego Wieku: przeciw wykluczeniu, dla społeczeństwa wiedzy*, Wrocław 2012.

Haber L., *Komunikowanie i zarządzanie w społeczeństwie informacyjnym*, Kraków 2011.
Halavais A., *Wyszukiwarki internetowe a społeczeństwo*, Warszawa 2012.
Hammond R., *Digital Business*, cyt. za: Dryden G., Vos J., *Rewolucja w uczeniu*, Warszawa 2011.
Jastrzębska A., Jastrzębska W., *Wykluczenie cyfrowe - przyczyny, zagrożenia, i bariery jego pokonania*, Rzeszów 2012.
Juszczyk S., *Internet – współczesne medium komunikacji społecznej*, Katowice 2011.
Kluitenberg E., *Media without an audience*, za: Szpunar M., *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017.
Krzysztofek K., *Technologie informacyjne a rozwój cywilizacyjny*, [w:] Cellary W. (red.), *Raport o rozwoju społecznym*, Nowy Jork 2002.
Lange R., Osiecki J., *Nastolatki wobec Internetu*, Warszawa 2014.
Laskowska E., Kuciński M., *Internet a relacje międzyludzkie*, Bydgoszcz 2010.
Levinson P., *Miękkie ostrze. Naturalna historia i przyszłość rewolucji informacyjnej*, Warszawa 1999.
Maćkowiak A., *Z eteru do Internetu: szkice o radiu i mediach*, Warszawa 2015.
Marody M., Giza-Poleszczuk A., *Przemiany więzi społecznych: zarys teorii zmiany społecznej*, Warszawa 2004.
Masłyk T., *Obywatel w społeczeństwie informacyjnym*, Kraków 2010.
Mider D., *Partycypacja polityczna w Internecie*, Warszawa 2008.
Nowakowski P., *Przemoc w sieci. Przyczynek do dalszych analiz, Internet: między edukacją, bezpieczeństwem a zdrowiem*, Tychy 2008.
Olszański L., *Dziennikarstwo internetowe*, Warszawa 2006.
Pietrowicz K., *Nowa stratyfikacja społeczna? „Digital divide” a Polska*, [w:] Haber L., (red.) *Społeczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość: II Ogólnopolska Konferencja Naukowa*, Kraków 2004, t. 2.
Pokorna-Ignatowicz K., *Polski system medialny 1989–2011*, Kraków 2013.
Porębski L., *Społeczeństwo informacyjne jako realizacja idei zrównoważonego rozwoju*, [w:] Haber L. (red.), *Społeczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość: II Ogólnopolska Konferencja Naukowa*, Kraków 2004, t. 2.
Postman N., *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*, Warszawa 2004.
Pudełko M., *Prawdziwa Historia Internetu*, Piekary Śląskie 2017.
Radomski A., *Internet – nauka – historia*, Lublin 2014.
Raymond E., *The Cathedral and the Bazaar*, Sebastopol 1999.
Sapa R., *Kompetencje człowieka w ujęciu informatologicznym*, [w:] Jasiewicz J., Zybert E. (red.), *Czas przemian – czas wyzwań. Rola bibliotek*

i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka, Warszawa 2014.

Schiller H., *Sternicy świadomości*, Kraków 1976.

Schumpeter J., *Imperialism and Social Classes. Two Essays by Joseph Schumpeter*, Auburn 2007, za: Szpunar M., *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017.

Sienkiewicz P., Nowak J., *Społeczeństwo informacyjne. Krok naprzód, dwa kroki wstecz*, Katowice 2009.

Stachura K., *Towarzyskie aspekty interakcji w internecie, czyli o uspołecznieniu przez zapośredniczenie*, [w:] Szpunar M. (red.), *Paradoksy internetu. Konspekty społeczno-kulturowe*, Toruń 2011.

Stuart-Hamilton I., *Psychologia starzenia się*, Poznań 2016.

Szmigielska B., *Senior zalogowany*, Kraków 2014.

Szpunar M., *Cyfrowy podział – nowa forma stratyfikacji społecznej*, [w:] Kleban J., Wieczerzycki W. (red.), *Era społeczeństwa informacyjnego. Wyzwania, szanse, zagrożenia*, Poznań, 2005.

Szpunar M., *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017.

Szpunar M., *Nowe-stare medium*, Warszawa 2012.

Szpunar M., *Wokół koncepcji gatekeepingu. Od gatekeepingu tradycyjnego do technologicznego*, [w:] Fiut I. (red.), *Idee i Myśliciele,* Kraków 2013.

Tadeusiewicz R., *Społeczność Internetu*, Warszawa 2002.

Tapscott D., Williams A., *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*, Warszawa 2008.

Thorne T., *Mody, kulty, fascynacje. Słownik pojęć kultury postmodernistycznej*, Warszawa 1992.

Tomczyk Ł., *Specyfika kształcenia seniorów w obszarze nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych na przykładzie oświęcimskiego UTW*, [w:] Fabisiak A., Łacina-Łanowski A., Tomczyk Ł. (red.), Kreatywna *starość. 15-lecie oświęcimskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku*, Oświęcim 2013.

Wallace P., *Psychologia Internetu*, Poznań 2005.

Wawrzyniak M., *Hejtoholik, czyli jak zaszczepić się na hejt, nie wpaść w pułapkę obgadywania oraz nauczyć zarabiać się na tych, którzy Cię oczerniają*, Gliwice 2015.

Wrońska A., Lange R., *Nastolatek jako użytkownik Internetu – społeczny wzorzec konsumpcji*, [w:] Tanaś M. (red.), *Nastolatki wobec Internetu*, Warszawa 2016.

Wrycza S., *Informatyka ekonomiczna*, Warszawa 2010.

Zarycki T., *Społeczne konsekwencje rozwoju internetu: rewolucja czy reprodukcja struktur społecznych?*, [w:] Batorski D., Marody M., Nowak A. (red.), *Społeczna Przestrzeń Internetu*, Warszawa 2006.

Zenderowski R., Cebul K., Krycki M., *Międzynarodowe stosunki kulturalne*, Warszawa 2010.

3. Artykuły w czasopismach naukowych

Batorski D., *Internet a nierówności społeczne*, „Studia Socjologiczne" 2005, nr 2.
Batorski D., *Internet a usieciowienie relacji społecznych*, „Kultura Współczesna" 2005, t. 1(43).
Batorski D., *Korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych*, „Diagnoza społeczna" 2009.
Batorski D., *Ku społeczeństwu informacyjnemu*, „Diagnoza Społeczna" 2003.
Batorski D., Olechnicki K., *Wprowadzenie do socjologii Internetu*, „Studia Socjologiczne" 2007, t. 186(3).
Batorski D., *Polacy wobec technologii cyfrowych - uwarunkowania dostępności i sposobów korzystania*, „Diagnoza Społeczna" 2013.
Batorski D., *Wykluczenie cyfrowe w Polsce*, „Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu. Społeczeństwo informacyjne" 2009, nr 3(19).
Batorski D., Zając J., *Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2006-2010*, „Informacje i opracowania statystyczne" 2010.
Bendyk E., Krzysztofek K, *Społeczeństwo sieciowe i cyberkultura: teorie i interpretacje*, „Kultura Współczesna" 2005, t. 1(43), s. 17-25.
Best D., *Web 2.0Next Big Thing or Next Big Internet Bubble?*, „Lecture Web Information Systems" 2006.
Błachnio A., *Przegląd wybranych badań nad wpływem Internetu na dobrostan psychiczny i kontakty społeczne użytkowników*, „Psychologia Społeczna" 2007, t. 2(5).
Bonfadelli H., *The Internet and Knowledge Gaps. A Theoretical and Empirical Investigation*, „European Journal of Communication" 2002, t. 17(1).
Daszykowska J., *Problem tolerancji w Internecie*, „Społeczeństwo i Rodzina" 2012, nr 3(32).
DiNucci D., *Fragmented future*, „Print" 1999, t. 53(4).
Dubliński B., *Polski podcasting – raport niespecjalny*, „Magazyn Podcastofon" 2010, nr 2.
Garwol K., *Hejt w Internecie – analiza zjawiska*, „Edukacja-Technika-Informatyka" 2016, nr 4(18).

Garwol K., *Studenci w sieci – sposoby, rodzaje i motywacje przebywania w cyfrowym świecie na przykładzie studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego*, „Studia Informatica Pomerania" 2016, nr 2(40).
Grębosz M., *Znaczenie portali społecznościowych w społeczeństwie informacyjnym*, „Ekonomiczne problemy usług" 2012, nr 87.
Grossman L., *Person of the Year: You*, „TIME" 2006, t. 168(26).
Innis H., *Nachylenie komunikacyjne*, „Communicare. Almanach antropologiczny. Oralność/Piśmienność" 2007.
Jaśkiewicz J., *Relacyjny model kompetencji cyfrowych i jego implikacje metodologiczne*, „Studia Medioznawcze" 2018, nr 2(73).
Kancelaria Senatu, *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki*, „Opracowania Tematyczne" 2011, t. 601.
Knorr E., *The Year of Web Services*, „CIO" 2003.
Kurowska M., *Wykluczenie cyfrowe zagrożeniem dla społeczeństwa informacyjnego*, „EBIB" 2013, nr 9
Laskowski M., *Problematyka budowy serwisu społecznościowego na przykładzie projektu lokalnego portalu kulturalnego – studium przypadku*, „Scientific Bulletin of Chełm" 2008, nr 1.
Lorencowicz E., Kocira S., *Ocena wykorzystywania Internetu przez studentów studiów inżynierskich*, „Postępy Nauki i Techniki" 2016.
Marwell G., Ames R., *Experiments on the Provision of Public Goods. I. Resources, Interest, Group Size, and the Free-Rider Problem*, „American Journal of Sociology" 1979, t. 84(6).
Mazurek-Łopacińska K., *Uczestnictwo w portalach społecznościowych w kontekście zmian zachodzących w konsumpcji i stylu życia Polaków*, „Handel Wewnętrzny" 2011, t. 3.
O'Reilly T., *What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software*, „Communications & Strategies" 2007, t. 65(1).
Pal S., *Web 2.0: A New Tool For Teaching and Learning in Electronic Environment*, „Journal of the Young Librarians Association" 2012, t. 5.
Pietrowicz K., *Socjologia wobec rewolucji informatycznej*, „Studia Socjologiczne" 2002, nr 3.
Polańska K., *Nierówność cyfrowa jako pochodna dyfuzji Internetu*, „Studia Informatica" 2012, nr 29.
Prensky M., *Digital Natives, Digital Immigrants Part 2: Do They Really Think Differently?*, „On the Horizon" 2001, t. 9(6).
Rewera M., *Korzystanie z Internetu i związane z tym zagrożenia w opinii studentów socjologii z Wydziału Zamiejscowego Nauk o Społeczeństwie KUL w Stalowej Woli*, „Społeczeństwo i Rodzina" 2010, nr 4(*25*).

Ryan P., *Wireless Communications and Computing at a Crossroads: New Paradigms and Their Impact on Theories Governing the Public's Right to Spectrum Access*, „Journal on Telecommunications & High Technology Law" 2005, t. 3(2).
Siuda P., *Pielgrzymki fanów. Podróże w przestrzeni geograficznej czy podróże symboliczne?*, „Studia Medioznawcze" 2011, t. 4(47).
Sowa R., *Relacja międzyludzka w wirtualnej przestrzeni Internetu*, „Przestrzeń Społeczna" 2014, t. 3(5).
Steinmetz G., *Return to Empire: The New U.S. Imperialism in Comparative Historical Perspective*, „Sociological Theory" 2005, t. 23(4).
Szmigielska B., Bąk A., Jaszczak A., *Komputer i Internet w życiu e-seniorów – doniesienie z badań jakościowych*, „Studia Edukacyjne" 2012, nr 23.
Viswanathan G, Mathur P., Yammiyavar P., *From Web 1.0 to Web 2.0 and beyond: Reviewing usability heuristic criteria taking music sites as case studies*, „Hämtad februari" 2009, t. 27.
Wojtkowiak M., Szumilas-Praszek W., *Internet jako współczesne medium zagrożenia czy edukacji? Rola Internetu w ponadczasowym społeczeństwie*, „Społeczeństwo i Rodzina" 2013, nr 37(4).
Wołupik A., *Uzależnienie od Internetu jako nowy problem pomocy psychologicznej*, „Problemy Poradnictwa Psychologiczno-Pedagoicznego" 2003, nr 1.

4. Źródła internetowe

15 najpopularniejszych portali społecznościowych na świecie, https://socialpress.pl/2018/06/15-najpopularniejszych-portali-spolecznosciowych-na-swiecie, dostęp: 05.11.2018.
50 tys. szkolnych przyjaciół online, https://www.money.pl/gospodarka/50-tys-szkolnych-przyjaciol-online-6277907742066305a.html?amp=1, dostęp: 16.01.2019.
Alta Vista, https://pl.wikipedia.org/wiki/AltaVista, dostęp: 15.01.2019.
Amid The Rush To Web 2.0, Some Words Of Warning - Web 2.0 - InformationWeek, http://www.informationweek.com/news/management/showArticle.jhtml;jsessionid=EWRPGLVJ53OW2QSNDLPCKHSCJUNN2JVN?articleID=199702353&_requestid=494050, dostęp: 07.06.2019.
Archiwum raportów społecznych, http://www.tnsglobal.pl/archiwumraportow/, dostęp: 15.12.2018.

Badania Gemius/PBI za styczeń 2019 rok, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-styczen-2019.html, dostęp: 11.02.2019.

Badania Nielsen 2018, https://storytelpl.prowly.com/42900-czy-polacy-sluchaja-podcastow-badania, dostęp: 02.02.2019.

Blog, https://pl.wikipedia.org/wiki/Blog, dostęp: 21.12.2018.

Blogroll, https://pl.wikipedia.org/wiki/Blogroll, dostęp: 21.01.2019.

Cisco Connected World Technology Report 2014, https://www.cisco.com/c/dam/en/us/solutions/collateral/enterprise/connected-world-technology-report/ccwtr-press-deck.pdf, dostęp: 01.12.2018.

Cyber-przemoc czyli agresja w Internecie - skąd się bierze, https://www.heuristic.pl/blog/internet/Cyber-przemoc-czyli-agresja-w-Internecie-skad-sie-bierze;211.html, dostęp: 12.12.2018.

Cyfrowy rozwój Polski? Jak naprawdę wygląda cyfryzacja w Polsce, https://itreseller.com.pl/cyfrowy-rozwoj-polski-jak-naprawde-wyglada-cyfryzacja-w-polsce-wszystko-zalezy-od-tego-kto-bada-poniewaz-wyniki-potrafia-sie-od-siebie-diametralnie-roznic/, dostęp: 03.01.2019.

Cyfryzacja map przerosła państwo polskie. System kosztował 370 mln i budowany jest od 17 lat, http://wyborcza.pl/7,156282,23138532,cyfryzacja-map-przerosla-panstwo-polskie.html, dostęp: 07.02.2019.

Dane statystyczne dotyczące gospodarki cyfrowej i społeczeństwa cyfrowego - gospodarstwa domowe i osoby fizyczne, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals/pl, dostęp: 05.03.2019.

Dane statystyczne dotyczące społeczeństwa informacyjnego za 2006 rok, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Information_society_statistics/pl&oldid=78555, dostęp: 05.03.2019.

Digital Equipment Corporation, https://pl.wikipedia.org/wiki/Digital_Equipment_Corporation, dostęp: 11.10.2018.

Dostęp Polaków do Internetu, http://www.tnsglobal.pl/archiwumraportow/1997/10/06/dostep-polakow-do-internetu/, dostęp: 25.10.2018.

Dwudzieste urodziny polskiego Internetu, https://www.computerworld.pl/news/Dwudzieste-urodziny-polskiego-Internetu,373991.html, dostęp: 17.11.2018.

Dzieci i młodzież w Internecie - 2018, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_129_18.PDF, dostęp: 30.11.2018.

Dziennikarstwo Internetowe, Definicja i rodzaje blogów, http://eredaktor.pl/teoria/definicja-i-rodzaje-blogow/, dostęp: 25.03.2019.

European Podcast Award, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=European_Podcast_Award&action=edit&redlink=1, dostęp: 21.01.2019.

Facebook w Polsce - podsumowanie 2015 r. [INFOGRAFIKA], https://www.sotrender.com/blog/pl/2016/01/facebook-w-polsce-podsumowanie-2015-r-infografika/, dostęp: 07.01.2019.

Giga Entertainment. Przyszłość rozrywki, http://infuture.institute/raporty/giga-entertainment-przyszlosc-rozrywki/, dostęp: 01.07.2019.

Glossary: Digital divide, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Digital_divide, dostęp: 20.02.2019.

Glossary: Broadband, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Broadband, dostęp: 05.03.2019.

Glossary: Household, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Household, dostęp: 05.03.2019.

Glossary: Internet access, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Internet_access, dostęp: 05.03.2019.

Grono.net, https://pl.wikipedia.org/wiki/Grono.net, dostęp: 11.01.2019.

Historia Google, czyli jak powstała najpopularniejsza wyszukiwarka na świecie?, https://projektmarketing.pl/jak-powstala-wyszukiwarka-google/, dostęp: 06.04.2019.

Historia Internetu w pigułce. Historia sieci, czyli od ARPANET-u do INTERNETU, https://pclab.pl/art33917.html, dostęp: 11.10.2018.

Historia Internetu, http://www.oeiizk.edu.pl/informa/jazdzewska/, dostęp: 23.04.2019.

Historia Internetu, http://www.sp37.szczecin.pl/pliki/dok/bezpieczny_internet/1historia_internetu.pdf, dostęp: 19.10.2018.

Historia powstania Internetu, https://poradnikprzedsiebiorcy.pl/-historia-powstania-internetu, dostęp: 08.10.2018.

Informacja nt. potencjału innowacyjnej gospodarki cyfrowej w Polsce, https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k9/komisje/2017/kgni/materialy/068_mnsw.pdf, dostęp: 10.02.2019.

Instytut Badania Rynku i Opinii Publicznej SMG/KRC, https://panel.smgkrc.com.pl/panel/regulamin/+&cd=4&hl=pl&ct=clnk&gl=pl, dostęp: 23.03.2019.

Internauci 2014, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_082_14.PDF, dostęp: 11.02.2019.

Internet w życiu młodych ludzi - zarys wybranych zagrożeń, https://www.ore.edu.pl/attachments/article/6244/Internet%20w%20zyciu%20mlodych%20ludzi_J.Gursztyn.pdf, dostęp: 06.05.2019.

Internet World Stats, https://www.internetworldstats.com, dostęp: 30.11.2018.

Is there a Web 1.0?, https://computer.howstuffworks.com/web-10.htm, dostęp: 07.06.2019.

Jak dzieci i młodzież w Polsce korzystają z Internetu, czym jest nadmierne używanie i czy ryzyko problemu jest realne?, https://www.profnet.org.pl/dzieci-i-mlodziez-w-sieci/, dostęp: 29.10.2018.

Jak i kiedy powstał Internet? Czyli historyczne ciekawostki, https://nowiny24.pl/jak-i-kiedy-powstal-internet-czyli-historyczne-ciekawostki/ar/12972700, dostęp: 01.03.2019.

Kamienie milowe polskiego Internetu: od pierwszego e-maila do 19 milionów internautów, https://serwisy.gazetaprawna.pl/nowe-technologie/galerie/768808,duze-zdjecie,1,historia-internetu-w-polsce-od-jednego-komputera-do-19-milionow-internautow.html, dostęp: 08.01.2019.

Key differences between Web 1.0 and Web 2.0, http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2125/1972, dostęp: 07.06.2019.

Kiedy upadnie Facebook?, http://komputerwfirmie.gazeta.pl/itbiznes/1,54790,10757513,Kiedy_upadnie_Facebook_.html, dostęp: 04.12.2018.

Korzystanie z Internetu 2017, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_049_17.PDF, dostęp: 17.04.2019.

Korzystanie z Internetu 2018, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF, dostęp: 11.02.2019.

Liczba artykułów w polskojęzycznej Wikipedii, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Liczba_artyku%C5%82%C3%B3w_w_polskoj%C4%99zycznej_Wikipedii, dostęp: 07.03.2019.

Mądry Internet 2009, https://my.netia.pl/zalacznik-publikacji/162485, dostęp: 09.02.2019.

Megapanel PBI/Gemius 2016 - wyniki badań Internetu, https://www.gemius.pl/agencje-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-pazdziernik-2016-3413.html, dostęp: 16.02.2019.

Mija ćwierć wieku od wysłania pierwszego polskiego maila, http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C405824%2Cmija-cwierc-wieku-od-wyslania-pierwszego-polskiego-maila.html, dostęp: 17.05.2019.

Najlepsze Podcasty w Polsce! Zobacz nasze zestawienie - część II, https://widoczni.com/blog/najlepsze-podcasty-w-polsce-czesc-ii/, dostęp: 18.01.2019.

Number of monthly active Twitter users worldwide from 1st quarter 2010 to 1st quarter 2019 (in millions), https://www.statista.com/statistics/282087/number-of-monthly-active-twitter-users/, dostęp: 01.07.2019.

Pierwszy blog opublikowany w Polsce, https://www.wirtualnemedia.pl/artykul/pierwszy-blog-opublikowany-w-polsce, dostęp: 28.10.2018.

Podcast – oto Godny Rywal Blogów!, https://socialmedia.pl/podcast-oto-godny-rywal-blogow/, dostęp: 18.05.2019.

Podcast, https://en.wikipedia.org/wiki/Podcast, dostęp: 18.04.2019.

Podkast Powszechny, https://www.tygodnikpowszechny.pl/podkast, dostęp: 09.04.2019.

Polacy i komputery, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/1997/K_069_97.PDF, dostęp: 07.05.2019.

Program Polska Cyfrowa 2014-2020, https://www.polskacyfrowa.gov.pl/strony/o-programie/dokumenty/program-polska-cyfrowa-2014-2020/, dostęp: 20.03.2019.

Programy i projekty - Portal gov.pl, https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/programy-i-projekty, dostęp: 18.12.2018.

Przyszłość rozrywki, http://hatalska.com/2018/10/10/przyszlosc-rozrywki-raport-do-pobrania/, dostęp: 10.10.2018.

Ranking Alexa, https://www.alexa.com/topsites/countries/PL, dostęp: 18.01.2019.

Raport Badanie Polska Blogosfera 2016, http://www.blog-media.pl/raport/, dostęp: 21.01.2019.

Raport Centrum Badań nad Uprzedzeniami: Mowa Nienawiści. Mowa Pogardy, https://www.rpo.gov.pl/pl/content/prezentacja-raportu-mowa-pogardy-mowa-nienawisci, dostęp: 27.02.2019.

Raport Hejterzy w sieci, http://swresearch.pl/news/czytaj/id/110/hejterzy-w-sieci, dostęp: 08.03.2019.

Raport końcowy z badania dotyczącego wpływu Internetu szeroko pasmowego na społeczeństwo i gospodarstwo w Polsce w ramach projektu, https://mc.bip.gov.pl/rok-2015/raport-koncowy-z-badania-dotyczacego-wplywu-rozwoju-internetu-szerokopasmowego-na-spoleczenstwo-i-gospodarke-w-polsce-w-ramach-projektu-systemowego-dzialania-na-rzecz-rozwoju-szerokopasmowego-dostepu-do-internetu.html, dostęp: 10.02.2019.

Raport Strategiczny Internet 2017/2018, https://iab.org.pl/wp-content/uploads/2018/06/HBRP-raport-IAB-04-18.pdf, dostęp: 15.03.2019.

Raport The Podcast Consumer 2016, https://www.edisonresearch.com/the-podcast-consumer-2016/, dostęp: 08.01.2019.

Raport z badania „Nastolatki 3.0”, https://akademia.nask.pl/publikacje/Raport_z_badania_Nastolatki_3_0.pdf, dostęp: 08.02.2019.

Rola Internetu w życiu codziennym, http://www.egospodarka.pl/71189,Rola-Internetu-w-zyciu-codziennym,1,39,1.html, dostęp: 23.11.2018.

Rozrywka w sieci, http://techweek.pl/rozrywka-w-sieci.html, dostęp: 09.05.2019.

Sieć społeczna, https://pl.wikipedia.org/wiki/Sie%C4%87_spo%C5%82eczna, dostęp: 21.01.2019.

Słownik: Proces rozszerzania UE, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:EU_enlargements/pl, dostęp: 05.03.2019.

Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2017 roku, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2017-roku,2,7.html, dostęp: 20.10.2018.

Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2018 roku, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2018-roku,2,8.html, dostęp: 21.10.2018.

Społeczeństwo informacyjne w Polsce wyniki badań statystycznych z lat 2013-2017, https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-wyniki-badan-statystycznych-z-lat-2013-2017,1,11.html, dostęp: 13.02.2019.

Społeczeństwo informacyjne w Polsce, Wyniki badań statystycznych z lat 2012-2016, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5497/1/10/1/spoleczenstwo_informacyjne_w_polsce_2012-2016.pdf, dostęp: 16.02.2019.

Sprawozdanie z postępów Europy w zakresie cyfryzacji za 2017 roku, http://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc-id=44328, dostęp: 07.02.2019.

Stan wiedzy studentów SGH w zakresie możliwości wykorzystania Internetu, http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/11/id/187, dostęp: 19.03.2019.

Szerzej o historii, https://www.nask.pl/pl/o-nask/o-instytucie/2,NASK-jest-panstwowym-instytutem-badawczym-podleglym-Ministerstwu-Cyfryzacji.html, dostęp: 01.04.2019.

The Podcast Consumer 2018, https://www.edisonresearch.com/podcast-consumer-2018/, dostęp: 19.04.2019.

The State of Web 2.0, http://web2.wsj2.com/the_state_of_web_20.htm, dostęp: 07.06.2019.

To się stało z Naszą Klasą! Siódme urodziny - jest co świętować?, https://gadzetomania.pl/2448,to-sie-stalo-z-nasza-klasa-siodme-urodziny-jest-co-swietowac, dostęp: *09.01.2019.*

TOK FM podcasty jak słuchać, ile kosztują, https://www.wirtualnemedia.pl/artykul/tok-fm-radio-podcasty-jak-sluchac-ile-kosztuja-korzysta-z-nich-15-5-tys-internautow, dostęp: 11.03.2019.

Trackback, https://pl.wikipedia.org/wiki/Trackback, dostęp: 21.01.2019.

Trójkowe podcasty, https://www.polskieradio.pl/9/201/Artykul/169675,Trojkowe-podcasty, dostęp: 16.04.2019.

UMC-1 Uniwersalna Maszyna Cyfrowa, https://pl.wikipedia.org/wiki/UMC-1, dostęp: 15.02.2019.

Web 2.0 Summit, https://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0_Summit, dostęp: 07.06.2019.

Web 2.0, http://www.paulgraham.com/web20.html, dostęp: 07.06.2019.

What Is Web 2.0, https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html, dostęp: 07.06.2019.

Wortal, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wortal, dostęp: 21.01.2019.

Wynalazki i odkrycia, https://wynalazki.andrej.edu.pl/index.php/wynalazcy/42-b/722-baran, dostęp: 15.10.2018.

Wyniki badania Gemius/PBI za czerwiec 2010 i listopad 2018, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-czerwiec-2010-i-listopad-2018.html, dostęp: 10.04.2019.

Wyniki badania Gemius/PBI za czerwiec 2018, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-czerwiec-2018.html, dostęp: 09.03.2019.

Wyniki badania Gemius/PBI za listopad 2018, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-badania-gemiuspbi-za-listopad-2018.html, dostęp: 18.12.2018.

Wyniki badania Gemius/PBI za marzec 2006, http://pliki.gemius.pl/Raporty/2006/Gemius_SA_Internet_2006.pdf, dostęp: 06.03.2019.

Wyniki badania Gemius/PBI za październik 2014, https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/wyniki-megapanel-pbigemius-za-pazdziernik-2014-699.html, dostęp: 14.05.2019.

Zainteresowania polskich internautów 2006, https://www.internetstandard.pl/news/Gemius-raport-podsumowujacy-2006-r,107467.html, dostęp: 30.01.2019.

Życie kobiet i mężczyzn w Europie, https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/images/pdf/WomenMenEurope-DigitalPublication-2017_pl.pdf?lang=pl, dostęp: 01.07.2019.

Życie kobiet i mężczyzn w Europie, https://stat.gov.pl/kobiety-i-mezczyzni-w-europie/images/pdf/WomenMenEurope-DigitalPublication-2018_pl.pdf?lang=pl, dostęp: 11.06.2019.

SPIS TABEL

SPIS WYKRESÓW

Ewa Leszczyńska jest magistrem socjologii ukończonej na Wydziale Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Główne obszary zainteresowań naukowych to socjologia kultury, komunikacja międzykulturowa, socjologia turystyki i podróży, zagadnienia wielokulturowości oraz socjologia rodziny.

Powstanie i rozwój Internetu to niezwykła przygoda w dziejach ludzkości. Jest on produktem niepodzielonego świata i może służyć zaspokajaniu prawie wszystkich potrzeb człowieka, mimo iż forma tego zaspokajania jest inna niż w życiu realnym. Co więcej, możliwość zaspokajania potrzeb społecznych jest najważniejszym czynnikiem sprawiającym, że Internet można traktować jak społeczeństwo. Ta globalna sieć komunikacyjna stanowi arenę autoprezentacji, rozwija więzi między jednostkami oraz formuje zbiorowości o dowolnym charakterze. W monografii scharakteryzowano początek i rozwój społecznych skutków upowszechnienia Internetu, ze szczególnym akcentem na badania nad polskim społeczeństwem. Wykorzystano analizy, badania, raporty i dane tworzone przez cały okres od momentu powstania Internetu. Efektem jest naszkicowany całościowy obraz Polaków w sieci, jaki wyłania się z dorobku badań i analiz, a także interpretacji czołowych polskich socjologów.

UMCS
WYDAWNICTWO

wydawnictwo.umcs.eu

9 788322 792506